

Reserviläisrykmenttinä jatkosodassa – JR 29 vuosina 1941–1942

Taktinen alistus jalkaväkirykmentin toimintaan vaikuttaneena tekijänä

Jyväskylän yliopisto
Humanistinen tiedekunta
Historian ja etnologian laitos
Suomen historian pro gradu
Antti Laitinen

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	
1.1. Kokkola 30.10.1948	3
1.2. Sotilassosiologia ja uusi sotahistoria joukko-osaston tutkimuksessa	5
1.3. Tutkimustehtävä – alistusten moninaiset vaikutukset?	8
1.4. Lähdeaineisto ja aikaisempi tutkimus	11
1.5. Tutkimuksen rakenne	15
2. KESKIPOHJALAISRYKMENTTI PERUSTETAAN	
2.1. Reserviläisrykmentiksi 11.Divisioonaan	15
2.2. Keskijohdon haasteelliset henkilökemiat	19
2.3. Määrävahvuudeltaan uudistettu jalkaväkirykmentti	22
2.4. Jalkaväkirykmentin kalusto ja materiaalit	26
3. SOTILASKOULUTUS JA TAKTILLINEN AJATTELU	
3.1. Joukkojen koulutustaso	28
3.2. Taktillinen ajattelu jatkosodan edellä	31
3.3. Alistukset hyökkäyssotaa painottaneessa taktiikassa	33
4. VAPAUSSODAN KOLMAS NÄYTÖS – TAVOITTEENA SYVÄRI	
4.1. Jatkosodan ideologisia sävyjä – Miksi Suomi taistelee?	35
4.2. Karjalan Armeijan perustaminen	36
4.3. Johtamisjärjestelmä ja viestiyhteydet	37
4.4. Keskitys rajalle	38
5. KIILAN KÄRJESSÄ KARJALAN KORPIIN	
5.1. Tulikaste hajotettuna rykmenttinä	45
5.2. Värtsilän valtaus ja takaa-ajo kohti Soanlahtea	50
5.3. Laajan kukkulamaastossa Susitaipaleen komennossa	52
5.4. Siirtymämarssi Soanlahdelta Kolatselkään	58
5.5. Hyökkäyssodan ensimmäiset viikot – salamasotaa Laatokan Karjalassa	59

6. VANHAN RAJAN YLI – 1.DIVISIOONAN ALAISUUTEEN	
6.1. Rajanylitys	61
6.2. Eteneminen Yläjoelle osasto Riitesuolla vahvennettuna	62
6.3. Torjuntataistelut Yläjoella ja Mikkelinjoella	65
6.4. Hyökkäys vaihtuu puolustustaisteluksi – viikot 1.Divisioonalle alistettuna	69
7. KIILAN KANNASSA ÄÄNISLINNAN PORTEILLE	
7.1. Suojärven-Äänislinnan tien katkaisu	71
7.2. Mottitaistelut Säämäjärven-Sotjärven kannaksella	74
7.3. Säämäjoen ylimeno ja Kintaan taistelu	77
7.4. Eteneminen jatkuu kohti Prääsää	80
7.5. Saartorengas Petroskoin ympärillä kiristyy	83
7.6. Hyökkäyssodan jälkimmäinen jakso – paluu kantadivisioonan yhteyteen	88
8. ASEMASODAN AIKA JA KEVÄÄN 1942 UUDELLEENJÄRJESTELYT	
8.1. Äänislinnan varuskunnasta uusiin tehtäviin	90
8.2. Kenttäoikeus ojentaa kieltäytyjiä	91
8.3. Suunun erillisoperaatio	92
8.4. Asemasotaa Syvärin eteläpuolella	94
8.5. Vapaa-ajan viettoä Syvärillä asemasodan aikaan	96
8.6. Kotiutukset alkavat – keskipohjalaisrykmentti hajotetaan	99
9. YHTEENVETO	101
10. LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	106
11. LIITTEET	118

1. JOHDANTO

1.1. Kokkola 30.10.1948

Lokakuuisena lauantaina syksyllä 1948 Keski-Pohjanmaalla, Kokkolan kaupungissa, vietettiin jatkosodanaikaisen keskipohjalaisyksikön, jalkaväkirykmentti 29:n, aseveli-iltaa.¹ Tilaisuus alkoi seppeleenlaskulla kaupungin sankarihaudoilla, josta ympäri maakuntaa paikalle saapuneet liki kaksisataa rintamamiesveteraania jatkoivat päivälliselle hotelli Grandiin. Illan ohjelmassa oli aikaisempien ja tulevien aseveli-iltojen tapaan torvisoittoa, puheita ja musiikkiesityksiä, mutta päähuomio syksyn 1948 tilaisuudessa kohdistui illanvieton yhteydessä julkaistuun kirjaan. Teokseensa, *Rykmentti taistelee*, keskipohjalaisrykmentin ensimmäinen komentaja Paavo Susitaival oli tallentanut Kokkolasta ja Keski-Pohjanmaan maaseutupitäjistä kootun reserviläisrykmenttinsä tarinan kesän 1941 liikekannallepanosta rykmentin lakkauttamiseen, maaliskuuhun vuoteen 1942 saakka.

Vuosina 1896–1993 elänyt Paavo Susitaival ei pitkän elämänsä aikana kuulunut eturivin yhteiskunnallisiin vaikuttajiin suomalaisessa yhteiskunnassa, mutta eräänlaisena vastavirtaan kulkijana ja äänekkäänä toisinajattelijana hän tuli tunnetuksi valtakunnallisestikin jo maailmansotien välisenä aikana. Sanavalmis Susitaival oli oikeistoaktivisti, suojeluskuntaupseeri ja IKL:n kansanedustaja, joka 1930-luvulla istui useampaan otteeseen vankilassa poliittisten mielipiteidensä vuoksi. Äärioikeistolaisesta maineestaan huolimatta Susitaival saavutti sotavuosien rintamakomentajana alaistensa laajan kunnioituksen, ja sotienjälkeisissä asevelitapaamisissa komentaja oli itseoikeutettu kunniavieras. Keskipohjalaisrykmentti JR 29:n asevelitapaamisiin rykmentin karismaattinen komentaja, ”Susi-Paavo”, otti osaa aina vuoteen 1987 asti. Välittömästi sotaa seuranneet vuodet olivat kuitenkin olleet ”Sudelle” vaikeat, sillä Liittoutuneiden valvontakomission tarkkailemassa ”vaaran vuosien” Suomessa armeijan puhdistaminen ei-toivotuista aineksista ”yleisen edun nimissä” muodostui käytännössä kirjaamattomaksi osaksi rauhannehtoja. Koska Susitaipaleen kaltaisten poliittisten upseereiden oli hankalaa työllistyä sodanjälkeisessä Suomessa, muutti hän sodan päätyttyä sukujuurillensa Lauritsalaan, Etelä-Karjalaan, jossa talonrakennuksen ja sekalaisten töidensä ohessa toimi vapaana kirjailijana.²

---

¹ *Keskipohjanmaa* 31.10.1948, JR 29:n illanvietto.

² Niinistö 1998, 202–205. Susitaival oli aktiivinen kirjoittaja ja julkaisija jo ennen toista maailmansotaa.

Susitaipaleen teoksesta, *Rykmentti taistelee*, oli olosuhteiden pakosta tullut muistelmateos, vaikka hänen alkuperäisenä tavoitteenaan oli ollut kirjoittaa alkuperäisaineistoon nojaava historiatieteellinen esitys rykmentin vaiheista. Susitaipaleen mukaan pyynnön alkuperäisaineistojen käyttämiseksi oli evännyt hänen jatkosodanaikainen esimiehensä ja kiistakumppaninsa, 11.Divisioonan komentaja, Mannerheim-ristin ritari, kenraalimajuri Kaarlo Aleksanteri Heiskanen, joka myöhemmin vuosina 1953–1959 toimi puolustusvoimien komentajana. Ilmeisesti tapahtuneeseen johti osaltaan miesten vanha keskinäinen vihanpito ja epäluottamus, osaltaan yleinen poliittinen ilmapiiri: lähimenneisyyden arpien avaaminen ei sopinut vaaran vuosien viralliseen asenneilmastoon. Kirjan ensimmäinen käsikirjoitusluonnos jäi välittömästi sodan päätyttyä julkaisematta, mutta ilmeisesti syksyllä 1948, muutama kuukausi YYA-sopimuksen solmimisen jälkeen aika oli jo sopivampi teoksen julkaisemiseksi.³

Rykmentti taistelee oli syntyajankohtansa asettamien rajoitusten vuoksi pitkälti muistelmateos rykmentin vaiheista.⁴ Susitaival itse kutsui kirjaa muistojulkaisuksi, mutta rakenteensa ja toteutustapansa puolesta sen on katsottu luoneen perustaa joukko-osastohistorian kirjalliselle lajityypille suomalaisessa sotahistorian kirjoitustraditiossa.⁵ Komentajien välisistä erimielisyyksistä seurannut osin jälkiviisaskin selittely saa kirjassa kuitenkin suhteellisen korostuneen aseman ja objektiivisen, kriittisen tarkastelun sijaan kirja on lähinnä komentajansa välittömästi sotaa seurannut kunnianosoitus rykmenttinsä miehille. Keskipohjalaisrykmentin sotatoimia teos kuvaa yksityiskohtaisesti, mutta rykmentin rooli osana 11.Divisioonan toimintaa jää melko irralliseksi. Myös Susitaipaleen ja ”Kylmä-Kalle” Heiskasen välinen hankala ihmissuhde on tutkimukselta edelleen käsittelemättä. Tässä opinnäytteessä tutkimustilanteessa olevat puutteet on huomioitu ”rykmentin mentävän aukon” osalta, kun keskipohjalaisen JR 29:n tarina on otettu monipuoliseen alkuperäislähdeaineistoon nojaavan historiatieteellisen tarkastelun kohteeksi Susitaipaleenkin alkuperäisten suunnitelmien mukaisella tavalla.

---

³ Vuonna 1945 Susitaipaleen sotahistoriallinen tutkielma ”Sihvon ryhmän osuus Viipurin valtauksessa 1918” oli jäänyt julkaisematta ajan poliittisen ilmapiirin vuoksi, ks. Lampèn 1998, Karjala 23.7.1998 n:o 30.

⁴ Kirja on kyllä joukko-osastohistorian muotoon kirjoitettu, mutta vailla viittauksia käytettyyn aineistoon. Sotapäiväkirjojen ja Susitaipaleen teoksen vertailun perusteella Susitaipaleella oli ilmeisesti kuitenkin käytössään joitakin sotapäiväkirjoja.

⁵ Ks. Niinistö 1998, 205. Kirjan esitystapaa, kieliasua ja toteutusta kiiteltiin aikalaiskritiikeissä esim. Vasama 1948, Suomalainen Suomi 9/1948: ”kirja on merkittävä sekä kaunokirjallisena että sotahistoriallisena teoksena”. Vasaman kirja-arvostelu on ainut kansallisbibliografiaan merkitty aikalaiskritiikki Susitaipaleen teoksesta.

Keskipohjalaisrykmentin jälkimainetta jatkosodan hyökkäysvaiheessa ja divisioonan toiminnassa on leimannut ”reservirykmentin” rooli, sillä Susitaipaleen mukaan valtaosan hyökkäysvaiheesta rykmentin pataljoonat toimivat muille yksiköille alistettuna, erillään rykmentin pääosasta. Tässä tutkimuksessa kysytään, minkälainen tekijä *alistukset* olivat ajan sotilastaktiikassa ja miten ne vaikuttivat reserviläisistä kootun jalkaväkirykmentin toimintaan. Samalla pyrkimyksenä on ymmärtää syvällisemmin sodankäynnin luonnetta, jalkaväen taktiikkaa sekä rintamatodellisuutta, jossa maavoimien joukot elivät.

1.2. Sotilassosiologia ja uusi sotahistoria joukko-osaston tutkimuksessa

Vaikka sotahistoriallisen tutkimuksen rekonstruoima kuva jatkosodasta on monipuolinen, ansiokas ja alati tarkentuva, on vuonna 1954 julkaistu Väinö Linnan *Tuntematon sotilas* –romaani vaikuttavuudeltaan kenties edelleen keskeisin kirjallinen kuvaus jatkosodasta. Kahden elokuvan, lukuisten teatterisovitusten ja muiden seurannaisten myötä sotaromaanista on kasvanut professori Jorma Kalelan luokittelun mukainen malliesimerkki historian esityksestä, jonka merkitystä kollektiiviselle historiakuvalle voidaan pitää merkittävänä.⁶ Aliupseeri Linnan tarinan vahvuus perustui pitkälti omakohtaiseen kokemukseen sodasta ja kykyyn kertoa traumaattisesta sodasta elämänmakuisten, hurttia huumoria laskevien henkilöhahmojen kautta. Suomalaisessa sotakuvauksessa Linnan *Tuntematon* oli samalla myös ensimmäinen suuren yleisön tavoittanut kaunokirjallinen yhteisökuvaus sodasta, jossa tarkastelun keskiössä oli sodan yleisen tapahtumahistorian sijaan rintamayksikön sisäinen kokemusmaailma, sotilasjoukon arki ja miesten väliset suhteet. Vaikka sota-aika oli aikalaisille ensisijaisesti tragedia, saattoi yhteinen koettelemus myös yhdistää sodan kokeneita sukupolvia tavalla, jonka vaikutukset hyvässä ja pahassa heijastuvat myös sotienjälkeiseen aikaan. Sotavuodet kokeneiden sukupolvien maailmankuvassa vapauden, kansalaisuuden ja isänmaan sinänsä abstraktit käsitteet saivat hyvin konkreettisen merkityksen ja monissa rintamayksiköissä sodanjälkeinen asevelitoiminta ja sodan uhrien muiston vaaliminen on jatkunut näihin päiviin asti. Toisen maailmansodan kaltaisen totaalisen sodan

---

⁶ Kalela 2000, 24–25. Historian esitysten alakategoriaksi Kalela luokittelee historian kirjalliset esitykset, jonka pieni osa varsinainen akateeminen historiantutkimus on.

aikakaudella, kokonaisten ikäluokkien tarttuessa aseisiin, sota oli valtaisa yhteiskunnallinen vaikuttaja, jonka kautta sodanjälkeistä historiaa monin paikoin voidaan painokkaasti selittää.⁷

Akateemisessa maailmassa Linnan kaltaista sosiologista lähestymistapaa sotaan oli sovellettu jo vuonna 1947 Knut Pippingin klassikoksi muodostuneessa väitöskirjassa *Kompaniet som samhälle – Komppania pienoisyhteiskuntana*. Tutkimuksessaan Pipping osoitti sotilasyhteisön toimintaa ohjanneen sotavuosina ohjesääntöihin perustuneen virallisen normijärjestelmän rinnalla epävirallisen, komppanian miesten itsensä muotoileman normijärjestelmän, jolla virallisia ohjeita muokattiin oikeudenmukaisemmaksi.⁸ Väinö Linnan tavoin myös Pippingin kirjoitustyön lähtökohta oli omakohtainen kokemus sotajoukossa toimimisesta, kenttähavainnointiin perustuva empiria, jonka pohjalta tehtyihin huomioihin ryhmädynamiikan tarkastelu perustui. Myöhemmin sotajoukon yhteisökäyttäytymisestä kiinnostunutta tutkimusalaa on Suomessakin alettu kutsua sotilassosiologiaksi. Sotilassosiologisen yhteisötutkimuksen anti käsitykseemme rintamayksiköiden sisäisestä dynamiikasta on kuitenkin jäänyt melko ohueksi, ja rivisotilaan ja pienryhmänsä profiilia on aivan tuoreimmassa tutkimuksessa luonnehdittu jopa perin latteaksi.⁹ Tiedämme ylipäänsä valitettavan heikosti, mitä olivat ne pienyhteisöt tai suuremmat kollektiivit, jonka kanssa yhteisen kokemuksen sodasta rintamamiehet jakoivat. Osaltaan tutkimustilanteessa olevat puutteet selittyvät työnjaolla, jossa sotahistoriaa Suomessa ovat tutkineet lähinnä ammattiupseerit sotatieteen painotuksista käsin. Mitä enemmän aikaa sodasta on kulunut, sitä enemmän sotavuodet ovat alkaneet kiinnostaa myös jälkipolvia ja viimeistään Neuvostoliiton romahtamisesta seuranneesta ”uusisänmaallistumisesta” sotamuistojen systemaattinen tallentaminen sai vauhtia. Esimerkiksi pitäjäkohtaisia veteraanimatrikkeleja julkaistiin 1990-luvulla runsaasti ja veteraanipolven työ kansallisen identiteetin syvärakenteena koki renessanssin, kun Mannerheim-ristin ritareiden osallistumisesta presidentinlinnan itsenäisyyspäivän juhliin kunniavieraina tuli perinne.¹⁰ Yhteiskuntaan ja kulttuuriin vaikuttaneena ilmiönä sotaa on sittemmin alettu lähestyä aikaisempaa monipuolisemmista näkökulmista käsin, suurta kansallista kertomusta rikkoen.

---

⁷ Totaalisen sodan käsitteestä ks. Visuri 1989. Totaalisella sodalla Visuri tarkoittaa koko yhteiskunnan osallistumista sotaan.

⁸ Esim. Pipping 1978, 21. Epävirallinen normijärjestelmä edisti yhteenkuuluvuutta. Sotilasyhteisön normeista ja käytännöstä ks. myös Karila 2004.

⁹ Kinnunen & Kivimäki 2006, 11.

¹⁰ Etenkin Jalkaväenkenraali Adolf Ehrnroothin työ veteraanipolven kokemusten nostamisessa kansalaiskeskusteluun oli merkittävä. Valtakunnallisilla Historiatieteen päivillä 2010 käydyssä paneelikeskustelussa, II maailmansota suomalaisessa historian tutkimuksessa, käytettiin myös käsitteitä uusnationalistinen ilmapiiri ja uuspatriotismi.

Rintamayksiköiden osalta yhteiset sotavuodet ja ryhmäidentiteetin rakennustyö jatkuivat yksiköiden perinnetoiminnan ja muun asevelitoiminnan merkeissä. Rintamayksikkö muodosti useille veteraaneille keskeisen viiteryhmän jonka kautta menneisyyden suruja käsiteltiin ja iloja jaettiin. Yhtenäisyyttä luotiin sota-aikana ja sodan päätyttyä tietoisesti perustamalla esimerkiksi divisioonakohtaisia muistomitaleita, lippuja, marssilauluja ja muita tunnuksia. Useat yksiköt ovat myös teetättäneet yksikköhistoriansa, jolla yhteenkuuluvuudentunnetta on tietoisesti korostettu. Yksikköhistorioiden ongelmana voidaan kuitenkin pitää usein liian voimakasta pyrkimystä yksinkertaistettuun ja pelkistettyyn esitysmuotoon, jossa esimerkiksi tietyn rykmenttinumeron alle kuuluneiden yksiköiden sotakokemus on paketoitu siistiksi kokonaisesitykseksi, jonka kautta tarinaa on ollut helpompi kertoa jälkipolville. Todellisuudessa sota-aikana syntyneet sosiaaliset verkostot saattoivat olla hyvin kompleksisia ja limittäisiä eivätkä useinkaan noudatelleet kenttäarmeijan organisaatiokaavioiden määrittelemiä ryhmäjakoja. Esimerkiksi juuri alistusproblematiikan laiminlyönti on osoitus usein joukko-osastohistorioissa toistuvasta yksinkertaistamiseen pyrkivästä tendenssistä.

Yhteisötutkimuksessa sodanjohdon suorittamia alistuksia, sotilastaktisia toimenpiteitä, joilla rintamayksiköiden osia siirrettiin toimimaan eri toimintasuunnille, eri yksiköiden alaisuuteen, ei systemaattisesti ole aikaisemmassa jalkaväkiyksiköitä koskevassa tutkimuksessa analysoitu. Alistukset on kyllä tapahtumahistorian kronologisessa analyysissä tavattu todeta, mutta tutkimuksessa ei ole tarkemmin pohdittu, mikä oli niiden merkitys tietyn yksikön toimintaedellytyksille, johtamiselle, sisäiselle dynamiikalle ja kollektiiviselle kokemukselle sodasta. Ruohonjuuritasolta tarkasteltuna rykmentissä palvelleiden miesten kokemukset sotataipaleesta saattoivat nimittäin poiketa paljonkin toisistaan, riippuen siitä, miten yhtenäisenä yksikkö kulloinkin toimi. Sotilassosiologisessa tutkimuksessa on sodan kollektiiviseen kokemukseen liittyen kysytty, minkä tason yksikköön miehet viimekädessä samastuivat. Pippingin vastaus kysymykseen oli komppania, mutta epäilemättä myös aivan miehistön tasolla vallitsi jonkinlainen käsitys kuulumisesta laajempaan kokonaisuuteen: pataljoonaan, rykmenttiin ja divisioonaankin.¹¹

---

¹¹ Pipping 1978, 13. Pippingin mukaan komppania oli esimerkiksi joukkuetta tai pataljoonaa tärkeämpi sisäryhmä. Myös komppanian sisälle saattoi syntyä pienryhmiä, kuten "keittoporukoita" tai "pakkitovereita" ks. Pipping 1978, 158.

Tässä tutkimuksessa alistussuhteiden roolia sodankäynnin todellisuudessa ja rintamayksikön arjessa kuvataan yksittäisen jalkaväkirykmentin kautta. Alistusproblematiikan systemaattinen analyysi rikkoo aikaisemmin kenties liiaksikin painottunutta käsitystä eheästä sotajoukosta yhteistä tehtäväänsä suorittamassa.¹²

Uusien tutkimusnäkökulmien, ”uusien historioiden”, kritiikki perinteistä sotahistoriaa kohtaan on suomalaisessa historiantutkimuksessa aivan viime vuosina voimakkaasti kyseenalaistanut tavan, jolla myös joukko-osastotasa¹³ on uusimmassa tutkimuksessa haluttu lähestyä. Tapahtumahistoriaan keskittyvien yhä uusien joukkoyksikkö- ja operaatiohistorioiden ei ole katsottu tuovan oleellista uutta käsityksiimme sodasta, ja onkin katsottu tarkoituksenmukaisemmaksi laajentaa näkökulmaa sodan sosiaali-, yhteiskunta-, psyko-, kulttuuri-, sukupuoli- ja arjen historiasta nouseviin kysymyksiin.¹⁴ Tässä tutkimuksessa uuden sotahistorian paradigmaa lähinnä sivutaan kun pohditaan alistusproblematiikan vaikutusta rintamayksikön arjessa tai sotakokemuksessa. Alistusproblematiikan tutkimus osoittaa hyvin, miten perinteisin lähdeaineistoin tehtävä traditionaalinen sotahistoriallinen tutkimus voi tuoda uutta käsitykseen sodasta, kunhan kysymyksenasettelu on mielenkiintoinen ja perusteltu.

1.3. Tutkimustehtävä – alistusten moninaiset vaikutukset?

Päämajan operatiivinen johto ylipäällikkö Mannerheimin alaisuudessa vastasi hyökkäyssodan operaatioiden suunnittelusta, jolloin rintamaesikuntien tehtäväksi jäi ylijohdon suunnitelmien toimeenpano mahdollisimman onnistuneesti.¹⁵ Alistus sodanjohdollisena käsitteenä oli käytössä läpi hierarkkisen armeijaorganisaation ja vakiintuneena käsitteenä se kuului päällystön arkiseen kielenkäyttöön. Maavoimaorganisaation ylätasolla esimerkiksi armeijakuntien perusrakenne muodostui niille pysyvästi alistetuista jalkaväkidivisioonista, vaikkakin tavallisesti alistuksella tarkoitettiin puhekielessä yleensä vain määrääjän kestänyttä tilapäisjärjestelyä.

---

¹² Taktiikkaa ovat perinteisesti tutkineet ammattisotilaat Maanpuolustuskorkeakoulun taktiikan laitoksella. Tällöin tutkimuksen motiivit ja tavoitteet ovat usein liittyneet yksinomaan sodankäynnin taitoon.

¹³ Joukko-osastolla tarkoitetaan sotilaskirjallisuudessa tavanomaisesti jalkaväkirykmenttiä tai itsenäistä pataljoonaa/komppaniaa ks. Jalkaväen ohjesääntö I (1932) 1939, 40, 270.

¹⁴ Kinnunen & Kivimäki (toim.) 2006, 10–12. Näitä näkökulmia on käsitelty esimerkiksi teoksessa Näre & Kirves (toim.) (2008). Uudesta sotahistoriasta ks. Bourke 2006.

¹⁵ Karjalainen 2009, 13–14.

Armeijan keskijohdossa, divisioonatasolla, alistusten suunnittelu toteutettiin laaja-alaisesti, mutta varsinainen päätöksenteko tapahtui komentoketjun määräämässä järjestyksessä. Ylemmältä annetun määräyksen mukaisesti siis toimittiin. Mikko Karjalaisen laskelmien mukaan kaikista ylipäällikön ja armeijan operatiivisen johdon antamista hyökkäyskäskyistä valtaosa eli noin 60 % käsitteli operaatioihin liittyviä joukkojen siirtoja sekä joukkojen alistuksia ja organisaatiomuutoksia.¹⁶ Alistustematiikka oli siis aivan keskeinen elementti sodanjohtamisessa ja arkipäiväinen osa rintamajoukkojen todellisuutta varsinkin jatkosodan hyökkäysvaiheessa.

Tutkimuskirjallisuudessa on esitetty arvioita, että ”vieraat” komentajat olisivat käyttäneet alistettuja joukkoja oman mielensä mukaan, uhkarohkeastikin.¹⁷ Tässä tutkimuksessa tätä suhdetta tarkastellaan kriittisesti yhden divisioonan kokoisen yhtymän kontekstissa ja pyritään näin pieneltä osin vastaamaan tähän hypoteesiin.

Alistus on ensisijassa sotatieteelliseen taktiikan oppialaan liittyvä ja sotilasjohtamiseen liittyvä käsite. Johtamisen välineenä sitä käsitellään tässäkin tutkimuksessa, mutta alistusten vaikutuksista ollaan kiinnostuneita kokonaisvaltaisemmin. Hyökkäysvaiheen sodankäynnissä alistustematiikka näytteli eri aselajien välisessä yhteistoiminnassa keskeistä osaa, mutta tässä tutkimuksessa tarkasteltavana olevan yksikön koon vuoksi joudutaan keskittymään pääasiassa jalkaväen toimintaan, erikoisaselajien jäädessä tarkastelussa sivuosaan. Alistusproblematiikasta saataisiin tätäkin syvempi kuva, mikäli kaikki aselajit otettaisiin tarkasteluun mukaan. Liioin puolustushaarojen välistä yhteistoimintaa, tässä tapauksessa lähinnä ilmavoimien osalta, ei tässä tutkimuksessa ole systemaattisesti kartoitettu.

Tutkimuksen ytimen muodostaa alistusten määrällinen tarkastelu, jonka kautta hahmottuu kuva jalkaväkirykmentistä joukkoja muille yksiköille antaneena ja toisaalta vastaanottaneena toimijana. Lähdeaineiston kautta on siis systemaattisesti analysoitu, milloin rykmentin osat olivat muualle alistettuna ja vastaavasti milloin toimivat rykmentin yhteydessä. Määrällisten laskelmien kautta päästään edelleen alkuperäisaineiston laadullisen analyysin kautta lähemmin tarkastelemaan,

---

¹⁶ Karjalainen 2009, 29.

¹⁷ Partanen & Pohjonen & Tuunainen 2007, 175, 183. Esimerkiksi talvisodassa Erkki Raappanan komentamasta Pohjois-Karjalan ryhmästä alistettujen joukkojen kokemat tappiot Kuhmon suunnalla tukevat tätä oletusta.

miten alistukset vaikuttivat rykmentin johtamiseen. Minkälaisen haasteen tai mahdollisuuden alistuskäskyt asettivat rykmentin johdolle?

Alistusproblematiikka liittyy myös keskeisesti jalkaväkirykmentin kykyyn suoriutua sille annetuista tehtävistä ja vaikuttaa siten arvioon rykmentin yleisestä suorituskyvystä. JR29 oli reserviläisrykmentti, jonka jälkikäteen on arvioitu alistusten vuoksi toimineen valtaosan hyökkäysvaiheesta määrävahvuudestaan vajaan yksikkönä jopa siinä määrin, että vajavaisuus olisi olennaisesti vaikeuttanut sille annettujen tehtävien suorittamista. Miten alistukset vaikuttivat rykmentin pääosan toimintaan ja minkälaisen roolin alistetut yksiköt komentajilta saivat?

Divisioonan komentaja Heiskasen ja rykmentin komentaja Susitaipaleen välinen vastakkainasettelu oli nähtävästi osaltaan seurausta keskipohjalaisrykmentin saamasta reservirykmentin roolista divisioonan sodankäynnissä. Alistussuhteiden tutkimus liittyy siten olennaisesti sodanjohdollisiin kysymyksiin armeijan keskijohdossa. Minkälaista roolia alistussuhteet näyttelivät divisioonan ja rykmentin johtamiseen liittyvissä keskusteluissa ja päällystön välisissä suhteissa?

Vaikka alistukset ensisijassa määrittivät lähinnä rykmentin upseeriston työskentelyä, koettiin niiden vaikutukset aivan ruohonjuuritasolla saakka. Mikä oli alistusten vaikutus rykmentin sisäisessä toimintakulttuurissa? Millä tavalla alistukset hajottivat rykmenttiä sen määrävahvuudesta ja miten alistukset koettiin?

Jalkaväkirykmentin määrävahvuiseen kokoonpanoon kuului joukko erikoisyksiköitä, joiden alistussuhteet tässä tutkimuksessa jäivät marginaaliseksi aineistossa esiintyvien puutteiden vuoksi. Alistussuhteiden tarkastelussa keskitytään siis rykmentin perustan muodostaneen kolmen jalkaväkipataljoonan alistuksiin etenkin divisioonan muihin yksikköihin. On kuitenkin syytä todeta, että alistuksia tehtiin myös perusyksiköiden sisällä. Joukkue-tason alistukset on kuitenkin dokumentoitu säilyneisiin lähteisiin valikoivasti, joten tutkimuksen tässä vaiheessa ja käytettävissä olevan aineiston näkökulmasta on katsottu riittäväksi pitäytyä pataljoona/komppaniatasolla. Rykmentin toiminnan yleisempää merkitystä suhteessa Itä-Karjalan rintaman sotatapahtumiin käsitellään divisioonan kontekstissa kysymällä, mikä rooli rykmentillä kulloisessakin vaiheessa oli sen divisioonan toiminnassa, jolle rykmentti oli alistettu. Jatkosodan yleisiä taustoja ei liioin tässä

yhteydessä erityisen kattavasti selvitetä, sillä aiheesta löytyy muutoinkin mittava joukko tutkimuskirjallisuutta.¹⁸

1.4. Lähdeaineisto ja aikaisempi tutkimus

Alistustematiikan ymmärtämisen kannalta sotaa edeltäneen ajan sekä sodanaikainen sotilasammattikirjallisuus, ohjesäännöt ja muut normatiiviset sotilastekstit luovat perustan, josta käsin tätä taktillista ilmiötä on perusteltua lähestyä. Historiallisessa eläytymisessä, rekonstruoinnissa ja synteiesien muodostamisessa tämän aineistoryhmän hallintaa on myös aikaisemmassa tutkimuksessa pidetty ensiarvoisena.¹⁹ Väli rauhan aikana uudelleen käynnistetty ohjesääntöjen kirjoittaminen keskeytyi jatkosodan syttymisen seurauksena, joten alistustematiikan roolia ajan sotilastaktiikassa tutkittaessa jo talvisotaa ennen julkaistut ohjesäännöt ja oppaat muodostavat keskeisimmän lähdeaineiston.²⁰

Tutkimuksen kronologisen ja tapahtumahistoriallisen selkärangan muodostaa sotapäiväkirjojen analyysi, joiden kautta alistussuhteiden verkosto tutkimusperiodin ajalta piirtyy esiin. Sotapäiväkirjat ovat nimensä mukaisesti kronologisesti yksiköiden tapahtumista kertova lähdesarja, joka JR29:n osalta on säilynyt melko kattavasti. Päiväkirjoja kirjoitettiin jalkaväkirykmenteissä komppaniatasolta aina rykmenttitasolle asti, ja ne olivat virkavastuulla laadittuja virallisia asiakirjoja.²¹ Pääsääntöisesti voidaan sanoa, että sotapäiväkirjoihin ainakin JR29:n osalta on kirjattu lähinnä yleisiä komppanioita, pataljoonia tai rykmenttiä koskevia tapahtumia. Päiväkirjojen pito on ollut pääsääntöisesti jatkuvaa joskin osa merkinnöistä tiedetään tehdyn viiveellä suhteessa tapahtumien todelliseen tapahtumisaikaan, mikä osaltaan on saattanut vaikuttaa kirjoitetun sisältöön. Päiväkirjan kirjoittajan henkilöllisyys ei ole useinkaan tutkijan tavoitettavissa, mutta käsialan vaihtumisesta voi päätellä kirjoittajana tavanomaisesti toimineen useampia henkilöitä. Lähdekriittisesti on myös tarpeen painottaa, että päiväkirjojen pito oli aina tietoista valikointia, jossa kuvattiin tapauksia tarkoituksenmukaiseksi katsotulla tavalla. Etenkin yhtymän komentajalla on katsottu olleen vaikutusta sotapäiväkirjojen sisältöön ja niiden onkin

---

¹⁸ Ks. esim. Suomen sota 1941–1944 osa 1, I luku; Jokipii 1987.

¹⁹ Laaksonen 1999, 30.

²⁰ Tynkkynen 1996, 144.

²¹ Laaksonen 2004, 29.

katsottu edustavan komentajakeskeistä tai yhtymän esikunnan perspektiiviä.²² Tutkittaessa rykmentin sisäisiä alistuksia muihin yksiköihin tämä ei kuitenkaan ole ongelma, sillä on syytä olettaa, että tällaiset tiedot kirjattiin päiväkirjoihin pääsääntöisesti totuudenmukaisesti, joskin hyvin niukasti. Pasi Tuunaisen mukaan sotapäiväkirjojen pidosta annetuissa ohjeissa kehoitettiin joukkojen alistussuhteissa tapahtuneet muutokset aina kirjaamaan muistiin.²³ Pääsääntöisesti voidaan siis olettaa alistusten kirjatun sotapäiväkirjaan melko luotettavasti, ja tarvittaessa alistuksia koskevat tiedot voidaan monessa tapauksessa varmentaa säilyneistä käskyistä, joissa alistukset on vielä tarkemmin määritelty. Vastaavasti myös alistuksen vastaanottaneen yksikön säilyneistä aineistoista voidaan etsiä varmennusta havainnoille. Mikrofilmattujen sotapäiväkirjojen liitteinä on joukko erinäisiä operatiivisia aineistoja, käskyjä, peitepiirroksia ynnä muita, joita on liitetty päiväkirjan yhteyteen hyvin epäsäännöllisellä tavalla. Lähinnä kyse on aineistoista, joilla on haluttu täsmentää päiväkirjassa sanottua.

Alistusten kvalitatiivista merkitystä voidaan arvioida hyvin monenlaisen lähdeaineiston kautta. Keskeisimmät lähdekokonaisuudet ovat aikalaiskirjallisuus sekä erilainen muistelmakirjallisuus sekä eri julkaisuihin koottu muistitietoaineisto. Näiden lähteiden analyysissä tulkinta vaikeutuu olennaisesti, sillä tyypillisesti aineistoista on tulkittavissa hyvin subjektiivisia kokemuksia, joiden pohjalta on vaikeaa tehdä yleistyksiä.²⁴ Haastavaksi tilanteen tekee se, ettei alistuksia välttämättä erityisen tietoisesti aina hahmotettu. Alistukset siis saattoivat kenties voimakkaastikin vaikuttaa rykmentin – ja etenkin sen päällystön – toimintaan, mutta niitä ei välttämättä useinkaan tiedostettu kovin täsmällisesti. Knut Pippingin soveltama osallistuvan havainnoimisen kaltainen tutkimustapa olisi luonnollisesti tämänkaltaisessa laadullisessa tulkinnassa antoisa menetelmä, mutta tässä tapauksessa tutkija joutuu etenemään säilyneiden tekstikatkelmien, pitkälti fragmenttienkin ehdoilla.

Arkistoaineistoa on lisäksi etsitty erilaisista yksityiskokoelmista ja joukko-osastoarkistoista, etenkin JR 29:n arkistosta. Rykmentin joukko-osastoarkisto on läpikäyty systemaattisesti, sillä virallisen

---

²² Laaksonen 2004, 29; Karjalainen 2009, 26. Paavo Susitaipaleen marginaalimerkintöjen mukaan rykmentin sotapäiväkirjaa olisi pääsääntöisesti pitänyt Sven Hägerström rykmentin esikunnasta, vaikkakin oletus on varustettu kysymysmerkillä. Ks. rykmentin sotapäiväkirjan puhtaaksikirjoitettu kopio Pk 1406/2.

²³ Tuunainen 2006, 207. Tuunaisen mukaan sotapäiväkirjat ovat heterogeeninen lähdesarja, jotka kuvaavat etenkin sitä, millaiseksi tilanne kulloinkin käsitettiin.

²⁴ Sotapäiväkirjoista alistusten määrät saadaan melko luotettavasti selville, mutta niiden vaikutuksista on vaikeaa tehdä yleistyksiä muun laadullisen aineiston kautta. Se miten alistus koettiin vaikuttaa olleen melko yksilöllinen asia.

asiakirja-aineiston lisäksi asianomaisista arkistoista löytyy usein myös parhaiten epävirallista aineistoa.²⁵ On syytä olettaa, että rykmentin sota-aikana tuottama arkistoaineisto on säilynyt kattavasti, koska rykmentin historia ulottuu vain vuoteen 1942. Vetäytymisvaiheessa vuonna 1944 useissa joukko-osastoissa arkistoja systemaattisesti hävitettiin, mutta oletettavasti JR 29:n osalta tällaista ei päässyt tapahtumaan.

Tutkimuksessa tarkastellaan sivujuonteena myös divisioonan sisäisiä henkilösuhteita. Lasse Laaksosen sotilaspäällystön välisiä henkilösuhteita käsittelevien tutkimusten innoittamana myös tämän tutkimuksen aineistonkeruussa on etsitty upseeriarvosteluja, joskin tuloksetta.²⁶ Myöskään ylempien upseerien kirjoittamia henkilökohtaisia päiväkirjoja, hajanaisia muistiinpanoja lukuun ottamatta, ei tiettävästi ole säilynyt, sikäli kun niitä on keskipohjalaisrykmentissä ylipäänsä pidetty.

Lehdistön käyttö aineistoryhmänä on sota-ajan sensuuriasetusten vuoksi tämän tutkimuksen tutkimuskysymysten kannalta lähinnä marginaalista. Kuten kirjeenvaihdossa, myös lehdistössä sensuuri valvoi sisältöjä ja käytännössä sotatapahtumista ei saanut kertoa Päämajan virallisia tilannetiedotuksia tarkemmin. Myös taktikkaa käsittelevää kirjoittelua rajoitettiin. Vielä 1930-luvulla upseeristo saattoi käydä suhteellisen avointakin keskustelua taktiikasta esimerkiksi Suomen Sotilasaikakauslehden sivuilla, mutta välirauhan aikana Pääesikunnasta käsin kirjoittelua rajoitettiin. Lähinnä taktisista kysymyksistä saatettiin kirjoittaa epäsuorasti esimerkiksi Saksan sodankäynnin antamien esimerkkien kautta, mutta taktiikasta suomalaisissa olosuhteissa ei alan ammattijulkaisussa sotavuosina juurikaan kirjoitettu.²⁷

Suomen Sotilasaikakauslehti, *Sotahistoriallinen aikakauskirja* sekä *Tiede ja ase* –lehti ovat keskeisimpiä artikkelijulkaisuja, joiden kautta sotatieteen, taktiikan ja sotahistorian kehitystä on tässä tutkimuksessa kartoitettu. Sodanjälkeisen ajan julkaisuista joukko-osastotutkimuksen kannalta mielenkiintoinen lähde rivisotilaan kokemusten kannalta olisi *Kansa taisteli* –lehti, mutta JR 29:n taisteluista lehteen on kuitenkin kirjoitettu valitettavan vähän.²⁸

---

²⁵ Laaksonen 1999, 28. Epävirallisella aineistolla Laaksonen tarkoittaneen tässä esimerkiksi käsin kirjoitettuja, johtamiseen liittyviä viestejä tai tilanneselostuksia, joita usein löytyy myös pikkukokoelmista kuten Pk 1669.

²⁶ Upseeriarvostelut lähdeaineistona ks. Laaksonen 1999, 30.

²⁷ Tynkkynen 1996, 137–138.

²⁸ Lehden vuosikerrat on käyty läpi systemaattisesti ensimmäisestä vuosikerrasta 1970-luvun alkuun. Tuona aikana julkaistuista numeroista on löydetty vain 11 artikkelia, joissa viitataan JR 29:n toimintaan.

Henkilöhaastattelujen osalta tässä tutkimuksessa joudutaan tukeutumaan pitkälti jo aikaisemmin tehtyihin nauhoituksiin ja puhtaaksikirjoitettuihin haastatteluihin, sillä tänä päivänä alistustematiikkaa koskevan muistitiedon kerääminen ei käytännössä ole yksittäistapauksia lukuun ottamatta mahdollista.²⁹

Keskipohjalaisrykmentti JR 29:ää koskeva aikaisempi tutkimus rajoittuu lähinnä hajanaisiin selvityksiin rykmentin vaiheista, joita on julkaistu esimerkiksi pitäjakohtaisten veteraanimatrikkeliin yhteydessä. Matrikkeliosien ja tutkimuksellisten katsauksien ohella teokset sisältävät myös hyvin runsaasti hajanaista painettua primaariaineistoa, joka on ollut avuksi tätä tutkimusta kirjoitettaessa. Keskipohjanmaan pitäjien osalta tutkimustilanne on tämän kategorian osalta palkitseva tutkijan näkökulmasta, sillä jokaisesta keskipohjalaispitäjästä on olemassa jonkinmoinen paikallishistoriallinen matrikkeliteos.³⁰

Tutkimuskirjallisuudesta rykmentin historian kirjoittamisen kannalta merkittävä julkaisu on vuonna 1998 julkaistu Jussi Niinistön väitöskirja *Paavo Susitaival 1896–1993 – Aktivismi elämänasenteena* avaa mielenkiintoisen aatteellisen näkökulman keskipohjalaisrykmentin komentajan persoonaan pitkällä aikavälillä. Niinistön kirja on perustutkimus, jonka kautta rykmentin johtaminen ja varsinkin sotienjälkeinen asevelitoiminta asettuu komentaja Susitaipaleen henkilön osalta kontekstiinsa.

Alistusproblematiikan kannalta divisioonahistoriat ja aikaisemmin julkaistut rykmenttistoriat muodostavat keskeisen vertailuaineiston, jonka kautta rykmenttikohtainen tarkastelu asetetaan laajempaan asiayhteyteen.

Sotilastaktiikan historian ja kenttäarmeijan toiminnan ymmärtämisen kannalta keskeisin perustutkimus on Maanpuolustuskorkeakoulun nykyisen rehtorin, Vesa Tynkkysen väitöskirja *Hyökkäyksestä puolustukseen, taktiikan kehittymisen ensimmäiset vuosikymmenet Suomessa*. Teos muodostaa eräänlaisen tutkimuksellisen perustan ja kiinnostuksen aiheen armeijan taktillisen

---

²⁹ Rykmentissä palvelleita miehiä, varsinkaan upseereita, ei ole enää mahdollista haastatella siinä laajuudessa, että tänä päivänä kerätty muistitieto antaisi olennaista uutta aikaisemmin kerättyihin tietoihin nähden.

³⁰ Ks. pitäjakohtaiset veteraanimatrikkelit lähdeluettelosta. Toteutustapa on ollut tavallisesti hyvin vaihteleva ja sirpaleinen. Lisäksi maakunnan veteraanien toimesta on koottu suppeampia julkaisuja kuten Rautila (toim.)(1987), jotka pitävät sisällään sekalaisia tarinoita sotavuosilta.

toiminnan kehittymisestä, joten alistusproblematiikasta tehtyjä havaintoja on perusteltua peilata suhteessa Tynkkysen tekemiin tulkintoihin.

1.5. Tutkimuksen rakenne

Jatkosotaa edeltävät lähtökohdat keskipohjalaisrykmentin ja yleisen kontekstin osalta esitetään tutkimuksen aluksi temaattisesti aihepiireittäin. Tämän jälkeen tapahtumahistoria kesäkuusta 1941 rykmentin lakkauttamiseen asti kuvataan pääosin kronologisesti. Hyökkäyssodan kunkin päävaiheen loppuun on laadittu yhteenveto siihenastisista tapahtumista, tapauskohtaisesti myös alistuksista, niiden syistä ja merkityksistä. Kronologisen kuvauksen edetessä alistussuhteiden verkosto piirtyy kohta kohdalta esiin ja sen valmistuttua johdannossa esitettyihin tutkimuskysymyksiin löydettyjä vastauksia pohditaan yhteenvetoluvussa kootusti. Alistussuhteet on koottu tiiviisti erillisiin taulukoihin, joiden kautta sodan kompleksisen todellisuuden toivotaan tulevan helpommin ymmärrettävään ja havainnollistavaan esitysmuotoon. Hyökkäyssodan monimutkaista etenemistä on havainnollistettu kartakkein ja tutkimuksen edistyessä kerättyä empiiristä tietoaineista on kerätty taulukoihin ja erillisiin liitteisiin, joita tulkitaan yhteenvetoluvussa.

2. KESKIPOHJALAISSRYKMENTTI PERUSTETAAN

2.1. Reserviläisrykmentiksi 11.Divisioonaan

Maailmansotien välisenä aikana erilaisia organisaatiouudistuksia tehtiin itsenäisen Suomen puolustuslaitoksen sisällä useasti, kun maahan luotiin ulkomaisten esikuvien pohjalta, pääasiassa jääkäriupseereiden johdolla, suomalaisiin olosuhteisiin soveltuva maanpuolustusjärjestelmä. Todenteolla armeijan materiaalisen valmiuden kehittäminen sekä taktillisen osaamisen käytäntöön soveltaminen harppasi eteenpäin vasta sotavuosina 1939–1945. Keskeisin sotienvälisen ajan armeijareformi tehtiin vuonna 1934 kun maahan luotiin ns. aluejärjestelmän mukainen liikekannallepanojärjestelmä: maa jaettiin sotilaspiireihin, joille liikekannallepanoon liittyvät tehtävät siirrettiin rauhanajan joukko-osastoilta.³¹ Väli rauhan aikana vuonna 1940 tätä

---

³¹ Sinerma 1995, 292.

järjestelmää kehitettiin edelleen kun suojeluskuntajärjestö korvasi aikaisemmat sotilaspiirit ns. aluejärjestönä, jonka vastuulla oli kenttäarmeijan perustaminen. Suojeluskuntapiireistä koostuneet sotilasläänit vastasivat kukin pääsääntöisesti yhden divisioonan perustamisesta ja varustamisesta alueellaan.³² Keskipohjalaisrykmentti JR 29:n perustettiin Keski-Pohjanmaan sotilasläänissä, Kokkolan suojeluskuntapiirissä kesäkuussa 1941.³³ Yhteensä jalkaväkidivisioonaa perustettiin jatkosodan liikekannallepanossa 16. Liikekannallepanosta vastanneita suojeluskuntia kutsuttiin eheyttämisen hengessä sota-aikana poliittisesti neutraalisti kotijoukoiksi.

Kevät-talvella 1942 hyökkäysvaihetta seuranneen asemasotavaiheen alkukuukausina, tuolloin Syvärin lohkolle ryhmittynyt keskipohjalaisrykmentti lakkautettiin maaliskuun 24.päivänä. Rykmentin pääosan muodostaneista ikäluokista vuonna 1911 ja sitä ennen syntyneet keskipohjalaiset siirrettiin reserviin ja vuonna 1912 tai sen jälkeen syntyneet jatkoivat palvelustaan muissa yksiköissä.³⁴ Ajallisesti JR29 oli siis olemassa vajaan vuoden, jonka kuluessa rykmentti kuitenkin muodostui ilmeisen tiiviiksi yhteisöksi, mistä osoituksena on sodanjälkeinen aktiivinen aseveli- ja sittemmin perinneyhdistystoiminta. Säännöllisesti järjestettyyn asevelijuhlaan osallistui yksikössä palvelleita veteraaneja ja yhteisten muistojen jakamisen foorumiksi perustettiin vuosittain julkaistu *Rykmentti muistelee* -lehtinen.

JR29 perustettiin liikekannallepanon alkaessa osana VII Armeijakuntaan³⁵ kuulunutta 11.Divisioonaa³⁶, Kiila-Divisioonaa³⁷, jota komensi ”Kylmä-Kalle”, eversti Kaarlo Aleksanteri Heiskanen. Divisioonan perustamisesta vastasi Keski-Pohjanmaan sotilaslääni, jonka esikunnan henkilöstöstä muodostettiin divisioonan esikunnan runko. Upseeritädennyksinä divisioonan esikuntaan saatiin Sisä-Suomen ja Helsingin suojeluskuntapiirien reservinupseereita.³⁸ Jalkaväkidivisioonat olivat maavoimien perusyhtymiä, joita komensivat jatkosodassa lähtökohtaisesti perustavan sotilasläänin komentajat. Keski-Pohjanmaan sotilasläänin komentaja

---

³² Uudistusta edeltänyt sotilaspiirijako perustui puolustuslaitoksen vuoden 1934 organisaatiouudistukseen Ks. Reini 1965b, 103,115 sekä kirjan kartta nro 3. Rauhanajan armeijan uusi organisaatio oli vahvistettu syksyllä 1940, jolloin perustettiin väliaikaisen Maavoimien esikunnan pohjalta Puolustusvoimien pääesikunta ks. Reini 1965a, 80.

³³ Susitaival puhuu kirjassaan edelleen Kokkolan sotilaspiiristä.

³⁴ Aluksi erillinen vahvistettu I/JR29, jääkärikomppania Kev.Os.10:een ks. Susitaival 1948, 10.

³⁵ VII Armeijakuntaa komensi kenraalimajuri J.W.Hägglund. Siihen kuuluivat 11.D, 7.D; Ryhmä Oinonen, SissiP2 ja Rask.Psto 17. Hägglundin henkilöhistoriasta ks. Ahtiainen 2009.

³⁶ Joukkojen numeroinnista ks. Reini 1965c, 134. 11.Divisioonan kokoonpano ks. liite 1.

³⁷ Kiila oli divisioonan peitenimi, jonka se sai ahtautuessaan vihollisasemien väliin heinäkuun alkupäivien tulikasteessa.

³⁸ Sorko 1988, 13.

Heiskanen komensi 11.Divisioonaa jatkosodasta Lapin sotaan ja sodan päätyttyä vuosina 1953–1959 hän toimi puolustusvoimien komentajana.³⁹

Divisioonan muut jalkaväkirykmentit olivat pohjoisen Keski-Suomen miehistä koostunut, eversti Yrjö Nahin, sittemmin majuri Martti Ahon komentama reserviläisrykmentti JR 50⁴⁰ sekä eversti Pietari Autin varusmiesrykmentti JR 8⁴¹, ”*Tuntemattoman sotilaan rykmentti*”. JR 29 oli leimallisesti reserviläisrykmentti ja yksikössä palvelleiden keski-ikä oli esimerkiksi pääasiassa varusmiehistä koostuneeseen JR 8 verrattuna korkea ja lähenteli kolmeakymmentä ikävuotta. Vuonna 1941 uudistetun asevelvollisuuslain mukaan varusmiespalvelukseen astuttiin pääsääntöisesti 20 vuoden iässä aikaisemman 21 vuoden sijaan.⁴² Divisioonien varusmiesrykmentit perustettiin välirauhanajan prikaatijärjestelmän mukaisesti itärajalle sijoitettujen joukko-osastojen pohjalta, joten käytännössä Keski-Pohjanmaan sotilasläänin vastuulle jäi perustaa divisioonan jalkaväkirykmenteistä reserviläisrykmentit JR 50 ja JR 29. Varusmiesrykmentti JR 8:n perustamisesta vastasi Pohjois-Karjalan suojeluskuntapiiri, jonka reserviläisillä rykmentti täydennettiin perustamisvaiheessa määrävahvuuteensa.

Pääosalla JR 29:ssä palvelleista oli kokemusta sodasta talvisodan kuukausilta, jolloin monet miehistä palvelivat pääasiassa keskipohjalaisen JR 24:n⁴³ riveissä Karjalan kannaksella Kiviniemen loholla. Osa miehistä oli talvisodassa taistellut myös pohjoisessa Suomussalmen suunnalla sekä vähäisempi joukko myös muilla rintamalohkoilla.⁴⁴ Talvisotaan oli pääsääntöisesti kutsuttu kaikki reserviin kuuluvat eli alle 60-vuotiaat upseerit ja alle 40-vuotiaat aliupseerit ja miehet.⁴⁵

Jo välirauhan kuukausina talvisotaan osallistuneet olivat aloittaneet Keski-Pohjanmaalla aseveltoiminnan, jonka parissa oli kokoonnuttu yhteen. Rintamayksikön merkitys sotilaille

---

³⁹ Lempinimensä ”Kylmä-Kalle” Heiskanen oli saanut jo jääkäri liikkeen aikaan Saksassa. Nimen alkuperään liittyy erilaisia tarinoita, joiden todenperäisyydestä ei ole vahvistettua tietoa. Lempinimellään Kaarlo Aleksanteri Heiskanen erotettiin Juho Heiskasesta, joka myös palveli jääkäriinä Saksassa.

⁴⁰ Majuri Martti Johannes Aho komensi rykmenttiä 21.7. alkaen. Ks. Sorko 1991, 32.

⁴¹ JR8 perustettiin prikaatijärjestelmän mukaisesti, reserviläisillä täydennettynä, 8.Prikaatin joukoista. Rykmentin reserviläiset olivat Pohjois-Karjalan suojeluskuntapiiristä. Prikaatijärjestelmästä ks. Raunio 2003, 104–105.

⁴² Asevelvollisuuslakia uudistettiin 24.1.1941 siten, että palvelusaika tuli kaksivuotiseksi. Ks. Reini 1965b, 101–102; Juutilainen & Koskimaa 2005a, 81.

⁴³ JR24 kuului Etelä-Pohjanmaan sotilasläänissä perustettuun 8.divisioonaan.

⁴⁴ Susitaival 1948, 7. JR 24:n komentajana toimi everstiluutnantti V.L. Merikallio. JR 24:n talvisodasta ks. Toiviainen 1994, 539. Yksi pataljoona taisteli Pohjois-Suomessa JR 26:lle alistettuna.

⁴⁵ Klefström 1999, 73–74.

tärkeänä yhteisönä näkyy hyvin jo välirauhan asevelijuhlissa, joissa varattiin aikaa nimenomaisesti yksikkökohtaiseen seurusteluun. Talvisodassa keskipohjalaispitäjien miehiä palveli ainakin seuraavissa yksiköissä:

Taulukko 1: Keskipohjalaiset talvisodassa⁴⁶

KESKIPOHJALAISET TALVISODASSA	
YKSIKKÖ	KESKEISIMMÄT KESKIPOHJALAISSPITÄJÄT
JR 24	Vaasan läänin puoleiset pitäjät
JR 26	Kalajokilaakso
JR 9	ruotsinkieliset
8.D / Kev.Os 8	
PPP 7	Pyhäjärvi + Haapajärvi
JR 25	Reisjärvi
JP 4	
KTR 9	
KTR 8	
JR 64	

Jatkosodassa JR 29:n riveissä palvelleiden osallistumisesta talvisotaan ei toistaiseksi ole olemassa systemaattista kartoitusta. Joitakin keskipohjalaismiehiä palveli talvisodassa myös komentajan Paavo Susitaipaleen alaisuudessa Ryhmä Sudessa Suomussalmen pohjoispuolella, Kuusamon suunnalla.

Spekulaatiot tulossa olevasta revanssisodasta lienevät käyneet välirauhan ajan kuukausina Keski-Pohjanmaalla kuumana, sillä saksalaisjoukkojen kauttakulku Pohjois-Norjaan näkyi varsinkin Kokkolan katukuvassa syksystä 1940 alkaen. Joukkoja ja kalustoa kuljetettiin pitkin maanteitä, rautateitä sekä vesitse rannikkokaupungin kautta. Kaupunkiin perustettiin myös välivarastoja *Wehrmachtin* kalustokuljetuksille ja germaaniarmeijan miehistöä ja päällystää on arvioitu kaupungissa olleen yhteensä satakunta. Päällystö majoittui hotelli Grandiin ja komendantin toimisto sijaitsi Pitkäsillankatu 20:ssä.⁴⁷

⁴⁶ Taulukko perustuu teokseen Virrankoski 1997, 329–349.

⁴⁷ Kokkolan veteraanimatrikkeli 1997, 147.

Ylimääräisten kertausharjoitusten peitenimellä alkaneen yleisen liikekannallepanon edellä itärajalla liikekannallepanoa suojaavia suojajoukkomuodostelmia oli kutsuttu palvelukseen jo kesäkuun 9.päivästä alkaen.⁴⁸ Valmiutta kohotettiin kesäkuun alkuviikkojen kuluessa siis porrastetusti. Jatkosodan yleinen liikekannallepano aloitettiin kuitenkin talvisodan tapaan sen verran aikaisin, etteivät suojajoukot joutuneet aloittamaan niille alun perin suunniteltuja viivytettäviä sotatoimia.⁴⁹ Joukkojen keskitykset itärajalle tapahtuivat siis hyvissä ajoin ennen taistelutoiminnan alkamista. Suojajoukkoihin kuuluivat välirauhan aikana itärajalle ryhmitettyjen prikaatien lisäksi kenttäarmeijaan talvisodan syttymisestä asti kuuluneen rajavartiolaituksen kuusi rajavartiostoa, joista kuhunkin kuului pääsääntöisesti kolme rajakomppaniaa.⁵⁰

2.2. Keskijohdon haasteelliset henkilökemiat

Keskijohdossa ensimmäisenä komentajana toimi everstiluutnantti Paavo Susitaival (Sivén), tunnettu aktivisti ja IKL:n kansanedustaja, joka talvisodassa oli toiminut Suomussalmella ryhmä Suden komentajana.⁵¹ Jatkosodassa Susitaival komensi keskijohdossa JR 29:ä liikekannallepanosta Petroskoin valtauksen saakka, jolloin hänet siirrettiin vastoin tahtoaan muihin tehtäviin. Sotien päättyttyä JR29:n perinnetoiminta sai hänestä aktiivisen, karismaattisen ja pitkäikäisen johtajan, joka otti osaa asevelitapaamisiin aina vuoteen 1987 asti.⁵² Vaikuttaa siltä, että Susitaival oli hyvin pidetty komentaja alustensa keskuudessa, sillä alun perin Helsingissä ja sodan jälkeen Lauritsalassa ja Lappeenrannassa asuneesta ”Sudesta” mm. kirjoitettiin sotien päättyttyä Keskijohdolaisten elämäkerrastoon.⁵³ Esiemiensä ja kollegoidensa suhtautuminen Susitaipaleeseen osoittaa hänen kuitenkin olleen kiistelty, impulsiivinen ja ristiriitainen hahmo.

Susitaipaleen suhde 11.Divisioonan johtoon, etenkin divisioonan komentaja Kaarlo Heiskaseen oli jo jatkosodan alkaessa vaikea, mikä heitti varjonsa myös koko rykmentin asemaan osana Kiila-divisioonaa. Syyt huonosti toimineeseen yhteistyösuhteeseen ovat suoranaisten näytön puuttuessa epävarmaa spekulointia, mutta on esitetty, ettei Heiskanen olisi luottanut Susitaipaleen kykyyn

---

⁴⁸ Mikola 1965, 267. Reserviläisistä palvelukseen kutsuttiin suojajoukkoprikaatien reserviläispataljoonien henkilöstö, linnoitusjoukkoja, ilmavalvonta ja –torjuntajoukkoja.

⁴⁹ Tynkkynen 1996, 192.

⁵⁰ Reini 1965a, 96. Tohmajärven- Lieksan alueella toimi Rajavartiosto 4, johon kuului komppaniam nro 14,24 ja 34.

⁵¹ Ryhmä Susi talvisodassa ks. Niinistö 1998, luku 10. Rintamajoukoissa palveli toisen maailmansodan aikana kaikkiaan kolme kansanedustajaa, joista kaksi kaatui.

⁵² Susitaipaleen aatteellisuudesta ks. Niinistö 1998.

⁵³ Pulakka, Pentti (toim.)(1995): Keskijohdolaisten elämäkertoja.

johtaa rykmenttiään. Ilmeisesti syyt ovat henkilökemian tasolla ja liittyvät Susitaipaleen räiskyvään luonteeseen ja aktivistitaustaan. On kuitenkin syytä huomauttaa, että käsityksemme Susitaipaleen ja Heiskasen suhteista nojaa voimakkaasti Susitaipaleen *Rykmentti taistelee* –teoksessa esitettyihin mielipiteisiin, sillä Heiskanen ei koskaan kirjoittanut muistelmiaan eikä asiaan liittyen ole olemassa erikoistutkimuksia. Kuten Mikko Karjalainen on muistelmakirjallisuuteen liittyen huomauttanut, sodan johtamiseen osallistuneiden upseerien muistelmissa toistuu tendenssi, jossa muistelijan omat esimiehet eivät useinkaan ymmärrä vallitsevaa tilannetta, minkä vuoksi he antavat alaisilleen mahdottomia käskyjä.⁵⁴ On hyvin oletettavaa, että Susitaival muistelmissaan näkee itsensä ja Heiskasen välisen esimies-alainen suhteen tähän tapaan hieman yksipuolisesti.

Toistaiseksi ei ole tiedossa, missä määrin Heiskanen ja Susitaival tunsivat toisensa ennen sodan alkamista. Heiskasen tavoin divisioonan muut rykmentin komentajat olivat taustaltaan jääkäreitä, joten tässä suhteessa Susitaipaleen tausta poikkesi virkaveljistään, vaikkakin myös hän oli aktiivisesti osallistunut jääkärivärväykseen ja komentanut komppaniaa valkoisessa armeijassa vuoden 1918 sodassa. Aatteellisesti komentajien ajatukset Suomen itsenäistymisestä ja maan puolustamisesta lienevät siis alunperin olleet hyvinkin samansuuntaiset, mutta luultavasti Susitaipaleen osallistuminen lapualaisliikehdintään ja sitä seuranneet laittomuudet jättivät häneen ”kiihkomielen” –leiman, josta seurasi luottamuspuola. Heiskasen tiedetään arvostelleen monien muiden korkeiden upseerien tavoin voimakkaasti sotilashenkilöitä, jotka osallistuivat Mäntsälän kapinaan.⁵⁵ Myös Susitaipaleen suhteet armeijakunnan johtoon vaikuttavat olleen hankalat. Susitaipaleen ristiretki vapaamuurariutta⁵⁶ vastaan 1930-luvulla tulehdutti hänen välinsä jääkärikenraali Paavo Talvelaan, joka jatkosodassa komensi VI Armeijakuntaa, johon 11.Divisioona hyökkäyssodan alkukuukausina kuului. Liioin talvisodanaikaisen komentajakollegansa, Hjalmar Siilasvuon kanssa Susitaival ei ollut tietävästi juuri ollut tekemisissä, vaikka miehet komensivat talvisodassa joukkoja vierekkäisillä lohkoilla.⁵⁷ Muistelmateoksessaan talvisodasta Siilasvuo ei Susitaivalta juurikaan mainitse.⁵⁸

---

⁵⁴ Karjalainen 2009, 16. Huomion ensimmäisen kerran esittänyt T.V. Viljanen pian sodan jälkeen julkaistuissa teksteissään.

⁵⁵ Brantberg 2000, 64; Tapola 2004. Myös Pietari Autti osallistui talonpoikaismarssille lapuanliikkeen valtuuskunnan edustajana, mutta Susitaival vei toimintansa rauhanomaista talonpoikaismarssia pidemmälle esim. kirjoituksissaan.

⁵⁶ Ks. Niinistö 1998, 84–85. Vapaamuurareista Suomessa on kirjoittanut mm. Ahtokari.

⁵⁷ Vesa Karosen mukaan yhteistoiminnan puuttumisen seurauksena mittava joukko puna-armeijan sotilaita pääsi vetäytymään Kiantajärven jäätä pitkin Suomussalmen taisteluiden aikaan. Karonen 1998, Helsingin Sanomat 2.8.1998.

⁵⁸ Siilasvuo 1940. Muutamassa kohdassa Susitaival mainitaan sivumennen, mutta Siilasvuo ei kommentoi Ryhmä Suden toimintaa itsessään millään tavalla.

Heiskanen, Talvela ja JR 8:n komentaja eversti Pietari Autti olivat jääkärikoulutuksen aikana osallistuneet salaiselle ”pommarikurssille”, jossa heidät erikoiskoulutettiin sabotaasitoimintaan.⁵⁹ Vaikkei miesten tuonaikaisista suhteista juuri tiedetä, voitaneen olettaa, että tällaiset kokemukset lähensivät miehiä toisiinsa. On hyvin mahdollista, että Susitaival jäi eräällä tapaa ulkopuoliseksi tässä suhdeverkostossa, sillä hänellä ei ollut jakaa nuoruuden kokemuksia kollegoidensa kanssa. Toisaalta vuoden 1918 sodassa Susitaival oli vahvasti mukana ja hänen 1930-luvulla kirjoittamansa sotakuvaukset *Ahvola* ja *Lentävä komppania* saattoivat olla tuttuja jääkäriupseereille. Jussi Niinistön mukaan Susitaival koettiin kuitenkin jääkäreiden parissa nousukkaana vailla pätevyyttä, mikä osaltaan saattoi näkyä myös hänen osakseen saamassa myöhemmässä suhtautumisessa.⁶⁰

Hyökkäysvaiheen päättyessä syksyllä 1941 Susitaival siirrettiin vastoin omaa tahtoaan pois JR29:n komentajan paikalta. Tästä huolimatta JR 29 oli leimallisesti Susitaipaleen rykmentti myös yksikössä palvelleiden mielissä. Komentajan irrottaminen yksiköstään vastoin tämän tahtoa osoittaa, miten hankala suhde Heiskasen ja Susitaipaleen välillä oli. Vahvoista persoonista koostuneessa armeijan keskijohdossa ajautuminen tämänkaltaisiin arvovaltakonflikteihin ja erimielisyyksiin ei tosin ollut mitenkään tavatonta.

Jalkaväkirykmentti 29:n komentajaksi Susitaival määrättiin hänen ollessaan välirauhan aikana 10.Prikaatin II pataljoonan komentajana Kuhmon Paloniemessä.⁶¹ Välirauhan aikana hän oli saanut vakituisen viran armeijasta, jonka vuoksi hän luopui kansanedustajan tehtävästään vuoden 1941 alusta lukien. Susitaipaleen elämänkaarta ja suhtautumista perinteiseen puoluepolitiikkaan kuvaa hyvin hänen itsensä ironinen tokaisu: *”Kolme sota, kaksi kapinaa, neljä linnareissua. Kerran valitettavasti myös eduskunnassa”*. Talvisodan Suomussalmen taisteluiden jälkeen sanavalmis Susitaival herätti hämmennystä toteamalla kansanedustaja-upseerin puoluekantaa uudelleille yhdysvaltalaisille ulkomaankirjeenvaihtajille lyhyen ytimekkäästi:

”I’m a fascist” – Olen fasisti.⁶²

---

⁵⁹ Brantberg 2000, 40.

⁶⁰ Vapaussodan aikana nuori ylioppilas Susitaival ylennettiin erehdyksessä kapteeniksi. Karonen 1998, Helsingin Sanomat 2.8.1998.

⁶¹ 10. prikaatin II pataljoona. Niinistö 1998, 177. Liikekannallepanon alkuvaiheessa Susitaival oli johtamassa joukkojen perustamista Kuhmossa, josta sähkösanoman saatuaan lähti Keski-Pohjanmaalle, Susitaipaleen haastattelu 21.1.1990.

⁶² Karonen 1998, Helsingin Sanomat 2.8.1998. Ks. myös Arponen 1998: Etelä-Saimaa 19.7.1998 n:o 194 Toisinajattelija Paavo Susitaival oli Suomen viimeinen fasisti.

2.3. Määrävahvuudeltaan uudistettu jalkaväkirykmentti

Jalkaväkirykmentin määrävahvuista kokoonpanoa ja organisaatiota oli välirauhan aikana uudistettu talvisodan kokemusten seurauksena tuntuvasti. Määrävahvuutta oli kohotettu noin 3000 miehestä 3616 mieheen. Rykmentin perusta muodostui edelleen rykmenttiä johtavasta esikunnasta sekä kolmesta jalkaväkipataljoonasta. Keskeisimmät uudistukset koskivatkin rykmentin erillisyyksiköitä, sillä kranaatinheitinkomppaniaa vahvennettiin 83 miehestä 156 mieheen raskaaksi kranaatinheitinkomppaniaksi samalla kun rykmentin määrävahvuuteen oli lisätty etenkin panssaritorjuntaan tarkoitettu tykkikomppania uutena osana. Myös rykmentin jalkaväkipataljoonien vahvuus oli hieman kasvanut talvisodan päivistä, kun kolmen kiväärikomppanian ja yhden konekiväärikomppanian rinnalle oli lisätty kevyt kranaatinheitinjoukkue.⁶³ Todellisuudessa jalkaväkirykmentit toimivat jatkosodassa vain hyvin harvoin määrävahvaisina.⁶⁴ Esimerkiksi rykmentin kiväärikomppaniat muutettiin hyökkäysvaiheen aikana kolmijoukkueisiksi, kun riittäviä miehistötäydennyksiä ei saatu.⁶⁵ Perustamisvaiheessa rykmentin organisaatio noudatteli muilta osin perinteistä kolmijakoista mallia. Sodan edetessä talouselämän työvoimatarve pakotti syksyllä 1941 siirtymään divisioonaorganisaatiosta kenttäarmeijan miesvahvuutta supistaneeseen nelijakoiseen prikaatiorganisaatioon, josta sittemmin palattiin takaisin divisioonakokoonpanoon.⁶⁶

Rykmentin esikunnan muodostivat komentotoimisto ja huoltotoimisto, joiden tarkempi rakenne on esitelty liitteessä 2.⁶⁷ Suoraan esikunnan alaisuudessa toimivat esikuntakomppania ja rykmentin kolonna.

Jatkosodan liikekannallepanossa henkilöstön kutsuminen palvelukseen tapahtui tavanomaisesti julkisella kuulutuksella, suojeluskuntapiirin lähetin toimittamalla henkilökohtaisella käskykortilla tai molemmilla. Myös kunkin reserviläisen sotilaspassiin oli merkitty määräys, josta kävi ilmi

---

⁶³ Raunio 2003, vrt. 14, 108. Uudistusten taustalla olivat välirauhan aikana laaditut puolustus suunnitelmat.

Esim. K.Tapola: "Alustava Pm puolustuksemme järjestelyistä". Ks. myös Reini 1965b, 98,125 ja liite 6d, 417.

⁶⁴ Hahtela & Juutilainen & Salmela 1987, 12. Miesten riittävyttä arvioitiin välirauhan aikana järjestetyissä valvontakouksissa ks. Reini 1965c, 129.

⁶⁵ Keskipohjalaisrykmentissä kiväärikomppanioiden supistaminen kolmijoukkueisiksi tapahtui syyskuussa 1941 Prääsän puolustusvaiheen aikana.

⁶⁶ Juutilainen & Koskimaa 2005a, 85.

⁶⁷ ks. myös liite 3 rykmentin organisaatiokaavio.

liikekannallepanossa tarvittavat tiedot.⁶⁸ Perustamispaikkojen määrää oli talvisotaan verrattuna lisätty, koska haluttiin hajauttamalla suojata perustaminen ja samalla nopeuttaa perustamistoimintaa.⁶⁹ Ylimääräisten kertausharjoitusten peitenimellä alkanut perustaminen sujui hyvin, vaikka osa rykmentin upseereista ei aluksi pystynytkään ottamaan osaa perustamiseen rajavarmistustehtävien vuoksi. Rajavarmistuksessa oli kyse rajavyöhykkeellä toimivien rauhanajan varuskuntien sekä rajavartioujoukkojen kenttäarmeijan suojaustoiminnasta, jolla varmistettiin reserviläisyksikköjen liikekannallepano ja keskittäminen rajalle. 11.Divisioonan joukkojen keskittämisen suojajoukkona toimivat 8.Prikaatin, myöhemmän JR 8:n, joukot sekä rajavartiokomppaniat. Kalustoa rykmentti sai komentajansa mukaan riittävästi, vaikkakin I/JR29:n kiväärit voitiin jakaa vasta Liperissä keskityskuljetuksen päätyttyä.⁷⁰

Rykmentin osien tarkemmat perustamispaikat olivat pääasiassa Kokkolassa, Kannuksessa ja Sievin asemalla. Rykmentin tykkikomppania perustettiin Haapajärvellä.⁷¹ Kokkolassa perustettiin rykmentin esikunta, johon kuuluivat komento- ja huoltoporras, viestijoukkue, pioneerijoukkue ja jääkärijoukkue. Myös I/JR29, Krh.K/JR29 sekä rykmentin kolonna perustettiin Kokkolassa.⁷² II/JR29 perustettiin Kannuksessa ja III/JR29 Sievissä. Komppaniakohtaiset perustamispaikat käyvät ilmi taulukosta 2. Ensimmäisen pataljoonan miehistö koottiin pääasiassa Perhonjokilaakson pitäjistä, toinen pataljoona Lestijokilaaksosta ja kolmas pataljoona Kalajokilaaksosta.

Rykmentin omasta sekä pataljoonien jääkärijoukkueista muodostettiin myöhemmin liikekannallepanon alkuvaiheessa komentajan aloitteesta erillinen jääkärikomppania, jonka päällikkönä toimi luutnantti Björklund. Polkupyörillä varustettua yksikköä oli tarkoitus käyttää erinäisiin nopeaa toimintaa vaativiin erillistehtäviin. JR 50:nen jääkärijoukkueista perustettiin ennen yleishyökkäyksen alkua sissikomppania, jonka tehtävänä oli toimia venäläisjoukkojen selustassa.⁷³ Divisioonan sisällä tapahtui siis erikoistumista erikoisyksiköitä perustettaessa. Divisioonan kevyiden osastojen tapaan rykmenttien jääkärijoukkoja oli ensisijaisesti suunniteltu

---

⁶⁸ Reini 1965c, 136. Ylimääräisten harjoitusten alkamisesta ilmoitettiin maakuntalehdissä ks. *Keskipohtanmaa* 21.6.1941, 2. Suomi ryhtynyt vahvistamaan puolustusvalmiuttaan; *Kokkola* 21.6.1941.

⁶⁹ Reini 1965c, 121.

⁷⁰ I/JR29:n sotapäiväkirja 20.6.41 F14/19 (tästä eteenpäin sotapäiväkirja lyhennetään spk); Susitaival 1948, 8, 14.

⁷¹ Haapajärvi ja Kalajokilaakson kunnat oli välirauhan organisaatiouudistuksissa siirretty Raahen sotilaspiiristä Kokkolan sotilaspiiriin. Tarkemmin liikekannallepanosta Haapajärvellä ks. Jaakonaho 1985, 532.

⁷² Spk 18.-19.6.41 F20/53. (Pelkkä merkintä spk tarkoittaa rykmentin sotapäiväkirjaa) Suojeluskuntapiirin esikunnasta perustettiin jalkaväkirykmentin esikunnan runko. Reini 1965c, 123.

⁷³ Sorko 1988, 45.

käytettävän tiedusteluun, mutta varsinkin jatkosodan hyökkäysvaiheessa niiden tehtäväksi vakiintui kosketuksen säilyttäminen vetäytyviin venäläisjoukkoihin – hyökkäysjoukkojen kärkeä toimiminen ja nopea eteneminen.⁷⁴

Taulukko 2: Rykmentin perustaminen⁷⁵

JR 29:N YKSIKÖT	KOMENTAJA/PÄÄLLIKÖ	MIEHISTÖ KOOTTU	PERUSTETTU
ESIKUNTAKOMPPANIA	Evl. Susitaival	Kokkola, Veteli	Kokkola
PST.TYKKIKOMPPANIA	Ltn. Salminen		Haapajärvi
KRH.KOMPPANIA	Kap. Uunila	Kokkola, Kälviä	Kokkola
I/JR29	Maj. Saarelainen		
I.EK/JR29		Veteli, Kokkola	
1./JR29		Ullava	
2./JR29		Kaustinen	
3./JR29		Perho	
1.KKK/JR29		Veteli	
Krh.J		Halsua, Veteli	
II/JR29	Maj. Vieska		Kannus
II.EK/JR29		Kannus	
4./JR29		Lohtaja	
5./JR29		Himanka	
6./JR29		Toholampi	
2.KKK/JR29		Kannus	
Krh.J		Sekaisin em. pitäjät	
III/JR29	Kap. Leskinen / ratsumestari N.Eerola		Sievin asema
III.EK/JR29		Kalajoki	
7./JR29		Kalajoki, Rautio	
8./JR29		Kalajoki, Rautio	
9./JR29		Sievi	
3.KKK/JR29		Kalajoki	
Krh.J		Sekaisin em.pitäjät	

⁷⁴ Tynkkynen 1996, 231. Jääkärikomppaniat olivat tavallisesti rykmentin parhaiten varustettuja joukkoja, jotka suojajoukkojen tapaan pyrittiin varustamaan täydellisesti ks. Tirronen 1965, 227.

⁷⁵ Taulukon tiedot koottu sotapäiväkirjoista sekä vahvistettu teoksesta Susitaival 1948 sekä pitäjäkohtaisista veteraanimatrikkeleista.

Keskipohjanmaan sotilasläänin alueella ei sijainnut rauhanajan joukko-osastoja eli kaaderimuodostelmia, joten pääasiassa rykmentin upseeristo koottiin reserviläisistä ja suojeluskuntajärjestöstä.⁷⁶ Koska Kokkolan suojeluskuntapiirin upseeristo ei riittänyt, tuli rykmenttiin upseereita lisäksi esimerkiksi kadettikoulusta sekä reserviupseereita Helsingistä. Susitaipaleen mukaan päällystö ja miehistö tunsivat tästä huolimatta toisensa JR 29:ssä sangen hyvin jo liikekannallepanon edellä.⁷⁷

Rykmentin sosiaalisen rakenteen kannalta korkeahkon keski-ian lisäksi mielenkiintoista on siirtoväkeen kuuluneiden reserviläisten runsaus yksikössä.⁷⁸ Keskipohjalaisyksikön kielellinen jakautuminen suomea ja ruotsia äidinkielenään puhuviin on empiirisesti osoittamatta, mutta sukunimistön perusteella ruotsinkieliset olivat lähinnä pienehkö joukko päällystöä. Rykmentin komentaja Susitaival oli kaksikielinen, mutta mitä ilmeisimmin kielikysymys ei näkynyt suuremmin keskipohjalaisrykmentin toiminnassa.

Perustamisen jälkeisissä kenttäkelpoisuustarkastuksissa rykmentin komentaja Susitaival oli läsnä ainakin Kannuksessa, jossa hän tarkasti kesäkuun 20.päivä II/JR29:n valmiuden kirkkoaukealla sekä Sievissä III/JR29:n katselmuksessa.⁷⁹ Kenttäkelpoisuustarkastuksissa tarkastettiin päällisin puolin joukon sotavalmius ja tavallisesti komentaja lyhyen puheenvuoronsa kautta valoi uskoa joukkoihinsa. Sodan jälkeen tehdyissä haastatteluissa Susitaipaleella on ollut vaikeuksia muistaa tarkemmin esimerkiksi pataljoonien perustamispaikkoja, mikä todistaa, ettei hän Etelä-Suomessa kasvaneena kaupunkilaisena kenties kovinkaan hyvin tuntenut Keski-Pohjanmaata ennalta eikä siten ehkä tuntenut miestensä taustoja kovinkaan tarkasti.⁸⁰ Jälkikäteen Susitaival on muistellut tullessa komennetuksi liikekannallepanossa ”*outoon maakuntaan, outojen miesten joukkoon*”.⁸¹

---

⁷⁶ Suojeluskuntajärjestössä alisotilasohjaajina palvelleet reserviupseerit luettiin vakinaiseen väkeen ks. Marjakangas 2001, 50, 64.

⁷⁷ JR 29 Muistojulkaisun käsikirjoitus Pk 1406/2; Marjakangas 2001, 51.

⁷⁸ Susitaival 1948, 9. Siirtokarjalaisista Kokkolassa ks. Toiviainen 1994, 542.

⁷⁹ II/JR29:n Spk 20.6.41 sekä III/JR29:n Spk 20.6.41 F 14/19. Susitaipaleen talvisodanaikainen taistelulähettiläs Antti Ronkainen siirtyi Kuhmosta komentajansa mukana keskipohjalaisrykmenttiin, Susitaipaleen haastattelu 21.1.1990.

⁸⁰ Ks. esim. Susitaipaleen haastattelu 21.1.1990.

⁸¹ Pk 1406/2 Rykmentti maistelee N:0 4, Komentaja muistelee.

2.4. Jalkaväkirykmentin kalusto ja materiaalit

Kenttäarmeijan materiaallinen valmius kehittyi talvi- ja jatkosodan välisenä aikana voimakkaasti ja toiminnan tehostamiseksi hankittiin uusia asejärjestelmiä, joihin myös JR 29:n miehet pääsivät tutustumaan liikekannallepanoon liittyvien erikoiskurssien aikana. Talvisotaan verrattuna joukkojen tulivoiman on arvioitu jatkosodassa olleen lähes kolminkertainen.⁸² Sodankäynnin aineellisia edellytyksiä oli välirauhan aikana parannettu kotimaista tuotantoa tehostamalla, ulkomailta tehdyillä hankinnoilla sekä sotasaalismateriaalia kunnostamalla.

Mieskohtainen perusvarustus⁸³ ei kuitenkaan juurikaan kehittynyt jatkosodan aikana, vaikkakin talvisotaan verrattuna varustelutilanne oli myös näiltä osin parantunut. Henkilökohtaiseen kalustoon kuului kenttäpuku, joka jatkosodan alkuvaiheessa oli useimmiten harmaa sarkainen kenttäpuku m/36 tai vanhempaa mallia m/22 tai m/27. Vaatekertaan kuuluivat asetakki, suorat housut, nahkasaappaat, nahkavyö, pitkä päällystakki sekä lipallinen kenttälaki tai talviaikaan turkislakki. Lämpiminä aikoina saatettiin asetakin sijaan käyttää kesäpuseroa m/39. Lisäksi kullekin sotilaalle pyrittiin jakamaan varustettaessa reppu, leipälaukku, ruokailuvälineet, kaasunaamari, kenttälapio ja teräskypärä.

Mieskohtaisina perusaseina jatkosodassa olivat kivääri, konepistooli tai pistooli. Vielä vuonna 1941 kivääri oli yleisin perustaisteluväline, mutta menetti sodan kuluessa asemaansa yleistyvälle konepistoolille. Yleisimmät kiväärimallit olivat UkkoPekka-sotilaskivääri m/39 sekä venäläinen m/91. JR29:n huoltojoukoilla oli tiettävästi käytössään myös jokunen *Terni*, lyhyt italialainen 7,35mm:n Carcano-kivääri, joita oli ostettu talvisodan hätähankintoina. Konepistooleissa suomalaisten ja venäläisten aseiden kaliiperit poikkesivat toisistaan, mikä hankaloitti patruunahuoltoa. Vuodesta 1940 lähtien suomalaisen jalkaväkijoukkueen perusrakenteeksi otettiin yleiseurooppalaista ratkaisua mukaillen neljä yhteisryhmää, joissa kussakin oli pikakivääri, konepistoolin ja tarkkuuskiväärin lisäksi.⁸⁴

---

⁸² Juutilainen & Koskimaa 2005a, 87; Hahtela & Juutilainen & Salmela 1987, 12. Aseistuksen kehittymisestä ennen talvisotaa ks. Järvinen 1937.

⁸³ Luku perustuu Palokangas 2005, 90 ellei toisin mainita.

⁸⁴ Koukkunen 1965, 149; Tynkkynen 1996, 197.

Panssaritorjunta-aseistus oli jatkosodan hyökkäysvaiheessa kaksiportainen: lähitorjunta hoidettiin panssaritorjuntakivääreillä, usein 20 mm:n ”norsupyssyillä”, ja kaukotorjunta panssaritorjuntakanuunoin. Pääasiallinen vastuu rykmentin panssaritorjunnasta oli tykkikompanialla, jolla oli käytössään määrävahvuisena kuusi 37 mm:n hevosvetoista Bofors-panssaritorjuntakanuunaa. Panssaritorjunnan lisäksi tykkikompaniaa käytettiin suora-ammuntaa vaativissa tehtävissä.⁸⁵ Kussakin kiväärikompaniassa oli lisäksi panssaritorjuntaryhmä, jolla oli käytössään kaksi 20 mm:n panssaritorjuntakivääriä. Konekiväärikompaniaan kuului panssaritorjuntajoukkue, jolla ”norsupyssyjä” oli käytössään neljä. Rykmenttiä suurempien yhtymien panssaritorjuntajoukot olivat tavallisesti motorisoituja.⁸⁶

Epäsuorasta tulesta rykmentissä vastasi kranaatinheitinkomppania sekä pataljoonien kranaatinheitinjoukkueet. Kranaatinheitimet jaettiin kolmeen kokoluokkaan: raskaaseen (120 mm), kevyeen (81/82mm) ja pienoiskranaatinheittimeen. Kranaatinheitinkomppanian määrävahvuuteen kuului lähtökohtaisesti kuusi raskasta 120 mm:n kranaatinheitintä, mutta jatkosodan alkuvaiheessa komppanioilla oli tavallisesti käytössään kolme raskasta ja kolme kevyttä heitintä.⁸⁷ Pienoisheitimet olivat sotasaaliskalustoa, joita rykmenttiin saatiin hyökkäyssodan edistyessä. Pataljoonien kranaatinheitinjoukkueilla kevyitä heittämiä oli käytössään kolme. Metsämaastossa käytäviä taisteluja silmällä pitäen kranaatinheitimiin oli kiinnitetty kasvavaa huomiota 1930-luvun puolivälistä lähtien, sillä tykistön tulen käyttöä pidettiin peitteisillä alueilla epävarmana ja tehottomana.⁸⁸ Kranaatinheitin oli myös tykistöön verrattuna halpa asejärjestelmä eikä sitonut suurta miesmäärää verrattuna tykistön tarpeeseen.⁸⁹

Keskeisimmät edistysaskeleet asetekniikan kehittämisessä otettiin asemasodan aikana, joten JR29:n toiminta-aikana käytetty kalusto pysyi melko vakiona. Jatkosodan liikekannallepanovaiheessa moottorointi teki vasta tuloaan Suomen armeijaan, minkä vuoksi moottoriajoneuvoja riitti vain esimerkiksi nopeiksi tarkoitetuille jalkaväkijoukoille. Jalkaväkirykmentin määrävahvuuteen kuului tällöinkin vain kaksi henkilöautoa, seitsemän kuorma-autoa ja kaksi moottoripyörää. Jalkaväen

---

⁸⁵ Hahtela & Juutilainen & Salmela 1987, 13.

⁸⁶ Tynkkynen 1996, 176. Panssaritorjunta-aseistuksen kehittymiseen talvisodan edellä liittyneestä kiväärikriisistä ks. Turtola 1988, 128.

⁸⁷ Hahtela & Juutilainen & Salmela 1987, 13.

⁸⁸ Tynkkynen 1996, 45. Ks. T.V. Viljasen metsätaisteluopas.

⁸⁹ Turtola 1988, 128. Suomalaisen 50 mm:n pienoiskranaatinheitimen kehittäminen oli keskeytetty 1930-luvulla koeammunnoissa sattuneen tapaturman seurauksena. Turmassa kuoli mm. jalkaväen tarkastaja.

pääosa tukeutui kuljetuksissa koko sodan ajan hevosiin.⁹⁰ Maailmansotien väliseen kansainväliseen keskusteluun armeijoiden mekanisoinnista Suomessa ei ylipäänsä juurikaan osallistuttu, sillä mekanisoitujen joukkojen ei katsottu soveltuvan suomalaiseen maastoon.⁹¹ Kunkin jalkaväkirykmentin määrävahvuuteen kuului 400 polkupyörää, jotka tavallisesti annettiin yhdelle pataljoonalle.⁹² Keskipohjalaisrykmentissä pyörät jaettiin ainakin jääkärikomppanialle sekä viestijoukkueelle.

Joukkojen pääasiallinen varustaminen tapahtui perustavan suojeluskuntapiirin toimesta, suojeluskunnan varastoista, mutta myös kesä-heinäkuun keskitysmarssien aikana varsinkin kuljetuskalustoa pakko-otettiin itärajalla asuvalta väestöltä asianmukaista korvausta vastaan.⁹³ Puolustusvoimilla oli liikekannallepanon aikaan määrävahvuuksien edellyttämästä ajoneuvokalustosta vain 20 %, joten pakko-otot olivat hyvin yleisiä. Liikekannallepanossa maa oli jaettu ottoalueisiin, jotka vastasivat kaluston pakko-otoista ja välittämisestä edelleen kenttäarmeijan joukoille.⁹⁴

3. SOTILASKOULUTUS JA TAKTILLINEN AJATTELU

3.1. Joukkojen koulutustaso

Maailmansotien välisenä aikana suomalaisen asevelvollisuusarmeijan koulutukselliset ja toiminnalliset lähtökohdat oli saatu kirjattua ensimmäisiin ohjesääntöihin, joita julkaistiin 1920- ja 1930-lukujen kuluessa. Väli rauhan aikana ohjesääntötyö laitettiin talvisodan kokemusten pohjalta uudelleen vireille, mutta käytännössä vasta sotien jälkeen ohjesäännöt saatiin perusteellisesti päivitettyä. Kokonaisten ohjesääntöjen sijaan julkaistiin sotavuosina kiireessä joukko tyypistettyjä oppaita ja ohjesääntöjen lisäyksiä, joita jatkosodankin aikana käytettiin täydennyskoulutusmateriaaleina.⁹⁵ Jalkaväen toiminnan ydinajatuksukset sisältäneitä, 1930-luvun alussa julkaistuja jalkaväen ohjesääntöjä täydennettiin väli rauhan aikana vuonna 1941 julkaistulla täydennysosalla *”Muutokset ja lisäykset JO I:een ja JO II:een”*.

⁹⁰ Juutilainen & Koskimaa 2005a, 86. Rykmentin määrävahvuuteen kuului 378 vetohevosta ja 37 ratsuhevosta.

⁹¹ Tynkkynen 1996, 23.

⁹² Tynkkynen 1996, 228.

⁹³ T-916/3 Lähetysilmoituksia, Saapuneita.

⁹⁴ Reini 1965c, 137–138.

⁹⁵ Koukkunen 1965, 142–143.

Teknisissä erikoisajelajeissa ohjesääntöjen kehitystyö saattoi kuitenkin olla perinteistä jalkaväkeä nopeampaa, ja esimerkiksi pioneeriaselajissa julkaistiin yksin välirauhan aikana kuusi uutta tai uusittua ohjesääntöä. Huolto- ja komentopuolen toimintaa määriteltiin Kenttäpostiohjesäännössä, Puolustusvoimain hevosotto-ohjesäännössä sekä Henkilöstön täydennys- ja evakuoimisohjesäännössä.⁹⁶

Talvisotaa edeltävänä aikana reserviläisjoukkojen kertausharjoitusmäärät olivat suhteellisen vaatimattomia ja 1930-luvulla tapahtuneiden lukuisten puolustuslaitoksen uudistamisvaiheiden seurauksena vasta vuodesta 1935 alkaen kertausharjoituksia järjestettiin uuden koulutusjärjestelmän mukaisesti sekä upseereille, aliupseereille että miehistölle. Vuoden 1932 asevelvollisuuslaki määräsi kertausharjoituspäivien ylärajaksi upseereille 60 päivää, aliupseereille 50 päivää ja miehistölle 40 päivää. Aluejärjestelmään siirtymisen jälkeen koulutuksen painopiste siirtyi reserviläisten kouluttamiseen.⁹⁷ Asevelvollisuuslakia uudistettiin vuonna 1939 jolloin kertausharjoituspäivien yläraja nousi upseereilla 120 päivään ja aliupseereille 75 päivään. Kertausharjoitukset järjestettiin talvisodan edellä pääaselajien jalkaväen, kevyiden joukkojen sekä tykistön osalta sotilasläänien kertausharjoituskeskuksissa, joista keskeisimmät sijaitsivat Kankaanpäässä, Utissa sekä Perkjärvellä Karjalan kannaksella.⁹⁸

Rauhanajan sotilaskoulutuksen osalta suojeluskuntajärjestön toiminta oli ollut keskeistä sotilastaitojen opettamisessa ympäri Suomen – etenkin järjestön vahvalla alueella, Pohjanmaalla. Suojeluskuntaan kuuluneiden määrä JR 29:n joukoissakin oli suuri, mutta eksaktia lukua tai selvitystä järjestöön kuuluneista ei toistaiseksi ole olemassa. Suojeluskuntaan kuuluneiden reserviläisten osaamistason on esitetty olleen pääpiirteisesti kenttääarmeijan reservin parhaimmista, olipa sitten kyse upseereista, alipäällystöstä tai rivimiehistä.⁹⁹ Välirauhan aikana suojeluskuntajärjestön sotilaskoulutuksen painopiste siirtyi alokaskoulutukseen lisääntyneen jäsenmäärän johdosta. Erinäisten henkilökuntaa sitoneiden viranomaistehtävien vuoksi suojeluskuntien järjestämän sotilaskoulutuksen määrä välirauhan aikana kuitenkin supistui

---

⁹⁶ Koukkunen 1965, 154.

⁹⁷ Sevón 1999, 77. Kertausharjoitusten sisällöstä ks. Sevón 1999, 80–94.

⁹⁸ Kronlund (toim.)1988, 505. 1930-luvun lopun kertausharjoituksissa kärsittiin materiaali- ja myöskin kouluttajapulaa esiintyi aika ajoin.

⁹⁹ Vasara 2005, 274.

talvisotaa edeltäneeseen tilanteeseen verrattuna.¹⁰⁰ Reserviläisistä kootussa keskipohjalaisrykmentissä joukkojen koulutukselliset valmiudet eivät näin oletettavasti juuri muuttuneet välirauhan kuukausina.

Suojeluskuntien johtamiskoulutuksesta maailmansotien välisenä aikana vastasi Suojeluskuntain päällystökoulu Tuusulassa.¹⁰¹ Ammattiupseereiden koulutusta annettiin toisen maailmansodan edellä Kadettikoulussa, vuodesta 1927 Taistelukoulussa ja yleisesikuntaupseerit koulutettiin Sotakorkeakoulussa. Alun perin Haminassa toimintansa aloittanut Reserviupseerikoulu siirrettiin talvisodan alkaessa Niinisaloon, jossa se toimi sotavuosien ajan.

Talvisodan sotakokemukset olivat kesän 1941 liikekannallepanon alkaessa tuoreessa muistissa, joten talvisotaan verrattuna yksiköiden perustaminen kävi sujuvasti. Kesäsodankäynnistä rykmentin miehillä ei kuitenkaan ollut aikaisempaa kokemusta, eikä liioin nopeaan etenemiseen perustuvasta hyökkäyssodasta. JR 24:ssa palvelleiden kokemus rajoittui asemasotaan talvisissa olosuhteissa Kiviniemen lohkolla, suunnalla, missä vihollinen ei ylläpitänyt jatkuvaa painostusta.¹⁰²

Ammattiupseerin silmin katsottuna kenttäarmeijan koulutuksellinen tilanne oli kesällä 1941 hyvin puutteellinen. Esimerkiksi IV Armeijakunnan esikuntapäällikkö eversti Valo Nihtilän ja maavoimien esikuntapäällikkö, eversti Kustaa Tapolan kirjeenvaihto kesäkuulta 1941 kuvaa hyvin ylimpien upseereiden joukossa vallinnutta käsitystä joukkojen valmiudesta:

”Siinä tapauksessa, että saksalaiset ja ryssät iskevät yhteen pian emmekä saa aikaa kouluttaa joukkojamme, eivät armeijakuntamme joukot ole hyökkäyskelpoisia... Henki on täysin yksilöllistä ja siviilimäistä...” Nihtilän mukaan miehet ovat omissa aselajeissaan taitavia puolustussodan käynnissä *”kuten he Kannaksella taistelleina yksinomaan kävivät...”*.¹⁰³

---

¹⁰⁰ Sélen 2001, 490–491. Esimerkiksi suojeluskuntien rooli liikekannallepanosta vastaavana aluejärjestönä sitoi henkilökuntaa suunnittelu ym. työhön. Suojeluskuntajärjestöstä Ks. myös Pylkkänen 2001; Turunen 2002; Sélen & Pylkkänen 2004.

¹⁰¹ Suojeluskuntain päällystökoulu aloitti toimintansa Hämeenlinnassa, josta se siirrettiin Tuusulaan. Päällystökoulutusta annettiin myös ympäri maata järjestetyillä kursseilla ks. Sinerma 1995, 120.

¹⁰² JR 29 Muistojulkaisun käsikirjoitus Pk 1406/2. Kiviniemi oli rauhallisimpia rintamalohkoja talvisodassa ks. Marjakangas 2001, 47.

¹⁰³ Tapola 2004, 122. Painettu Valo Nihtilän kirje Kustaa Tapolalle 17.6.1941.

Oman värikkään tulkintansa keskipohjalaisen sotilaan valmiuksista on tallentanut myös komentaja Susitaival, tosin vasta sodan päätyttyä. Rykmentin muistojulkaisun käsikirjoitusluonnoksessa komentaja Susitaival kuvaa tyypillistä jatkosotaan lähtenyttä rykmenttinsä sotilasta tavalla joka herättänee lukijassa monenkirjavia mielikuvia: *”Suomalainen sotilas on perusolemukseltaan tavallinen kansanmies. Hänellä on paljon piirteitä, jotka muistuttavat eteläafrikkalaisia buureja. Suomalainen sotilas tappelee mieluummin ”porukalla” ja on asepuvussakin täysiverinen demokraatti, käyttääksemme nykyään niin muotiin tullutta sanontaa”*.

3.2. Taktillinen ajattelu jatkosodan edellä

Tutkija Mikko Karjalaisen mukaan jatkosodan syttyessä Suomen puolustusvoimilla olisi ollut varsin heikot valmiudet hyökkäysoperaatioiden suunnitteluun.¹⁰⁴ Vesa Tynkkynen on kuitenkin väitöskirjassaan huomauttanut, että itse asiassa jo talvisotaa edeltänyt taktillinen ajattelu perustui nimenomaisesti hyökkäystaisteluun ajan yleiseurooppalaisen ajattelun mukaisesti.¹⁰⁵ Tämä oli pitkälle ensimmäisen maailmansodan seurausta, sillä voimakkaasti materiaalia ja joukkoja kuluttava asemasota ei yksinkertaisesti olisi mahdollinen Suomen ja Neuvostoliiton kaltaisessa yhteenotossa, jossa voimasuhteet suosivat voimakkaasti jälkimmäistä osapuolta.¹⁰⁶ Tynkkynen mukaan suomalainen taktiikka toisen maailmansodan edellä aina talvisodan syttymiseen asti nojasi muutenkin saksalaisen Carl von Clausewitzin ajatteluun, jossa kaikenlainen kaavamaisuus pyrittiin torjumaan ja korostettiin sotilasjohtajan tilannekohtaista toimintaa ja päätöksentekoa. Käytännössä ohjesääntöjen yleisohjeisiin ja periaatteisiin kuitenkin herkästi nojattiin. Clausewitzilaisen, tilannekohtaiseen päätöksentekoon nojaavan taktiikan johdosta taktiikan alaan liittyvää kirjallisuutta ja siten myös tutkimusta on Tynkkynen mukaan julkaistu Suomessa verrattain vähän.¹⁰⁷

Toisin kuin Tynkkynen antaa ymmärtää ja kenties yleinenkin mielikuva jälkiviisaasti katsoo, armeijan ohjesäännöt eivät kuitenkaan yksinomaan sisältäneet preussilaisen ”jäykkiä” toimintaohjeita vaan päinvastoin saattoivat korostaa hyvänä johtajan ominaisuuksina esimerkiksi mielikuvituksellisuutta. Esimerkiksi sotilaskoulutukseen liittyvät ohjeet osoittavat

---

¹⁰⁴ Karjalainen 2009, 275.

¹⁰⁵ Tynkkynen 1999, 115.

¹⁰⁶ Tynkkynen 1996, 15. Ks. myös Y.A. Järvinen 1948.

¹⁰⁷ Tynkkynen 1996, 10–11.

puolustuslaitoksen ”seuranneen aikaansa”, sillä jalkaväen ohjesäännöt 1930-luvun alusta kehottavat noudattamaan yleisen kasvatusteorian periaatteita: havainnollisuutta, jaksottaisuutta sekä omatoimisuutta.¹⁰⁸ Jo sängen varhain suomalaisissa sotilasteksteissä heijastuu siis omaan ajatteluun ja luovuuteenkin kannustava sanoma toisin kuin ehkä tavallisesti sotilasorganisaatiosta varsinkin toisen maailmansodan edellä ajatellaan. Itse asiassa myös alistuksia, kuten myöhemmin tullaan huomaamaan, voidaan tarkastella tällaisena luovana, tilannekohtaisena improvisointina, sillä ajan ohjesäännöissä ja taktiikassa alistuksista taktillisena välineenä ei juuri puhuta. Armeijaorganisaation määrävahvuuksien ja käytännön tarpeiden välisestä ristiriidasta versoi tarve vahvistaa hyökkäviä joukkoja alistetuina joukoin.

Talvitaistelukokeilut olivat maailmansotien välisen ajan taktiikan kehitystyössä pitkään suuren huomion kohteena, eikä jatkosodassa realisoituneita tiheään metsämaaston asettamia hankaluuksia hyökkäyssodalle oltu taktiikan kehitystyössä liiemmin käsitelty. Vasta 1930-luvun puolivälissä yleisesikunta asetti ensimmäisen toimikunnan selvittämään jalkaväkirykmentin organisaatiota ja kalustotarvetta metsämaastossa käytäviin taisteluihin ja vuonna 1937 kapteeni T.V. Viljaselle annettiin tehtäväksi laatia metsätaisteluja koskeva ohjesääntö.¹⁰⁹ Myös Paavo Susitaipaleen on sanottu osallistuneen ensimmäisen metsätaisteluohtesäännön kehittelyyn hänen istuessaan vankilassa 1930-luvulla.¹¹⁰

Talvisodan kokemusten jälkeen myös puolustustaistelun rooli koulutuksessa alkoi lisääntyä, sillä välirauhan aikana kerätyt tiedot talvisodan joukoista osoittivat, että hyökkäämään koulutetut joukot olivat kokeneet asemasodan vaikeana.¹¹¹ Talvisotaa edeltäneissä ohjesäännöissä puolustussotaa korostettiin käytävän ainoastaan, jotta hyökkäys myöhempänä ajankohtana olisi mahdollinen.¹¹² Myös jalkaväen ja tykistön yhteistoiminta kehittyi varsinaisesti vasta jatkosodan aikana, sillä vielä talvisodassa yllätysmomenttia korostaneeseen taktiikkaan saattoi kuulua hyökkääminen ilman tulivalmistelua.¹¹³ Taktista ajattelua oltiin siis jo ennen talvisotaa ja sittemmin välirauhan aikana kehitetty kiivaasti, mutta vasta jatkosodan käytännön kokemukset kiteyttivät suomalaisen taktiikan peruseriaatteet, jotka päivitettiin ohjesääntöihin sodan jälkeen.

¹⁰⁸ Jalkaväen ohjesääntö II₁ (1932) 1940, 36; Jalkaväen ohjesääntö I (1932) 1939, 22.

¹⁰⁹ Tynkkynen 1996, 45. Käsikirjoitus valmistui vasta talvisodan jälkeen.

¹¹⁰ Sotahistorioitsija, FT Ali Pykkäsen tiedonanto tekijälle.

¹¹¹ Tynkkynen 1996, 164.

¹¹² Jalkaväen ohjesääntö II₁ (1932) 1940, 13.

¹¹³ Jalkaväen ohjesääntö II₁ (1932) 1940, 23; Tynkkynen 1996, 190.

Kansainväliset vaikuttimet maailmansotien välillä suomalaisen taktiikan synnyssä olivat keskeiset, sillä itsenäisen Suomen armeijan päällystö jakaantui Saksassa koulutuksensa saaneisiin jääkäreihin ja Venäjällä koulutettuihin tsaarinupseereihin. Monet upseerit suorittivat lisäksi yleisesikuntaupseerin tutkintonsa ulkomaisissa sotakorkeakouluissa pääasiassa Ranskassa, Saksassa, Italiassa ja Ruotsissa. Paavo Susitaival toimi 1920-luvulla suojeluskuntajärjestössä, jonka kautta hän pääsi yleisesikuntaupseerikoulutukseen Saksaan. Susitaival oli siis voimakkaasti aktiivista hyökkäyssotaa painottaneen saksalaisen koulukunnan kasvatti.¹¹⁴ Poliittis-aatteellisesti Susitaival muiden IKL:n mustapaitojen tavoin kuitenkin haki esikuvansa pitkälti Benito Mussolinin fasistisesta Italiasta.¹¹⁵

3.3. Alistukset hyökkäyssotaa painottaneessa taktiikassa

Maavoimien taktiikassa hyökkäys oli taistelulajina ensisijainen aina talvisotaan saakka, mikä näkyy esimerkiksi 1930-luvun suurissa sotaharjoituksissa, joissa harjoiteltiin lähinnä hyökkäyssodankäyntiä. Suomalaisen taktillisen ajattelun periaatteena oli, että hyökkäyksessä kaksi kolmasosaa joukoista sidottiin taisteluun, yhden kolmasosan jäädessä reserviksi. Hyökkäysjoukkoja jaettiin myös periaatteella sitova-iskevä-reservi, minkä kolmijakoisessa organisaatiossa on sanottu usein muodostuneen ongelmaksi kun kokonaisuksia ei luontevasti saatu riittävään tasapainoon.¹¹⁶ Nähtävästi alistuksilla osittain pyrittiin luovasti reagoimaan tähän puutteellisen organisaation ja ohjesäännön edellyttämän taistelutaktiikan väliseen epäsuhtaan. Etenkin jalkaväkirykmentin organisaatio koettiin jatkosodan aikana useampaan otteeseen puutteelliseksi, minkä vuoksi rykmenttejä jouduttiin tavallisesti vahvistamaan alistuksilla.¹¹⁷ Välirauhanaikaiset kertausharjoitukset suoritettiin tavallisesti pataljoonakokoonpanossa, joten kokemukset suurempien yhtymien, kuten rykmentin saati divisioonan alaisuudessa toiminnasta tai yhteistoiminnasta olivat vähäisiä, elleivät olemattomia.¹¹⁸

Hyökkäysdoktriinissa korostettiin myös paikallisen painopisteen luomista sekä yllätysmomenttia, joiden avulla katsottiin tasoitettavan joukkojen ja materiaalin määrässä vallinnutta epätasapainoa.

---

¹¹⁴ Suojeluskuntajärjestössä saksalaissuuntaus oli maailmansotien välisenä aikana vallalla ks. Sinerma 1995, 177.

¹¹⁵ ks. esim. Uola 1982.

¹¹⁶ Tynkkynen 1996, 56.

¹¹⁷ Tynkkynen 1996, 198, 201.

¹¹⁸ Koukkunen 1965, 142, 145.

Painopisteellä ajan sotilasterminologiassa tarkoitettiin paikkaa johon keskitetyillä, mahdollisimman suurella hyökkäysvoimalla saavutettaisiin taistelussa ratkaisu.¹¹⁹

Hyökkäystaktiikat jaettiin ajan ohjesäännöissä kolmeen kategoriaan: rintamahyökkäykseen, saarrostavaan hyökkäykseen ja sivustahyökkäykseen.¹²⁰ Saarrostavassa hyökkäyksessä ajatuksena oli sitoa vihollisjoukot taisteluun rintamasuunnassa ja samanaikaisesti hyökätä muilla osilla sivustasta ja selustasta. Saarrostavaa hyökkäystaktiikkaa sovellettiin ansiokkaasti jo talvisodassa, jossa vihollisjoukkojen saarrostaminen motittamalla oli saanut liki tarunhoitoisen maineen. Mottitaktiikka oli suunniteltu sovellettavaksi nimenomaisesti Laatokan Karjalassa.¹²¹

Hyökkäyssodankäynnin osan sisältänyt *Kenttäohjesääntö II* julkaistiin vuonna 1929.¹²² Jalkaväkirykmentin ja sen osien hyökkäystoimintaa käsiteltiin perusteellisesti myös 1930-luvun jalkaväen ohjesäännöissä. Suoranaisesti omana kappaleenaan alistusproblematiikkaa ei ajan sotilaskirjallisuudessa käsitellä, mutta useassa kohtaa alistukseen taktillisena mahdollisuutena viitataan. Ohjesäännöissä alistukset liittyvät kuitenkin tavallisesti jalkaväen ja tykistön yhteistoimintaan – eivät niinkään divisioonan jalkaväkirykmenttien väliseen joukkojen järjestelyihin.¹²³ Virallisaineistoissa rykmenttien alistamisesta toisten jalkaväkirykmenttien alaisuuteen ei liiemmin siis puhuta, mikä tukee ajatusta alistuksista luovana, tilannekohtaisena toimena, jolla vahvuudeltaan riittämättömiä hyökkäysjoukkoja vahvistettiin.

Talvisodan kokemuksia taktiikan osalta alettiin välirauhan aikana julkaista maavoimien esikunnan ja sittemmin päämajan koulutusosaston julkaisusarjoissa. Jatkosodassa julkaisusarja *Taktillisia ym. tietoja vihollisesta* muodosti keskeisen koulutuksellisen aineiston, jota jaettiin joukoille ohjesääntötyön ollessa kesken.¹²⁴

---

¹¹⁹ Jalkaväen ohjesääntö II₁ (1932) 1940, 74; K.O. II (1929) 1930, 19.

¹²⁰ Jalkaväen ohjesääntö II₁ (1932) 1940, 12; K.O. II (1929) 1930, 65–66.

¹²¹ Juutilainen 1985.

¹²² Tapola 2004, 50.

¹²³ Jalkaväen ohjesääntö II₂ (1932) 1941, 360.

¹²⁴ Välirauhan ajan julkaisusarja: Vihollisen taktiikasta ja vastatoimenpiteistä.

4. VAPAUSSODAN KOLMAS NÄYTÖS – TAVOITTEENA SYVÄRI

4.1. Jatkosodan ideologisia sävyjä – Miksi Suomi taistelee?

Suomen ajautumista jatkosotaan on sotienjälkeisessä historiantutkimuksessa kuvattu milloin sattumanvaraisesti virran mukaan tempautuneen ajopuun, milloin päämäärätietoisesti ohjatun koskiveneen kielikuvin. Nykyisin vallitsevan käsityksen mukaan jatkosota oli tarkkaan harkittu revanssisota, talvisodan seuraus, jossa tarkoitus oli ottaa takaisin talvisodassa menetetyt alueet.¹²⁵ Jatkosodan aatehistoriaan liittyy kuitenkin myös sävyjä, jotka värittävät myös reserviläisrykmentti JR 29:n sotataivalta: heimoaate ja kysymys Suur-Suomesta olivat varmasti myös keskipohjalaisrykmentin komentajan Paavo Susitaipaleen ajatuksissa hyökkäyssodan edetessä yhä syvemmälle tarunhohtoisille Karjalan laulumaille.

Jatkosota oli myös eräällä tapaa myös vuoden 1918 vapaussodan kolmas näytös, jossa isänmaallisuuteen kasvatetun itsenäisen Suomen nousevan polven oli tarkoitus lopullisesti häätää vuosisatainen vainolainen omalle reviirilleen. On syytä olettaa, että vuoden 1918 perintö vaikutti tavalla tai toisella myös keskipohjalaisrykmentin sisällä, sillä itsenäistymisen kuohuvat vuodet olivat varmasti ainakin tarinoina useiden miesten muistissa. Varsinkin suojeluskuntajärjestössä rauhanaikana mukana olleilla aatteellinen aspekti oli useimmiten korostunut ja uhrimieli korkealla. Keskipohjalaisrykmentissä, kuten muissakin kenttäarmeijan joukoissa jatkosotaan lähtemisessä ei siis ollut kysymys yksinomaan talvisodan vääryyksien korjaamisesta, vaan ylisukupolvisten kysymysten ratkaisemista uudessa maailmanpoliittisessa tilanteessa. Kuten ylipäällikön kuuluisa ”miekantuppipäiväkäs” sodan alkukuukausilta osoittaa, erityisen tunteellisesti historian paino koettiin armeijan ylijohdossa: vapaussodan kolmannen näytöksen kapellimestariksi rakennettiin uusi hyökkäysarmeija, Karjalan Armeija, jonka keskeisenä osana 11.Divisioona ja sen mukana JR 29 sotaan lopulta lähtivät.

*”Kunniakas talvisotamme päättyi katkeraan rauhaan. Tehty rauha oli vain välirauha, joka nyt on päättynyt... Aseveljet! – Seuratkaa minua vielä viimeisen kerran – nyt kun Karjalan kansa jälleen nousee ja sarastaa Suomen uusi huomen.”*¹²⁶

---

¹²⁵ Soikkanen 2005.

¹²⁶ Ylipäällikön päiväkäskey nro 1, ks. Juutilainen 2005b, 140.

Hyökkäysvaiheen päätyttyä, syksyllä 1941, ”kolmen vapaussodan veteraaneja” usein ylennettiin ja myös keskipohjalaisrykmentissä ylennystä koskevissa päiväkäskyissä kolminkertaiset veteraanit kohotetaan ylväästi erilleen muusta joukosta.¹²⁷ Vapausoturien osakseen saama kohtelu heijastelee mielenkiintoisesti jatkosodan aatteellisia sävyjä, joista poliittista konsensusta painottava sodan muistaminen torjuntataisteluna ja kansallisena selviämistarina tavallisesti vaikenee.

4.2. Karjalan Armeijan perustaminen

11.Divisioonan vastuualueeksi VII Armeijakunnan puolustuslohkolla määrättiin liikekannallepanossa lohkon eteläosa Pohjois-Karjalassa, Puhoksen tienoilla. Liikekannallepanon alkupäivinä armeijan ylimmässä johdossa vahvistui jo aikaisemmin muotoiltu ajatus läpimurron suorittamisesta Laatokan pohjoisrannalla, minkä vuoksi alueen joukkoja vahvistettiin tuntuvasti. Uusi operaatio suunnitelma syntyi kesäkuun 27.päivänä Huutokosken asemalla, jossa armeijakuntien komentajat ja päämajan operatiivinen johto laativat uuden suunnitelman, joka ilmeisesti ainakin alkuun ei ollut ylipäällikkö Mannerheimin suunnitelmien mukainen. Ylipäällikön alkuperäisissä suunnitelmissa hyökkäyksen painopisteenä oli tarkoitus suuntautua Itä-Kannakselle.¹²⁸ Liikekannallepanon alkuvaiheessa ryhmitys oli puolustuksellinen, mutta Saksan ja Neuvostoliiton välisen sodan alkaminen ja sitä seuranneet ilmapommitukset antoivat syyntä operaatio suunnitelmien uudistamiselle.¹²⁹ Ilmeisesti päämajan saksalaisen yhdysupseerin Waldemar Ehrfurtin välittämät toivomukset *Wehrmachtin* sodanjohdolta vaikuttivat keskityssuunnitelmien muuttumiseen.¹³⁰

Uudessa operaatio suunnitelmassa hyökkäyksen iskujoukoksi muodostettiin kenraaliluutnantti Erik Heinrichsin komentama Karjalan Armeija¹³¹, jonka kuudenteen armeijakuntaan 11.Divisioona ja

---

¹²⁷ Ks. esim. T-916/26 Rykmentin päiväkäsky n:o 2/42, T-916/17 Kirjelmiä, III/JR 29:n päiväkäsky.

¹²⁸ Talvela 1976, 269–271; Mikola 1965, 281; Juutilainen 2005b, 139.

¹²⁹ Tapola 2004, 115–118.

¹³⁰ Talvela 1976, 280. Hyökkäyssuunnan valinnasta ks. Manninen 1978.

¹³¹ Karjalan Armeijaan (jatkossa KarA) kuului VI Armeijakunnan lisäksi 7D:n ja 19.D:n muodostama, Woldemar Hägglundin komentama VII AK, Ryhmä Oinonen, 1.D, 1.Jpr sekä saksalainen 163.D, joka kesäkuun lopulla erotettiin ylijohdon reserviksi. KarA:n esikuntapäällikkönä toimi K.A. Tapola. Ks. Sorko 1991, 37 ja Mikola 1965, 283. Tiainen & Koukkunen 1965, 303.

sen myötä myös JR29 30.6.1941 alkaen kuului.¹³² Karjalan Armeijan muodostaminen tarkoitti suunnitellun hyökkäyssodan painopisteen keskittämistä Pohjois-Karjalaan ja edelleen Laatokan Karjalan suunnalle, juuri sinne, missä 11.Divisioonan ja sen mukana JR 29:n oli määrä toimia. Jo Karjalan Armeijan perustamiskäskyssä tavoitteiksi asetettiin Äänisjärvi ja Syväri.¹³³ Armeijan esikunta toimi aluksi Niittylahdessa, Pohjois-Karjalan kansanopiston tiloissa noin 20 km Joensuusta ja hyökkäyksen edetessä siirrettiin ensin Leppäsyryään ja edelleen Pitkärannan Pusunsaareen.¹³⁴ Painopisteen siirto Karjalan kannakselta Laatokan pohjoispuolelle oli ilmeisesti suunnitelmatasolla esillä ylijohdon kaavailuissa jo varsin aikaisin ennen varsinaista kenttäarmeijan liikekannallepanoa. Muutokset suunnitelmiin voitiin kuitenkin tehdä vasta keskityskuljetusten saavuttua rajalle, sillä yllättävät muutokset olisivat sotkeneet minuutintarkan aikataulutuksen, jonka varaan keskityssuunnitelmien massiiviset joukkojensiirrot nojasivat.¹³⁵

Karjalan Armeijaa vastassa oli kenraaliluutnantti Gorolenkon komentaman 7.Armeijan päävoimat, jonka 71.Divisioonaa asetettiin Kiila-divisioonaa vastaan sen hyökkäyslohkolla.¹³⁶ Divisioonaa oli muodostettu osittain entisestä Kuusisen kansanarmeijasta, minkä vuoksi miehet olivat osittain kansallisuudeltaan inkeriläisiä, karjalaisia ja suomalaisia.¹³⁷ Neuvostoarmeijan uudistaminen talvisodan päivistä oli vielä kesällä 1941 pahasti kesken rajalle keskitettyjen sotatoimiyhtymien ollessa vielä pääpiirteissään talvisodan aikaisessa kokoonpanossa. Aseistusta oli kuitenkin jossain määrin saatu uudistettua kevään 1941 uudistusohjelman mukaisesti ja myös linnoituslaitteita oli rakennettu.¹³⁸

4.3. Johtamisjärjestelmä ja viestiyhteydet

Jalkaväkirykmentin toimintaa ohjailevat käskyt, mukaan lukien alustusmääräykset välittyivät rykmentin esikuntaan monipolviesta reittiä pitkin. Päämajan operatiivisen johdon ja

---

¹³² Sorko & Parantainen & Isosomppi 2007, 18. VI Armeijakuntaa, johon kuuluivat 11.D, 5.D ja 1.Jpr komensi kenraalimajuri Paavo Talvela.

¹³³ Juutilainen 2005b, 144. Karjalan Armeijan hyökkäyssuunnitelman muotoutumisesta ks. Karjalainen 2009, 97–121.

¹³⁴ Tapola 2007, 165.

¹³⁵ Juutilainen 2005b, 134.

¹³⁶ Värtsilän suunnassa JR 367, Korpiselässä JR 52 ks. Sorko 1988, 23. 71.D:n lisäksi Talvelan armeijakunnan lohkoilla vastassa oli puna-armeijan 168.D sekä 80. rajavartio-osasto ks. Tiainen & Koukkunen 1965, 297. Venäläisjoukoista ks. Heiskanen & Juutilainen 1988; Platonov 1976 ja Kuprijanov 1984.

¹³⁷ Brantberg 2000, 80; Sorko 1991, 70.

¹³⁸ Tiainen & Koukkunen 1965, 302; Sorko 1988, 25.

sotatoimiyhtymien välillä käskyt välitettiin välittömästi päätöksenteon jälkeen puhelimitse tai kaukokirjoittimella paperisen käskyn seurattessa myöhemmin perässä.¹³⁹ Vastaavasti tilanneilmoituksen sotatoimiyhtymistä Päämajaan välitettiin kahdesti päivässä. Yhteydenpito hyökkäyssodan aikana saattoi ajoittain olla vaikeaa, jolloin myös radiota käytettiin käskyjen välittämisessä.¹⁴⁰

Karjalan Armeijassa rykmentit ilmoittivat tietonsa divisiooniin, jotka lähettivät omat ilmoituksensa edelleen armeijakuntiin. Armeijakunnista viestiliikenne kulki Karjalan Armeijan esikunnan kautta edelleen Päämajan operatiiviseen johtoon. Tiukka järjestelmä tarkoitti jalkaväkirykmentin arjessa sitä, että pataljoonat joutuivat lähettämään omat tietonsa rykmentin esikuntaan jo ennen klo 5:ttä aamulla.¹⁴¹

Tiedustelutietojen hankkimisessa jalkaväkirykmenttien, kuten myös JR 29:n toimialaan kuului lähinnä tähytystiedustelu ja partiotiedustelu. Varsinainen tiedustelutiedon analysointi tapahtui kuitenkin lähinnä ylemmissä johtoportaisissa ja päämajan tiedustelujaostossa, joten jalkaväkirykmentin toiminta tiedustelun saralla keskittyi lähinnä tiedon hankintaan omalta toimialueelta.¹⁴² Nopeasti etenevän hyökkäyssodan aikana viestiyhteyksissä oli jatkuvasti ongelmia, sillä puhelinjohdot katkeilivat epäsuorassa tulessa ja myös radioyhteyksissä oli usein kitkaa.¹⁴³

4.4. Keskitys rajalle

Karjalan Armeijan perustamisesta seuranneet operaatiosuunnitelmien muutokset näkyivät liikekannallepanon alkupäivinä maavoimien, mukaan lukien JR 29:n liikkeissä, kun ryhmityspaikkaa jouduttiin vaihtamaan aikaisempaa hieman pohjoisemmaksi. Hiostava auringonpaahde, pölyävät hiekkatiet, hiertymät sekä muut jalkavaivat toistuvat muistikuvissa, joita keskipohjalaisrykmentin miehet kirjasivat muistiin kesäkuisesta keskitysvaiheesta, ennen varsinaisia sotatoimia.¹⁴⁴

---

¹³⁹ Karjalainen 2009, 77.

¹⁴⁰ Karjalainen 2009, 82.

¹⁴¹ Karjalainen 2009, 83.

¹⁴² Viitasaari 2005, 168; Heiskanen 1989.

¹⁴³ ks. esim. Sorko 1988, 31; Tynkkynen 1996, 67.

¹⁴⁴ Keskitys tarkoittaa taisteluvoimien kokoamista ja ryhmittämistä, ks. K.O. I 1927, 12; Karjalan Armeijan perustamisesta heinäkuun loppupuolelle JR 29 toimi 11.Divisioonalle alistettuna.

Rykmentin rautateitse tapahtuneet keskityskuljetukset¹⁴⁵ Pohjois-Karjalaan, Liperin pitäjään suoritettiin 20.6.1941–22.6.1941 välisenä aikana kun yhteensä kahdeksan junan voimin keskipohjalaisyksikkö siirrettiin ”ylimääräiseen kertausharjoitukseen”, jonka sijainnista ei liikkeelle lähdettäessä ollut tietoa. Matkaan lähdettiin määränpäästä tietämättöminä ja vasta liikkeelle lähteneen junan kulkusuunnasta saatettiin alkaa arvuuttelemaan, mihin päin kiskot veivät. Kuljetukset tapahtuivat sekä päivällä että yöaikaan ja pataljoonat oli jaettu pääasiassa kahteen osastoon: pääosaan ja pienempään etu- tai jälkijoukkoon. Junakuljetukset Keski-Pohjanmaalta Pohjois-Karjalaan kulkivat pohjoista rataa pitkin Ylivieskan ja Pieksämäen kautta. Kokkolan kuljetuksen on muisteltu kulkeneen etelän kautta, mutta tieto on toistaiseksi vahvistamatta.¹⁴⁶

Taulukko 3: Junakuljetukset Pohjois-Karjalaan¹⁴⁷

JUNAKULJETUKSET		
YKSIKKÖ	LÄHTÖ	PERILLÄ
2./JR29 +1 joukkue 1.KKK+Kol/JR29	21.6. klo 03.00	22.6. klo 13
I/JR29 (pääosa)	21.6. klo 07.00	
II/JR29 paitsi 6./JR29 +1 joukkue 2.KKK	21.6. klo 11.08	22.6. klo 20.45
6./JR29+ 1.joukkue 2.KKK		23.6. klo 3.06
III/JR29 (pääosa)	21.6. klo 0.06	22.6. klo 4.30
III/JR29 (jälkiosa)	21.6. klo 7.50	22.6. klo 17.00
E/JR29 + Krh.K	20.6. klo 16.30	22.6. klo 0.20
Tyk.K.	20.6. klo 18.36	21.6. klo 15.30

Keskityskuljetusten aikana rykmentin tavoittanut tieto sodan puhkeamisesta Saksan ja Neuvostoliiton välille vahvisti aikaisempia epäilyksiä Suomen olevan ajautumassa kohti talvisodan menetykset korjaavaa revanssisotaa.¹⁴⁸ Virallisesti Suomi julistautui vielä tässä vaiheessa puolueettomaksi, sillä tällä tavoin haluttiin välttää Neuvostoliiton ilmahyökkäykset liikekannallepanoa ja joukkojen keskityksiä vastaan.¹⁴⁹

¹⁴⁵ Keskitykset perustuivat operatiiviseen toimintasuunnitelmaan. Ks. Suomen sota 1941–1944, 423.

¹⁴⁶ Pulkkinen: Muistelmia sota-ajalta ja siellä sattuneista tapauksista. Keskitys rajalle ks. liite 7.

¹⁴⁷ Tiedot juna-aikatauluista on saatu sotapäiväkirjoista.

¹⁴⁸ Pysäkki-asemilla kuultiin uutisia paikallisilta ja radioista. Sodan syttymisestä uutisoitiin Keskipohjanmaassa 24.6.1941.

¹⁴⁹ Häikiö 2005a.

Rykmentin komentaja Susitaival ja tiedustelu-upseerit siirtyivät etujoukkona Liperiin autolla, sillä kohdealue ja etenkin majoitusolot oli tiedusteltava valmiiksi etukäteen. Perillä esikunnat majoittuivat taloihin ja joukot teltoihin.¹⁵⁰ Kohdealueella suoritettiin tiedusteluja ja suoritettiin yhteydenottoja lähiyksiköihin. Varsinkin erikoisaselajien osalta koulutus pantiin välittömästi toimeen, kun Krh.K otti koulutettavakseen pataljoonien kranaatinheitinjoukkueet.¹⁵¹ Ryhmittymisen jälkeen annettua rykmentin komentajan koulutuskäskyssäkin korostettiin erityisesti hyökkäystaistelun harjoittelua, varusteiden kunnostusta sekä naamiointia. Suojautumisen korostaminen osoittautui viisaaksi, sillä kesäkuun 25.päivänä Joensuuta monien muiden suomalaiskaupunkien tapaan pommitettiin.¹⁵² Kiristyvästä ilmapiiristä huolimatta odottavien tunnelmien lomassa poikkeuksellisesta juhannuksesta jatkettiin kirjoittamaan muistiin myös arkisia sattumuksia. Juhannuspäiväisen tiedustelumatkansa sattumuksista kertoo vänrikki Veikko Kallinen seuraavasti: *”Iltautiset Rääkkylän tienvarressa eräässä talossa minkä jälkeen paluumatkalle. Jälleen Tikansaareissa ruokailu, mutta muurahaiset olivat miehittäneet täydellisesti lihasäilykepurkkimme”*.¹⁵³

Kotirintamalla Keski-Pohjanmaalla vietettiin kesäkuun viimeisenä viikkona edellisestä sodasta toipumisen valtakunnallista jälleenrakennusviikkoa.¹⁵⁴ Ensimmäinen merkintä yksikköjen saamista kenttäpostiosoitteista on juhannuspäivältä, kesäkuun 24.päivältä, joten oletettavasti yhteydenpito kotirintamalle onnistui heti ensimmäisten keskitysmarssien jälkeen – ainakin kenttäpostikonttori oli olemassa.¹⁵⁵

Kenttääarmeijan liikekannallepanon suojauksesta vastanneiden suojajoukkojen johtamisjärjestelmä oli talvisodan ajoista muuttunut. Divisioonan komentajan vastuu alkoi jo rajalta ja hänen vastuullaan oli suojajoukkojen taistelun johtaminen. Keski-Pohjanmaan sotilaslääni kuului

---

¹⁵⁰ Susitaival 1948, 13. Liperi oli Susitaipaleelle tuttu pitäjä, sillä hän oli käynyt useasti seudulla pitämässä poliittisia puheita, Susitaipaleen haastattelu 21.1.1990.

¹⁵¹ Krh.K:n spk 23.6.41 F124/501.

¹⁵² Spk 23.6.41 F20/53;T-916/5 Salainen diari 4744, 23.6.1941;Susitaival 1948, 14. Saksan hyökkäys Neuvostoliittoon oli alkanut 22.6. Tiedon välittämisestä JR29:n joukkoihin ks. II/JR29:n spk 22.6.41 F14/19. Kesäkuun rajaloukkauksista ks. Keskipohjalainen 26.6.1941; Kokkola 1.7.1941. Kesäkuun 25.päivänä venäläiset pommittivat 19 paikkakuntaa Etelä-Suomessa.

¹⁵³ Kallinen: Muistiinpanoja YH:n ajoilta, 24.6.1941.

¹⁵⁴ Jälleenrakennusviikko 22.-29.6. Ks. Kokkola 19.6.1941.

¹⁵⁵ II/JR29:n EK:n spk 24.6.41 F124/1399.

kuitenkin tässä suhteessa vähemmistöön, sillä sotilasläänin raja ei koskettanut itärajaa.¹⁵⁶ Sotilasläänin komentaja eversti Heiskanen sai siis keskittyä oman 11.D:n ryhmittämiseen. Armeijakunnan lohkolla rajavartiostosta vastasivat 14., 24. ja 44.RajaK.¹⁵⁷ Itärajan varustelutilanne oli talvisodan rauhanehtojen seurauksena muuttunut olennaisesti ja Pohjois-Karjalassa vain tärkeimmät järvikannakset oli linnoitettu.¹⁵⁸ Suojajoukkona toiminut varusmiespohjainen rykmentti JR 8 ryhmitettiin divisioonan joukoista keskitysvaiheessa lähimmäs rajaa.

Divisioonasta annettiin valmistautumiskäsky tulevassa olevasta marssista kesäkuun 24.päivän iltana, kun armeijakunnan joukkojen siirto ensimmäisten suunnitelmien mukaiseen pääviivytysasemaan aloitettiin.¹⁵⁹ Rykmentin etujoukkona Rääkkylän kirkonkylän kaakkoispuolelle käskettiin III/JR29 ja sille alistettu Tyk.K/JR29, joiden tehtävänä oli asemien miehityksen vaihto JR 8:n osien kanssa sekä alueen tiedustelu ja yhteydenottojen tekeminen etenkin Kiteen rajakomppaniaan¹⁶⁰. Tiedustelu tuli suorittaa rajalle asti ja siinä tuli selvittää edullisimmat hyökkäysvalmiusasemat. Osaston marssi kohti Rääkkylää ja edelleen Kiteen Muljulaan alkoi 25. päivän iltana klo 23.¹⁶¹ Lähteistä ei toistaiseksi ole käynyt ilmi, milloin sodan syttymisestä Suomen ja Neuvostoliiton välille rykmentissä ensi kerran kuultiin, mutta Kiteen suunnalla rajavyöhykkeellä oli kesäkuun lopulla vielä rauhallista. Luultavasti ensitieto saatiin radion välityksellä, mutta viimeistään kesäkuun 25.päivänä tieto sodan syttymisestä tavoitti rykmentin, kun joukoille annettiin lupa vastata vihollisen tuleen.¹⁶² Samana päivänä pääministeri Jukka Rangell oli pitänyt eduskunnassa puheen, jossa hän totesi Suomen olevan sodassa Neuvostoliittoa vastaan. Kesäkuun 26.päivä presidentti Ryti piti tunnetun radiopuheensa kansalaisille. Ensimmäisenä varsinaiset sotatoimet pantiin toimeen Pohjois-Suomessa heinäkuun 1.päivästä lukien ja pian tämän jälkeen paikallisia rajanylityksiä tapahtui myös muilla rintamaosuuksilla.¹⁶³

---

¹⁵⁶ Reini 1965c, 121.

¹⁵⁷ Tiainen & Koukkunen 1965, 291.

¹⁵⁸ Ks. Reini 1964a, 77; Saukkonen 1965, 205.

¹⁵⁹ Spk 24.6.41 F 20/53; Tiainen & Koukkunen 1965, 291. Susitaipaleen mukaan rykmentti oli tätä ennen tarkoitus majoittaa Oravin kanavan alueelle, Susitaipaleen haastattelu 21.1.1990.

¹⁶⁰ Rajavartiolaitos oli liikekannallepanossa perustanut 24 rajajääkärikomppaniaa. Rajavartiolaitos oli syksyn 1939 YH:sta alkaen sulautettuna kenttäarmeijaan. Reini 1965a, 94.

¹⁶¹ Spk 25.6.41 F20/53. 25.päivä kesäkuuta suomalaiset joukot saivat luvan ampua rajan takana ilmeneviä edullisia maaleja.

¹⁶² Nurmio 1952, 20.

¹⁶³ Nurmio 1952, 21; Tapola 2007, 161.

Seuraavien päivien kuluessa marssit uudelle ryhmitysalueelle kohti Kiteen pitäjää toteutettiin. I/JR29 lähti junakuljetuksin Ylämyllyn asemalta Tikkalaan, jossa se alistettiin JR 8:lle. II/JR29 siirtyi moottoriponttoonikalustolla Leppälahden Onkisalmelta Rääkkylään.¹⁶⁴ Salmien ylimenot luonnollisesti hidastivat etenemistä ja ilmavaaran vuoksi divisioonan toimesta oli järjestetty ilmatorjunta ylimenopaikkoihin. Ilmavaara oli muutoinkin alituinen pelote rykmentin siirtymisten aikana, mutta tällä kertaa osattiin jo toimia sen edellyttämällä tavalla – talvisodan ensimmäisiä pommituksia nimittäin kerrottiin ihmetellyn avoimella maalla seisten.¹⁶⁵ Tappioiden minimoimiseksi keskitys-marssit pyrittiin aina suorittamaan yöaikaan. Liikekannallepanon ensipäivinä 11.Divisioonassa alettiin kartoittamaan erilaisiin erikoistehtäviin soveltuvia miehiä. Esimerkiksi soveltuvuus partiotoimintaan ja venäjänkielen taito olivat ominaisuuksia, joiden erikoistaitajat pyrittiin seulomaan miesjoukosta. Vastaavia tiedusteluja tehtiin rykmenteissä säännöllisesti.¹⁶⁶

Marssi Kiteen kirkolle kesti kaksi vuorokautta, ja Kiteeltä jatkettiin vielä kymmenkunta kilometriä Pyhäjärven-Säynejärven väliselle alueelle.¹⁶⁷ Pataljoonien sotapäiväkirjoissa on tältä ajanjaksolta useita merkintöjä jalkavaivoista, joista ilmeisen moni mies kärsi.¹⁶⁸ Ensimmäinen valmistava hyökkäyskäske¹⁶⁹ rykmentille ehdittiin antaa kesäkuun 28. päivänä, mutta jo samana iltana 11.Divisioona käskettiin pohjoisemmaksi Värtsilän ja Korpiselän suuntiin keskitettyjen divisioonien väliin Kaustajärven molemmiin puolin. Ryhmitysalueen vaihto liittyy keskeisesti armeijan ylijohdon tapaamiseen Huutokosken asemalla kesäkuun 27. päivä, jolloin päätettiin Karjalan Armeijan perustamisesta ja painopisteen siirtämisestä Pohjois-Karjalaan. JR29 marssi kaksi vuorokautta II/JR29:n komentaja majuri Vieskan johdolla uudelle sijoituspaikalleen Patsolan ja Kutsun kylien väliselle alueelle.¹⁷⁰

Uudelle ryhmitysalueelle saavuttaessa Heiskasen 11.Divisioona liitettiin osana Karjalan armeijan muodostamisprosessia Paavo Talvelan johtamaan VI Armeijakuntaan. Divisioonan tehtäväksi tuli yhdessä 5.Divisioonan kanssa hyökätä armeijakunnista keskimmäisenä Värtsilän ja Korpiselän

---

¹⁶⁴ Spk 26.6.41 F20/53; II/JR29:n spk 26.-27.6.41 F14/19.

¹⁶⁵ Keskipohjanmaa 10.6.1941, 1. n.800 JR24:n aseveljeä.

¹⁶⁶ T-916/5 Salainen diario 22.6.1941-19.3.1942.

¹⁶⁷ Spk 27.6.41 F20/53; Susitaival 1948, 15.

¹⁶⁸ II/JR29: spk 28.-29.6.41 F14/19; III/JR29:n spk 30.6.41 F14/19.

¹⁶⁹ Ks. JR 29:n spk, liite 1. F124/1399. Hyökkäyksen etujoukkona oli tarkoitus käyttää vahvennettua III/JR29:a.

¹⁷⁰ Spk 28.6.41 F20/53; 29.6.41 F20/53 Susitaival 1948, 16. Rykmentti majoittui marssin aikana 30.6. Rumpuvaaran alueella.

välisellä alueella. Rajakomppaniat alistettiin sen divisioonan komentajalle, jonka kaistalla ne olivat.¹⁷¹ Armeijakunnan ensimmäinen operatiivinen tavoite oli Soanlahti ja Suistamon ja Suvilahden välinen rautatie.¹⁷² Ylätason organisaatiomuutosten yhteydessä myös divisioonatasolla järjestettiin joukkoja uudelleen. Patsolassa rykmentille alistettiin moottoroitu panssarintorjuntakalustolla varustettu 13.tykkikomppania. Samalla tapahtui myös rykmentin polkupyöräkomppanian eli jääkärikomppanian muodostaminen ja sen ensimmäinen tehtävä, rykmentin ryhmittymisen varmistaminen.¹⁷³ III/JR29:n komentaja majuri Riitesuo siirrettiin heinäkuun 2. päivä henkilötäydennyskeskukseen, ja hänen jälkeensä pataljoonan komentajana toimi ratsumestari Niilo Eerola.¹⁷⁴ Heinäkuun 2.päivänä aamuyöstä puna-armeija pommitti Patsolan ja Onkilammen maastoa tykistöllä ja ilmahyökkäyksin, minkä vuoksi I/JR29 ja Tyk.K. 13 käskettiin hälytysvalmiuteen.¹⁷⁵ Epäsuoraa tulta seurasivat aamuyöstä ilmapommitukset kahdessa aallossa. Aamulla saatiin kuulla, että Suomen ja Saksan armeijan joukot olivat ylittäneet Suomen ja Neuvostoliiton rajan pohjoisessa.¹⁷⁶ Patsolaan perustettiin kaksi tähytyspaikkaa, joista käsin seurattiin vihollisen toimintaa Värtsilän suunnassa.¹⁷⁷ Heinäkuun 3.päivänä sai rykmentti käskyn siirtyä päävoimillaan pioneerien rakentamia metsäteitä Kenraalinkylään ja sieltä edelleen Aitolampi-Valkjärvi maastoon.¹⁷⁸ Jääk.K/JR29 ja 13.Tyk.K. jäivät varmistamaan rajan Patsola-Onkilampi suunnan.¹⁷⁹

---

¹⁷¹ Tiainen & Koukkunen 1965, 304.

¹⁷² Nurmio 1952, 18; Sorko 1991, 39.

¹⁷³ Spk 1.7.41 F20/53.

¹⁷⁴ T-916/4 Puhelinsanoma 2.7.41.

¹⁷⁵ Spk 2.7.41 F 20/53. I/JR29:n spk 2.7.41 F14/19. Pataljoonan spk:ssa *”ensimmäinen sotayö”*. Yllä pudotettiin pataljoonan majoitusalueelle ensimmäiset lentolehtiset. Patsolan suunnassa ammuntaa kesti noin 35 minuuttia ja yhteensä ammuttiin noin 100 kranaattia, mutta Onkilammen suunnalla tulitusta kesti vain muutaman minuutin ajan.

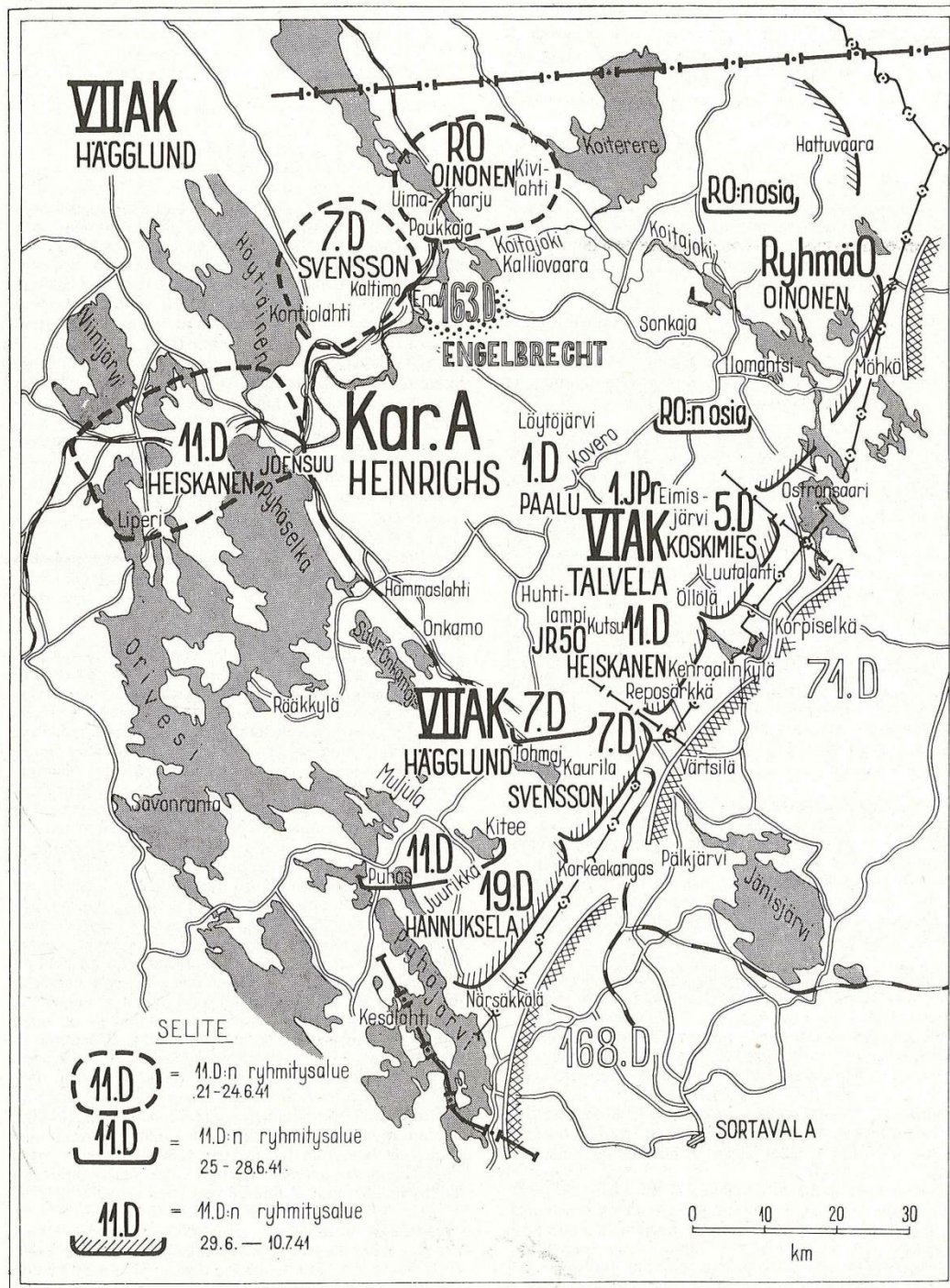
¹⁷⁶ II/JR29:n EK:n spk 2.7.41 F124/1399.; Elfgrén 2005, 227.

¹⁷⁷ Spk 2.7.41 F20/53.

¹⁷⁸ Spk 3.7.41 F 20/53; Susitaival 1948, 16-17. Käsky liite 2a spk 3.7.41 F124/1399.

¹⁷⁹ Spk 3.7.41 F20/53.

KAR.A:N RYHMITYS 21. 6.—10. 7. 1941

Kartta 1: Karjalan Armeijan keskitys rajalle.

Lähde: Antila, Olavi (toim.)(1977): Suomen rintamamiehet 1939–1945: 11.Divisioona.

Keskitysvaiheessa rykmentti toimi pitkälti hajautettuna perustamispaikoilla tapahtunutta pataljoonajakoa vastaavassa kokoonpanossa. Liperiin tultaessa pataljoonat purettiin junista eri asemilla ja ryhmitettiin hajauttaen hyvinkin kauas toisistaan. Rykmentti toimi keskitysvaiheessa komentaja Susitaipaleen alaisuudessa eikä alistuksia muutamaa hyvin tilapäistä poikkeusta lukuun ottamatta suoritettu. Keskitettäessä joukkoja kohti rajaa rykmentin pataljoonat ja erikoisyksiköt siirtyivät kohdealueelle hyvinkin erilaisia reittejä pitkin, osa aluksi pitkin raiteita, osa lautoilla ja loppumatkan marssien. Ryhmitysvaiheen keskeisin tapahtuma oli Karjalan Armeijan perustaminen ja sitä seuranneet muutokset ryhmitymisen painopisteessä.

5. KIILAN KÄRJESSÄ KARJALAN KORPIIN

5.1. Tulikaste hajotettuna rykmenttinä

Jatkosodan yleishyökkäys Laatokan Karjalassa käynnistyi heinäkuun 10. päivänä, jolloin myös Paavo Talvelan VI Armeijakunta aloitti hyökkäyksensä kohti Korpiselkää ja Värtsilää. Jo tätä ennen divisioonien lohkoilla suoritettiin paikallisia rajanylityksiä, joilla tavoiteltiin maastollisesti parempia hyökkäysasemia. 11.Divisioonan ensimmäinen tavoite yleishyökkäyksen alettua oli Soanlahden kylä Jänisjärven pohjoisrannalla. Vaikeakulkuisen metsämaaston läpi divisioonan tuli edetä Värtsilän ja Korpiselän väliselle maantielle ja vallata Pahkavaaran ja edelleen Koirinvaaran tienhaarat.¹⁸⁰ Divisioonan painopistesuunnassa kohti Soanlahtea hyökkäsi vahvennetusta JR 8:sta muodostettu taisteluosasto Autti, jonka murtamasta aukosta taisteluosasto Susitaipaleen tuli jatkaa hyökkäystä lounaaseen, Värtsilän suuntaan.¹⁸¹ Reserviläisrykmentti JR 50 jäi divisioonan tulikasteessa divisioonan reserviksi.¹⁸² Kenraali Paavo Talvela piti Soanlahtea maastollisesti yhtenä Laatokan Karjalan vaativimmista alueista. Etenkin tiestö alueella oli vaatimatonta, sillä Talvelan mukaan koko hyökkävällä armeijalla oli käytössään vain yksi tieura.¹⁸³

---

¹⁸⁰ Sorko 1988, 23.

¹⁸¹ Nurmio 1952, 38.

¹⁸² Ilmeisesti JR 50 jäi reserviksi, koska sillä ei ollut käytössään nopeaan etenemiseen tarkoitettua jääkärikomppaniaa. Rykmentin jääkärijoukkueista muodostettu sissikomppania, Osasto Nousiainen, toimi yleishyökkäyksen alkaessa venäläisjoukkojen selustassa.

¹⁸³ Talvela 1976, 286–287.

VI AK HYÖKKÄÄ 10.–13. 7. 1941.

Kartta 2: VI Armeijakunnan taistelut 10.–13.7.1941

Lähde: Antila, Olavi (toim.)(1977): Suomen rintamamiehet 1939–1945: 11.Divisioona.

Kenraalinkylässä I/JR29 alistettiin JR8:lle ja rykmentti sai käskyn siirtyä Kaustajärven-Aitolammen pohjoispuoliselle alueelle puolustukseen. Divisioonan kärkiosastoksi perustettiin taisteluosasto Autti, jonka tehtäväksi tuli hyökätä kohti Niinivaaran ja Saarivaaran tukikohtia, ja edelleen Korpiselän ja Värtsilän väliselle maantielle. Myös JR29:n pääosan ympärille muodostettu taisteluosasto Susitaival sai käskyn liittyä hyökkäykseen Autin perässä ja vallata rajanylityksen jälkeen Ilomäen tukikohdan. Kun myös II/JR29 alistettiin divisioonalle, jäi rykmentille erillisyyksiköidensä lisäksi ainoastaan ratsumestari Eerolan komentama III/JR29 käyttöönsä Ilomäen

valtausta varten.¹⁸⁴ II/JR29 jätettiin divisioonan reserviksi Valkealammen maastoon.¹⁸⁵ Taisteluosasto Autin puhkaisemasta aukosta vahvuudeltaan tuntuvasti heikentynyt rykmentti marssi Niinivaaraan heinäkuun 5. päivän iltana. Ilomäen tiedustelun aikana pataljoonan upseeristo perehdytettiin Niinivaaran tukikohdan rakenteeseen.¹⁸⁶

Ilomäki oli vahvasti linnoitettu tukikohta, joka oli joka suuntaan puolustuskykyinen. Se oli lisäksi ympäröity raivauksin, estelinjoin ja ansakentin. Hyökkäyssuunnitelmaa laadittaessa syntyi rykmentin johdon ja divisioonan välillä erimielisyyttä tykistön käytöstä. Ammusten säästämiseen vedoten divisioonasta luvattiin tulitukea vajaat neljäsataa laukausta, jota rykmentin komentaja piti täysin riittämättömänä. Pitkäputkinen kenttäkanuunajaos tosin tuki suorasuuntauksella hyökkäystä Niinivaarasta käsin.¹⁸⁷

Heinäkuun 6.päivän iltana alkanut hyökkäys, rykmentin tulikaste, sai dramaattisen käänteen kun tykistökeskitystä seurannut rykmentin Krh.K:n keskitys osui keskelle etummaisiksi ryhmittynyttä 8.komppaniaa aiheuttaen yli 30 miehen tappiot kaatuneina ja haavoittuneina. Rykmentin sotapäiväkirjassa todetaan tosin vain muutaman kranaatinheitin ammuksen räjähtäneen lyhyinä.¹⁸⁸ Vaikka hyökkäystä yritettiin jatkaa, pataljoona joutui lopulta perääntymään lähtöasemiensa taakse.¹⁸⁹

Uudessa hyökkäyssuunnitelmassa päädyttiin ampumaan keskeytymätöntä häirintätulta kohteeseen läpi yön. Uusi kranaatinheitinkeskitys oli tarkoitus aloittaa seuraavana aamuna klo 4, mutta venäläisjoukot ehtivät polttaa rakennukset ja irtautua Värtsilän suuntaan ennen hyökkäyksen aloittamista.¹⁹⁰ Tukikohdan todettiin olleen hyvin vahvasti varustettu kymmenine bunkkereineen ja pesäkkeineen. Hyökkäyksen päätyttyä pataljoona sai käskyn varmistaa linjan Kaustajärvi-Heikkilä-Kurkivaara-Petäjälammen eteläpää. Illalla III/JR29 määrättiin divisioonan

---

¹⁸⁴ Spk 5.7.41 F 20/53; Susitaival 1948, 18–19. Ilmeisesti Susitaipaleella oli käytössään jonkinmoinen osasto rajajääkärirykmenttejä, ks. Niiranen 1977, 158. Tulitukea ilmeisesti I/KTR 4.

¹⁸⁵ Spk 5.7.41 F 20/53, II/JR29:n spk 4.7.41 F14/19. III/JR29 komensi 3.7. alkaen ratsumestari Eerola.

¹⁸⁶ Spk 6.7.41 F 20/53. Krh oli luovuttanut pois 120m heittimet 3.7. ja sai tilalle 81mm:n kaluston ks. Krh.k:n spk 3.7.41 F124/501. 6.7.1941 ammuttiin myös krh:n tarkistusammunta

¹⁸⁷ Susitaival 1948, 20–21. Tykistö tuli Ilomäelle alkoi 6.7. klo 17.45.

¹⁸⁸ Spk 7.7.41 F20/53; III/JR29:n spk 6.7.41 F14/19; Ks. Susitaival 1948, 204. Susitaival nostaa tapauksen uudemman kerran esiin asenteisiin vaikuttaneena tekijänä. Krh.K:n spk:n mukaan onnettomuus olisi liittynyt Krh:n tarkistusammuntaan.

¹⁸⁹ Susitaival 1948, 22.

¹⁹⁰ Spk 7.7.41 F 20/53. Ilmeisesti varsinaiseen hyökkäykseen ei ehditty ryhtyä ennen irtautumista.

reserviksi ja rykmentti sai varmistustehtävää varten käyttöönsä II/JR29:n. Vaihdon jälkeisen päivän aamuna III/JR29 hälytettiin Ilomäen asemiin, kun kuultiin II/JR29:n joukkojen olevan saarrettuna. Tieto osoittautui perättömäksi ja sen kerrottiin olleen: *”II/JR29:n hevostiehen mielikuvituksesta johtuva.”*¹⁹¹ Heinäkuun 9. päivänä II/JR29 joutui kiivaisiin puolustustaisteluihin Heikkilä-Kurkimäki linjalla.¹⁹²

Ilomäen taisteluvaiheen¹⁹³ päätyttyä III/JR29 marssi Havuvaaraan, jossa se alistettiin pääosin JR 8:lle, joka oli edennyt divisioonan kärkenä alueelle.¹⁹⁴ Jo tätä ennen rykmentin komentoporras oli siirtynyt Niinivaarasta Kukkovaaraan.¹⁹⁵

Heinävaaran suunnalla II/JR29, jota oli vahvistettu Krh.K:lla ja Tyk.K:lla, otti vastaan venäläisten vastahyökkäyksen heinäkuun 9. päivänä. Tiedustelupartio oli joutunut kranaatinheitinkeskitykseen heinäkuun 8. päivänä kärsien tappioita ja muutenkin epäsuora tuli oli voimakasta Heikkilän, Kukkovaaran ja Niinivaaran alueilla vastahyökkäystä edeltävänä yönä. Myös rykmentin komentosat joutuivat tulituksen kohteeksi. Siepatulta vangilta kuultiin Heinävaarassa olevan vastassa pioneereilla vahvistettu pataljoona, jota komensi lähtöjään kalajokinen, suomalainen kommunisti Aaltonen. Erikoisyksiköin vahvennettu II/JR29 miehitti Heinävaaran kylän heinäkuun 10. päivä, kun tiedustelupartio havaitsi venäläisjoukkojen irtautuneen.¹⁹⁶ Kohdattuaan vastarintaa vetäytyviä venäläisosastoja takaa-ajettaessa, pataljoona ryhmittyi puolustukseen Heinävaaran eteläpuolelle, jossa se kärsi tappioita vihollisen epäsuorassa tulesta.¹⁹⁷ Kaustajärven tienhaarassa etenemistä vaikeuttivat lukuisat miinoitukset.

Samanaikaisesti II/JR29:n taisteluiden aikana JR 8:lle alistettu I/JR29 oli yrittänyt vallata Korpiselän suunnalla, Korpijärven eteläpuolella Tsiipakan kylän. Pataljoonan tavoitteena oli katkaista Korpiselän ja Havuvaaran välinen maantie.¹⁹⁸ Puutteellisen tulituen tukema ensimmäinen

---

¹⁹¹ III/JR29:n spk 9.7.41 F14/19.

¹⁹² Spk 7.7.41 F 20/53; Susitaival 1948, 22, 27. Matkalla asemiin ylitettiin Moskovan rauhassa määrätty raja ks. II/JR29:n spk 7.7.41 F14/19. Pataljoonien vaihto tapahtui 7.-8.7. välisenä aikana.

¹⁹³ Ilomäen taisteluvaiheen tappioista ja sotasaaliista ks. liitteet 5 ja 6.

¹⁹⁴ Susitaival 1948, 36; III/JR29:n spk 10.7.41 F14/19. JR 8 oli vallannut Havuvaaran kylän 9.7. ks. Sorko 1991, 50–51; Susitaival 1948, 27.

¹⁹⁵ III/JR29:n spk 9.7.41 F14/19. Kiitokseksi suoriutumisesta Ilomäen valtauksessa rykmentin komentaja Susitaival antoi pataljoonalle radion.

¹⁹⁶ Spk 10.7.41 F20/53; Susitaival 1948, 28.

¹⁹⁷ Pataljoonan ryhmitys ks. JR29:n spk, liite 5 F124/1399.

¹⁹⁸ Niiranen 1977, 156.

hyökkäys epäonnistui.¹⁹⁹ Epäonnistunut hyökkäysyritys maksoi pataljoonalle puolisansataa kaatunutta ja haavoittunutta. Tsiipakan tukikohtaan ryhmittyneiden venäläisjoukkojen vahvuus oli ilmeisesti arvioitu reilusti väärin, sillä hyökkäyksen aikana huomattiin alueelle kaivetun maahan useita hyökkäysvaunuja, jotka naamioinnin vuoksi oli jäänyt tähystettäessä näkemättä. Korpiselän taistelujen alettua puna-armeijan joukot vetäytyivät Tsiipakasta Hominvaaraan ja miinoittivat alueen perusteellisesti. Miinavaaran seuraamuksista kertoo Veikko Kallinen päiväkirjamerkinnöissään seuraavasti: *”Samaan aikaan ajoi 3.J:n ja 1.KKK:n miehiä hevosillaan hakemaan kaatuneitaan sillä surullisella seurauksella, että jälessä ajavan 1.KKK:n ajoneuvon, missä 5 miestä päällä, laukaisema miina surmasi heti kolme ja myöhemmin sairaalassa kuolivat myöskin ne kaksi”*.²⁰⁰

Vaikka kylän miehittäminen vastarinnan puuttuessa tapahtui tämän jälkeen vaivattomasti, kärsi pataljoona tappioita ansakentissä, joista sittemmin purettiin noin kaksituhatta miinaa.²⁰¹ Tsiipakan kylän valtauksen jälkeen I/JR29 varmisti tien Hominvaarassa kunnes se yleishyökkäyksen alettua alistettiin suoraan 11.Divisioonalle ja marssi heinäkuun 12. päivän aikana Pahkavaaraan.²⁰² Pahkavaaran majoitusalueen yläpuolella omat hävittäjät pudottivat venäläisten lentokoneen, josta hypänneet kolme miestä ammuttiin ilmasta.²⁰³

Tsiipakan taistelulla on kuitenkin katsottu olleen merkitystä Korpiselän taistelujen kulkuun, koska se satoi venäläisjoukkoja tällä suunnalla. Tästä huolimatta divisioonasta vaadittiin pataljoonan komentaja Saarelaisen vaihtamista, mikä kuitenkin jäi toteutumatta. Hyökkäystä edeltäneinä päivinä esiintyi pataljoonassa alkuhermostusta ja hieman panssarikauhua, venäläisten hyökkäysvaunujen tiedustellessa pataljoonan ryhmitymisen etumaastossa. Kyseessä oli kuitenkin ilmeisesti vain jokunen yksittäistapaus.²⁰⁴

Tunkeutumisestaan kiilan muotoisesti yli rajan jatkosodan alkupäivinä 11.Divisioona sai kutsumanimen *”Iskevä Kiila”*, joka kulki sen mukana läpi sodan ja jäi elämään myös sodan

---

¹⁹⁹ I/JR29:n spk 8.-10.7.41; Pulkkinen: Muistelmia sota-ajalta 1-2, Pataljoona oli osa taisteluosasto Auttia ks. Nurmio 1952, 38. Ensimmäinen hyökkäys suoritettiin heinäkuun 9.päivän aamuna.

²⁰⁰ Kallinen: Muistinpanoja YH:n ajoilta, 9.7.1941.

²⁰¹ Susitaival 1948, 24–25, 29; Spk:n mukaan miinoja purettiin n.150; Korpiselän taistelut alkoivat vasta 9.7. 11.divisioonan jo ylitettyä rajan.

²⁰² I/JR29:n spk 11.-12.7.41 F14/19.

²⁰³ I/JR29:n spk 13.7.41 F14/19; Pöytäri & Himanka (toim.), 1990, 195: Väinö Ojan spk 13.7.1941.

²⁰⁴ I/JR29:n spk 5.7.41 F14/19. *”kielteiset tapaukset ovat olleet harvinaisia”*

päätyttyä. Kiilan kärkenä eteni varusmiesrykmentti JR 8, jonka aukaisemaa uraa Susitaipaleen JR 29:n pääosa jatkoi hyökkäystä kohti Värtsilää. Komentaja Susitaipaleen mukaan neuvostojoukkojen miehitetyt asemat olivat jatkosodan ensimmäisissä taisteluissa vahvimmat koko hyökkäyssodan aikana.²⁰⁵ Jo Ilomäen ja Tsiipakan taisteluissa kohdatut vaikeudet rintamahyökkäyksissä²⁰⁶ osoittivat, että saarroitus sivustasta ”koukkaamalla” olisi toimivin menetelmä hyökkäyssodan käymiseen. Paikallisissa rajanylityksissä myös kouriintuntuvan enteellisesti nähtiin, miten ratkaiseva rooli epäsuoralla tulella vahvasti linnoitettujen tukikohtien valtaamisessa tulisi olemaan. Heinäkuun alkupäivien taisteluissa suurin osa rykmentin kärsimistä tappioista syntyi epäsuorasta tulesta ja miinoituksista ja etuosastona edenneen JR 8:n menetyksiin verrattuna rykmentti selvisi suhteellisen vähillä tappioilla.²⁰⁷

5.2. Värtsilän valtaus ja takaa-ajo kohti Soanlahtea

Karjalan armeijan yleishyökkäys Laatokan Karjalassa alkoi keskipäivällä heinäkuun 10.päivä. Kenraali Talvelan kuudes armeijakunta hyökkäsi lohkollaan pohjoisessa vahvennetun 5.D:n voimin kohti Korpiselkää. Rintaman oikealla siivellä eteni 11.D, jonka tehtäväksi tuli vallata Pahkavaaran ja Koirinvaaran tienhaaramaastot sekä Värtsilä.²⁰⁸ Iskevän Kiilan työntyessä tulikasteessa saavutetuista asemista JR 8:n johdolla kohti Jänisjärven rantoja vastasivat Värtsilän valtauksesta JR 29 sekä Jänisjoen länsipuolelta hyökkäystä tukeva 7.Divisioonan osasto Korvenheimo.²⁰⁹ Miinoitukset ja vetäytyvät vihollisosastot hankaloittivat rykmentin pääosan etenemistä, joten taktiikaksi valittiin varovainen eteneminen ja Värtsilään sijoitettujen puna-armeijan joukkojen häirintä osasto Korvenheimon ampumalla epäsuoralla tykistötulella.²¹⁰ Divisioonan etenemistä helpotti ensimmäisissä, paikallisissa taisteluissa suoritettu eteneminen maantielle Havuvaarassa, jonne myös divisioonan esikunta siirtyi. Keskipohjalaisrykmentin hyökätessä kohti Värtsilää jatkoi JR 8 hyökkäystään maantien suunnassa etelään Koirinojan suuntaan ja myös divisioonan reservinä Havuvaaraan marssinut JR 50 suunnattiin Lehtomäen-Prolanvaaran suuntaan.

---

²⁰⁵ Susitaival 1948, 29.

²⁰⁶ Jälkikäteen Susitaival on muistellut rintamahyökkäysten jääneen usein hänen rykmenttinsä hoidettavaksi, nuorempien rykmenttien koukatessa metsien kautta sivustaan.

²⁰⁷ Vrt. Sorko 1991, 50, 55. Pahkavaaran tienhaaran valtaamiseen mennessä JR 8:ssa oli kaatuneita 3+6+46, haavoittuneita 4+6+81 ja kadonneita 0+0+4.

²⁰⁸ Nurmio 1952, 37.

²⁰⁹ Osasto Korvenheimo koostui lähinnä linnoituspataljoonista.

²¹⁰ Susitaival 1948, 30. Hyökkäystä tukivat I/KTR 4, Rask. Psto 1 ja Lin. P 5., ks. Niiranen 1977, 158.

Vaikka eteneminen oli miinoitusten vuoksi hidasta, komentaja Susitaival antoi jääkärikomppanialle ja pioneerijoukkueen²¹¹ polkupyöräryhmälle käskyn lähteä takaa-ajoon miinavaarasta huolimatta, kun huomattiin venäläisjoukkojen irtautuneen Värtsilästä.²¹² Mottiin jäämistä pelänneet venäläisjoukot olivat vetäytyessään polttaneet Värtsilän ja räjäyttäneet kaikki sillat.²¹³ Yöaikaan suoritettiin molemmin puolin tulivalmisteluja ja varsinkin heinäkuun 11. päivänä vihollisen yöllisessä keskityksessä tappiot olivat suuret.²¹⁴ Jääkärikomppanian karkiosasto saapui Värtsilään heinäkuun 11. päivänä keskipäivällä, josta se ruokailun jälkeen jatkoi takaa-ajoa pitkin Soanlahden tietä. Takaa-ajon jatkuessa pitkin Soanlahden tietä mukaan liittyi moottoroitu tykkikomppania 13, jonka perässä II/JR29 ja rykmentin komento-osat jatkoivat etenemistään.

III/JR29 oli Värtsilän valtauksen aikana JR 8:lle alistettuna reservinä Pahkavaarassa, joskin 9./JR29 osallistui taisteluosasto Autin taisteluihin kapteeni Kivilahden pataljoonalle alistettuna.²¹⁵ Kivilahden pataljoona oli JR 8:n reserviläispataljoona, jonka kanssa JR 29 hyökkäyssodan myöhemmissäkin vaiheissa usein toimi yhdessä.

Myös reservikomppaniat tulivat avuksi hyökkäyksen edetessä Koirinvaaran-Laajan maantielle. Rykmentin alistetut osat eivät ilmeisesti muilta osin ottaneet osaa varsinaisiin etulinjan taisteluihin, vaan ne vastasivat lähinnä alueen puhdistamisesta etulinjan taisteluiden päätyttyä. Myös I/JR29 oli suoraan divisioonalle alistettuna marssinut Tsiipakan suunnalta Pahkavaaraan, joten tulikasteesta alkanut ero rykmentistä jatkui. Rykmentin pääosan edetessä Värtsilään ja edelleen Jänisjärven pohjoispuolitse kohti Soanlahtea, alistetut pataljoonat lähestyivät Jänisjärven rantoja divisioonan kärjen mukana.

Värtsilässä rykmentin karkiosasto sai yhteyden osasto Korvenheimon joukkoihin, joiden kuultiin jatkavan hyökkäystä Jänisjoen länsireunaa pitkin. Värtsilän valtauspäivän iltana takaa-ajoa pitkin Soanlahden tietä jatkanut jääkärikomppania sai kosketuksen vihollisen joukkoihin Koirinvaarasta noin 1 km länteen, missä se ryhmittäytyi puolustukseen.²¹⁶ Susitaipaleen mukaan karkiosaston

---

²¹¹ Spk:ssa 3./Pion.P 28, joka oli alistettu JR29:lle.

²¹² Spk 11.7.41 F20/53; Susitaival 1948, 31.

²¹³ Spk 11.7.41 F20/53;II/JR29:n spk 11.7.41 F14/19; Susitaival 1948, 30-32; Sorko 1991, 65. JR 8 oli ottanut haltuunsa Pahkavaaran-Värtsilän välisen maantien.

²¹⁴ Spk 11.7.41 F20/53.

²¹⁵ Sorko 1991, 62.

²¹⁶ Spk 11.7.41 F20/53; Nurmio 1952, 46.

kosketus venäläisiin helpotti olennaisesti JR 8:n hyökkäystä pohjoisessa. Vastaavasti toki myös Värtsilän valtausta helpotti divisioonan hyökkäys painopistesuunnassa kohti Jänisjärveä sekä JR 8:n varmistus Värtsilään johtavalla maantiellä. Yhteydenpito rykmenttien ja divisioonan välillä oli kuitenkin puutteellisten viestiyhteyksien vuoksi vaikeaa, joten eversti Autin joukkojen etenemisestä oli epäselvyyttä.²¹⁷ Rykmentin pääosaston marssia Koirinvaaraan hidastivat lukuisat räjäytetyt sillat ja rummut, joiden kunnostamisessa etenkin 3./Pion.P 28 kunnostautui.

Karjalan armeijan yleishyökkäyksen alkupäiviin VI Armeijakunnan hyökkäyssuunnassa on sanottu liittyneen hätiköintiä, joka olisi johtanut särkyvin henkilösuhteisiin.²¹⁸ On epäselvää, missä määrin tämä väite viittaa 11.Divisioonan toimintaan. Ainakin VI Armeijakuntaan kuuluneen 5.Divisioonan komentaja jääkärieversti Koskimies vaihdettiin eversti Ruben Lagukseen jo hyökkäyksen toisena päivänä.²¹⁹ Mannerheimin kuitenkin peruutti nimityksen myöhemmin, sillä divisioonan komentajien nimitykset kuuluivat ylipäällikölle. Mannerheim määräsi divisioonan komentajaksi eversti Ilmari Karhun.

5.3. Laajan kukkulamaastossa Susitaipaleen komennossa

Taisteluosasto Autin hyökkäys divisioonan kärkenä painopistesuunnassa kohti Jänisjärveä päättyi hetkeksi Koirinvaaran taisteluihin, jonka jälkeen JR 8 siirrettiin divisioonan reserviksi JR 50:n jatkaessa hyökkäystä divisioonan kärkenä kaakkoon kohti Soanlahtea. Keskipohjalaisrykmentin pääosan saavuttua Koirinvaaraan, sen tehtäväksi tuli puhdistaa alue harhailevista venäläisjoukoista.²²⁰ Ilmeisesti annettu tehtävä suoritettiin puutteellisesti, sillä heinäkuun aamulla 13. heinäkuuta tapahtui tragedia, jonka seuraukset divisioonalle olivat raskaat. Divisioonan viestiyhteydet olivat vaikeakulkuisessa maastossa tapahtuneen nopean hyökkäyssodan jäljiltä sekaisin ja yleinen tietämättömyys omien joukkojen sijainnista ja etulinjan kulusta oli suuri. Divisioonan tykistön upseereiden suorittaessa alueella asematiedustelua kahdella autolla tulivat ne Helmelänvaaraan ryhmittyneen venäläisosaston yllättämäksi. Tuliylläkössä kaatuivat I/KTR 4:n

---

²¹⁷ Susitaival 1948, 34. Laatokan suunnan operaatioista uutisoitiin ensimmäisen kerran kotirintaman lehdistössä heinäkuun puolivälissä ks. Keskipohjanmaa 15.7.1941; Kokkola 17.7.41 ja 19.7.41. Hyökkäyssodan seuraukset näkyvät lehtien kuolinilmoitusosioissa, joka alkaa heinäkuun puolivälistä lähtien paisua.

²¹⁸ Juutilainen 2005b, 140.

²¹⁹ Brantberg 2000, 93. Armeijakunnan komentaja Paavo Talvela ylitti toimivaltuutensa vaihtaessaan itsenäisesti 5.D:n komentajaa.

²²⁰ Spk 12.7.41 F124/1399; Sorko 1991, 65–66 Nurmio 1952, 49.

komentaja majuri Väänänen sekä kolme muuta upseeria ja lisäksi Rask.Psto 30:n komentaja ja patteristoupseeri haavoittuivat.²²¹

Paavo Susitaipaleen mukaan rykmenttiin tekemättä jääneiden yhteydenottojen vuoksi ajoneuvot ylittivät etulinjan ja ajoivat suoraan Helmelänvaaraan ryhmittyneiden venäläisjoukkojen ylläkköön. II/JR29 lähti välittömästi paikalle suorittaen improvisoidun hyökkäyksen taistellen jyrkkäseinäiselle Helmelänvaaralle ryhmittynyttä vihollista vastaan.²²² Helmelänvaarassa kaatui rykmentistä 55 miestä ja se olikin yksi kovimmista taistelupaikoista, mihin rykmentti joutui. Frans Puumalan kertoman mukaan tilanne rauhoittui vasta kun lähietäisyydeltä suoritettu pienoiskranaatinheitintuli vaaran laelle osui maaliinsa.²²³

Tappiot olivat merkittävät ja mitä luultavimmin vastuun huolimattomuudesta kantoi keskipohjalaisrykmentin komentaja Susitaival. Vaikka tapahtunut virhe oli kovin ”inhimillinen” hyökkäyssodan usein sekavassakin todellisuudessa, jossa yhteydenpito joukkojen välillä oli vaikeaa, divisioonan komentajan ja Susitaipaleen välisiin jo ennalta vaikeisiin suhteisiin upseeritappioiden merkittävyys jätti mitä luultavimmin jälkensä. Upseeritappiot, joukossa patteriston komentaja, eivät olleet nopeasti helposti korvattavissa, joten divisioonan komentaja Heiskanen oli varmastikin tapahtuneesta raivoissaan. Tapahtuneen seurauksena divisioonan tulituki lamaantui painopistesuunnassa ja esimerkiksi I/JR 50 joutui odottamaan yli puoli vuorokautta hyökkäyksen aloittamista.²²⁴ Nopeaan etenemiseen perustuneessa hyökkäyssodassa moiset viivästykset olivat kestämättömiä, varsinkin jos ne olivat seurausta omasta huolimattomuudesta. Erityisesti Jänisjärven pohjoispuolen mäkisessä kukkulamaastossa tulituki oli ratkaisevassa roolissa hyökkäyksen edistymisen kannalta.²²⁵

---

²²¹ Sorko 1991, 65. Kapteeni Korpikoski, luutnantti Markkanen ja autonkuljettavat pelastuivat haavoittuneina ks. Susitaival 1948, 38; Marjakangas 2001, 52.

²²² Susitaival 1948, 38–39. Spk:ssa ei mainintaa tiedusteluosastosta ja upseeritappioista, Helmelänvaaran valtauksesta kylläkin. Haastattelussaan Susitaival kuvaa Helmelänvaaran taisteluita ”vuoristosodankäynniksi”, Susitaipaleen haastattelu 21.1.1990.

²²³ Frans Puumalan haastattelu 24.9.1996 Kokkolan veteraanimatrikkeli 37–38. Kärkikompaniana toimi Lohtajan miehistä muodostetut komppania, jonka kärsimät tappiot olivat suuret. Ylläkössä kaatui tykistökomentaja majuri Väänänen.

²²⁴ Sorko 1988, 31. Sorko kertoo vaikeuksien johtuneen upseerimenetyksistä, mutta ei analysoi syitä tarkemmin.

²²⁵ Heiskanen oli tilivelvollinen divisioonansa toiminnasta tulieluiselle Paavo Talvelalle, jolle nopea eteneminen oli ensiarvoista. Viivästysten aikana venäläisjoukot pääsivät siirtämään alueelle vahvistuksia ja ryhmittäytymään. Paavo Talvela piti aluetta maastollisesti Karjalan haastavimpana hyökkääjän kannalta.

Rykmentti taistelee -kirjassaan Paavo Susitaival ei enää myöhemmin palaa lähemmin Helmelänvaaran tapahtumiin, mutta on mahdollista ellei peräti todennäköistä, että divisioonassa tapahtunut syvensi Heiskasen ja Susitaipaleen välistä epäluottamusta. Upseeritappioiden lisäksi myös JR 29 kärsi Helmelänvaaran improvisoidussa operaatiossa poikkeuksellisen suuret tappiot. Susitaival sivuuttaa teoksessaan oman rykmenttinsä osallisuuden tapahtuneeseen ja vierittää syyn tiedustelua suorittaneiden upseerien niskoille.

Helmelänvaaran tragedian jälkeen Kuhilasvaaraan saapunut II/JR29 sai tehtäväkseen heinäkuun 13. päivä hyökätä Juttulammelle. Rykmentin komentopaikka sijaitsi hyökkäyksen edellä noin 1,5 kilometriä Koirinvaaran tienhaarasta lounaaseen. Rykmentin muiden pataljoonien alistussuhteet lakkautettiin samana päivänä, jolloin rykmentin komentaja antoi niille käskyn liittyä rykmentin yhteyteen. Rykmentin joukot olivat kuitenkin toimintasuunnillaan suorittamassa tehtäviä, joten todellisuudessa komentosuhteet palautettiin ennalleen vasta pari vuorokautta myöhemmin.²²⁶ Juttulammella rykmentin pääosan hyökkäys onnistui vastarinnan muodostuessa hajanaisiksi venäläisjoukkojen vetäytyessä.²²⁷

Juttulammen valtausta edeltäviin tapahtumiin liittyy myös ensimmäinen varsinainen taisteluvaiheen komentajavaihdos rykmentin sisällä, kun II/JR29:n komentajaksi määrättiin rykmentin aseupseerina aikaisemmin toiminut kapteeni Niilo Visuri.²²⁸ Komentajan vaihdon keskeisin syy oli ilmeisesti majuri Vieskan viivästely hyökkäyskäskyn täytäntöönpanossa.²²⁹ Osansa vaihdoksessa saattoi olla myös Helmelänvaaran tapahtumilla ja divisioonan upseeritappioilla.

Juttulammen taistelun jälkeen rykmentin pääosa sai yhteyden myös kolmanteen pataljoonaansa, joka oli edennyt Juttulammelle pohjoisesta osin JR 8:lle, osin JR 50:lle alistettuna.

Laajan taistelut käytiin mäkisessä maastossa, jossa JR 29 joutui etenemään kukkula kukkulalta luonnonmuodostumia viivytysryhmityksessään hyödyntänyttä vihollista vastaan. Divisioonan

---

²²⁶ Susitaival 1948, 37.

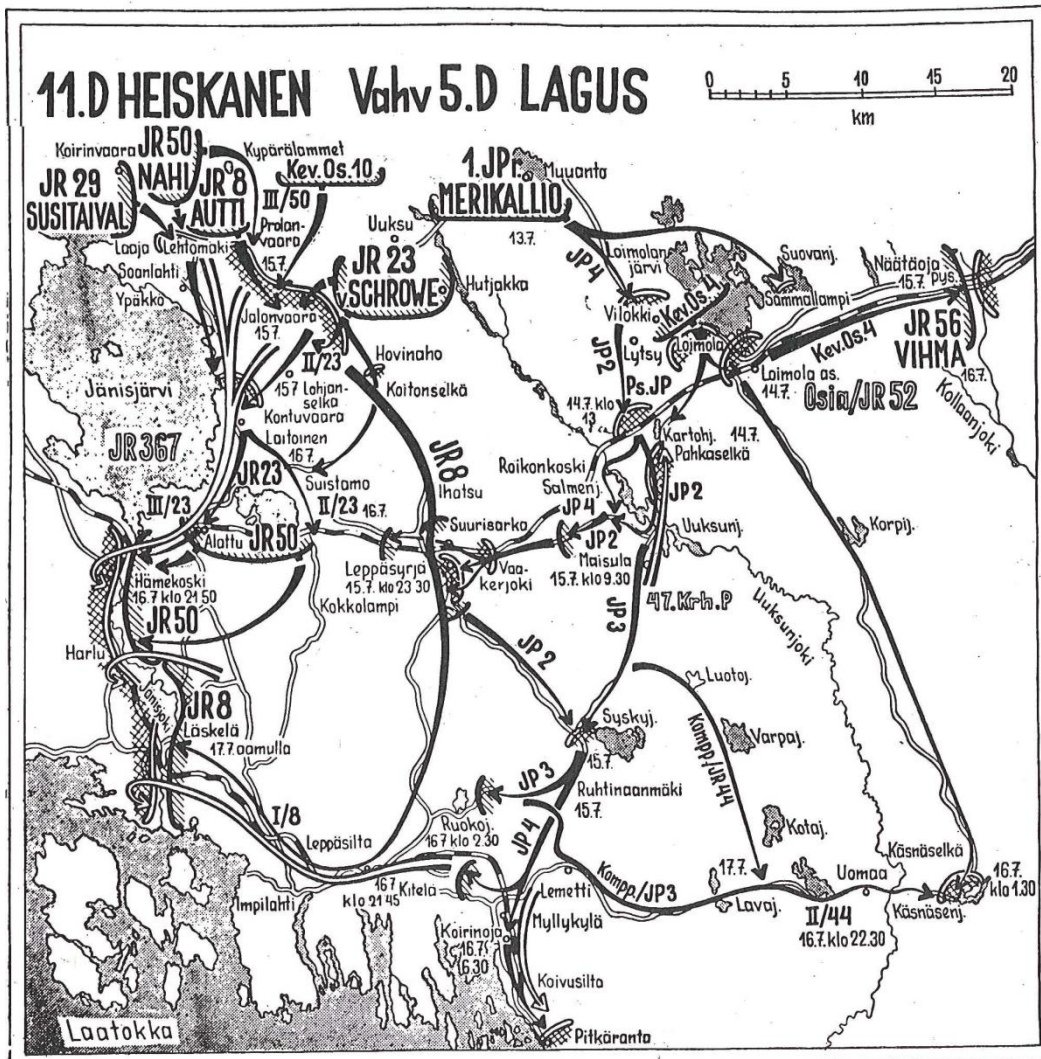
²²⁷ Susitaival 1948, 35.

²²⁸ Spk 13.7.41 F20/53; Susitaipaleen haastattelu 21.1.1990. Divisioonan pataljoonankomentajavaihdoksista ks. Talvela 1976, 288.

²²⁹ Susitaival 1948, 35. Liikekannallepanovaiheessa tapahtunut III/JR 29:n komentajan vaihtaminen Susitaipaleen mukaan oli tehty divisioonan komentajan käskystä ilman asiallisia perusteluita, Ks. JR 29 Muistojulkaisun käsikirjoitus Pk 1406/2.

kärkenä eteni JR 50 ja sen perässä JR 8. JR 29:n tehtäväksi tuli edetä Jänisjärven rannan suuntaisesti tavoitteena Lehtomäen tienhaara, jossa rykmentti oli tarkoitus siirtää divisioonan reserviksi. Annetut tehtävät pystyttiin venäläisten vetäytyessä suorittamaan ja heinäkuun 14.päivä kaikki Laajan tienristeyksen länsipuoliset kukkulat oli vallattu.²³⁰

11.D ETENEE LAATOKALLE 13.–16. 7. 1941.

Kartta 3: VI Armeijakunnan taistelut 13.–16.7.1941

Lähde: Antila, Olavi (toim.)(1977): Suomen rintamamiehet 1939–1945: 11.Divisioona.

²³⁰ Spk 14.7.41 F20/53.

Divisioonan hyökkäys jatkui JR 50:n johdolla Laajan alueen muita kukkuloita vastaan. Myös keskipohjalaisrykmentti JR 29 oli saanut alistetut pataljoonansa takaisin vahvuuteensa ja heinäkuun 15. päivän hyökkäyksessä ensimmäistä kertaa täydessä vahvuudessa toimineen keskipohjalaisrykmentin tehtäväksi tuli vallata Laajan itäreunassa olevat kukkulat JR 8:n ja JR 50:n jatkaessa hyökkäystä kaakkoon.²³¹ Divisioonan kevyt Osasto 10 eteni kohti Soanlahtea Soenjärven suunnalta koukaten.²³² Samanaikaisesti 11.Divisioonan edetessä Jänisjärven rantojen suuntaisesti oli myös vahvennetun 5.D:n hyökkäys Korpiselästä kaartanut etelään Jänisjärven pohjoisrannan tasalle nopeiden polkupyörin liikkuneiden kevyiden osastojen kulkiessa karkiosastona.²³³ Divisioonan joukoista JR 23 ja JP 3 oli tässä vaiheessa alistettu 11.Divisioonalle.²³⁴

Hyökkäyksen Laajan itäpuolisille kukkuloille suoritti vahvennettu I/JR29, joka jo aikaisemmin oli ryhmitetty alueen pohjoispuolelle.²³⁵ Kukkuloilla olleet venäläisjoukot olivat hajanaisia ja nähtävästi osa joukoista ehti vetäytyä etelään saarrostusuhan vuoksi. Keskipohjalaisrykmentin tehtäväksi jäi tyhjentyneiden asemien miehittäminen ja jo vakiintuneeseen tapaan saivat Jääk.K/JR29 ja 13. Tyk.K käskyn ajaa vihollista takaa Laajan-Lehtomäen-Soanlahden tien suuntaan.²³⁶ Heinäkuun 15.päivän iltana saapui rykmentin jääkärikomppania Soanlahden kylään, jonka venäläiset olivat sytyttäneet tuleen. Samanaikaisesti Laajan itäreunan kukkuloiden valtauksen aikana hyökkäsivät divisioonan muut joukot onnistuneesti omilla vastualueillaan. JR 8 valtasi Lehtomäen, III/JR 50 Prolanvaaran ja divisioonalle alistetut JR 23 ja JP 3 von Schrowen johdolla Jalovaaran.²³⁷

Kuten Värtsilän valtauksessa, myös Laajan kukkuloilla eversti Heiskanen käytti keskipohjalaisrykmenttiään pienempien sivustoilla tapahtuvien tehtävien suorittamiseen JR 8:n ja JR 50:n edetessä divisioonan hyökkäyksen painopistesuunnassa, vahvimmalla tulituella varustettuna.²³⁸ Heinäkuun puolivälissä rykmentti toimi ensi kertaa yhtenä kokonaisuutena

---

²³¹ Susitaival 1948, 43; Sorko 1991, 67. JR 50:n hyökkäys eteni vaivalloisesti ks. Sorko 1988, 36–37. Rykmentin komentajaksi tuli majuri Aho heinäkuun 21.päivä.

²³² Niiranen 1977, 158. Kev. Os. 10:n toiminnasta ks. Sorko 1993.

²³³ Järvelä 1999, 25. Jääkäripataljoonissa palvelleet jääkärit oli varustettu polkupyörillä, joten niiden eteneminen oli nopeaa.

²³⁴ Susitaival 1948, 44.

²³⁵ Spk 15.7.41 F20/53; I/JR29:n spk 13.7.41 ja spk 15.7.41 F14/19.; Nurmio 1952, 101.

²³⁶ Spk 15.7.41 F 20/53.

²³⁷ Susitaival 1948, 44 vrt. Y.E.Saarelaisen kirje Paavo Susitaipaleelle 29.11.1948 Pk 1406/2; Sorko 1988, 36-37.

²³⁸ Tulitukena KTR 4.

komentajansa alaisuudessa. Laajan taisteluissa keskipohjalaisrykmentin tehtäväksi jäi kukkula kukkulalta edetä vetäytyvien venäläisjoukkojen perässä Jänisjärven rantojen suuntaisesti. Rykmentin käymät taistelut olivat divisioonan kärkeen verrattuna vaatimattomia ja aiheutuneet tappiot vähäisiä.²³⁹ Poikkeuksellinen tapaus oli tosin dramaattinen Helmelänvaaran taistelu, jossa myös tappiot kasvoivat suuriksi.

Taistelujen tauottua rykmentti määrättiin armeijakunnan reserviksi ensin Lehtomäen ja Prolanvaaran kautta Jalovaaraan, sitten Suur-Sarkaan. Jalovaarassa rykmentin tulitueksi alistettiin kapteeni Eino Tirrosen komentama lahtelainen III/KTR 9.²⁴⁰ Tirrosen patteristo oli Itä-Karjalaan keskitetty erillinen patteristo, joka toimi pääasiassa päämajan sekä VI ja VII Armeijakuntien alaisuudessa. Tukipatteristo Tirrosen ja JR 29:n yhteistoiminta oli ilmeisen kitkatonta, sillä jatkosodan aikaista yhteistoimintaa muisteltiin lämmöllä sotien päätyttyäkin.²⁴¹

Rykmentin jääkärikomppania oli jatkanut takaa-ajoa etelään Suistamon kirkonkylän suuntaan, josta se käskettiin liittymään takaisin omaan rykmenttinsä. Komppania liittyi rykmenttiin Jalovaarassa heinäkuun 16.päivän iltana.²⁴² Rykmentin ollessa levossa armeijakunnan hyökkäystä jatkoivat 5.D:n joukot kohti Laatokan rantoja ja edelleen kauemmaksi itään. Karjalan Armeijan edettyä Laatokan rantaan, siirtyi hyökkäyksen painopiste Karjalan Kannakselle.²⁴³ Laajan kukkulamaastossa käytyjen vaikeiden taisteluiden jälkeen etenemisivauhti Laatokan Karjalassa nopeutui olennaisesti ja heinäkuun 16.päivä suomalaisjoukot saavuttivat Laatokan rannan ja Pitkärannan kaupungin. JR 29:n ollessa levossa JR 8 ja JR 50 jatkoivat hyökkäystä etelään Jänisjoen itärannalle ja Läskelänkoskelle, jonne rykmentit asettuivat varmistukseen.²⁴⁴

---

²³⁹ vrt. Sorko 1991, 69. JR 8:n tappiot Prolanvaarassa: kaatuneita 0+1+27, haavoittuneita 4+13+79. JR 50:n tappiot Laaja-Prolanvaara: K 0+13+58, H 13+22+135 ks. Sorko 1988,44.

²⁴⁰ Spk 16.7.41 F20/53; Susitaival 1948, 45.

²⁴¹ Pk 1406/2 Rykmentti maistelee N:o 4, Lahtelaispatteristo jatkosodassa. Patteristo toimi rykmentin tulitukena ainakin Hirsylässä, Yläjoella, Somban ja Prokkoilan valtauksissa, Präässä, Suunussa sekä Syvärillä.

²⁴² Spk 16.7.41 F124/1399.

²⁴³ Juutilainen 2005b, 142.

²⁴⁴ JR 8:n tappiot Jänisjoella: K 3+4+10, H 2+4+17, ks. Sorko 1991, 78; Sorko 1988, 38–39. Jänisjoen länsipuolella 7.D:n joukot vastasivat hyökkäyksen jatkamisesta.

5.4. Siirtymämarssi Soanlahdelta Kolatselkään

Laajan taisteluiden jälkeisen lyhyen lepojaksen päätyttyä rykmentti jatkoi marssiaan pitkin suomalaisten jääkäriosastojen aukaisemaa väylää Leppäsyryään ja edelleen Suur-Sarkaan.²⁴⁵ Etenemistä hidastivat edelleen miinoitteet, joita vetäytyvät venäläisjoukot olivat jättäneet jälkeensä runsaasti.²⁴⁶ Suur-Sarasta lähdettyään rykmentti majoittui yöllisen marssin päätteeksi heinäkuun 18. päivä Mitron kylään, jossa se alistettiin huollollisesti 5.Divisioonalle. Samana päivänä saatiin kuitenkin jo käsky, jolla rykmentti suunnattiin Uomaalle.²⁴⁷ Marssin aikana liikuttiin talvisodan aikaisten Lemetin taisteluiden maastossa, mikä herätti voimakkaita tunteita rykmentin miesten keskuudessa, sillä tapauksesta on merkintöjä useassa päiväkirjassa.²⁴⁸ Vänrikki Veikko Kallinen kuvaa Lemetin motin taistelumaastoa muistiinpanoissaan seuraavasti: *”Metsät olivat kranaattien repimää ja täynnä korsuja, pesäkkeitä, ampumakuoppia, hyökkäysvaunujen, autojen, tykkien ja kuormastojen jäännöksiä. Näkee todella, että täällä on taisteltu tosissaan”*.²⁴⁹

Perillä jääkärikomppania ja 13. Tyk.K. määrättiin selusta- ja rannikkovartiotehtäviin Pitkärantaan, mutta jääkärikomppania liittyi takaisin rykmentin vahvuuteen kuitenkin jo kahden päivän kuluttua.²⁵⁰ Uomaalla rykmentin tukipatteristo III/KTR 9 tuli yllätetyksi vihollisen ilmahyökkäyksen aikana ja kärsi tuntuvat tappiot.²⁵¹ Uomaan lepovaiheen aikana III/JR29 alistettiin majuri Riitesuon komentamalle Kevyt osasto 6:lle, joka toimi Saarimäen suunnalla.²⁵² Uomaalla rykmentin vahvuuteen liittyivät Susitaipaleen mukaan myös ensimmäiset täydennysmiehet.²⁵³ Mahdollisesti joitakin täydennysmiehiä oli kuitenkin liittynyt joukkueiden vahvuuteen jo tätä ennenkin. Täydennysmiehet olivat osaltaan varsin huonosti varustettuja, sillä lähetyslistojen joukossa on useita materiaalitilauksia juuri täydennysmiehiä koskien.²⁵⁴ JR 29:n levätessä Uomaalla etenivät

---

²⁴⁵ Spk 16.7.41 F20/53; Susitaival 1948, 45. Kuva Soanlahden kirkonkylästä, jota bolshevikit lehden mukaan eivät ehtineet nimeksikään polttaa ks. Kokkola 29.7.1941.

²⁴⁶ Susitaival 1948, 48-49.

²⁴⁷ Spk 19.7.41 F20/53; Susitaival 1948, 51.

²⁴⁸ Kallinen: Muistiinpanoja YH:n ajoilta, 17.7.1941.

²⁴⁹ Kallinen: Muistiinpanoja YH:n ajoilta 17.7.1941.

²⁵⁰ Spk 21.7.41 F20/53; Susitaival 1948, 65.

²⁵¹ I/JR29:n spk 21.7. F19/14; Kol/JR29:n spk F124/500; Susitaival 1948, 55.

²⁵² Spk 20.7.41 F20/53; III/JR29:n spk 20.-21.7.41 F14/19. Kev. Os. 6:n vaiheista ks. Sorko 1996.

²⁵³ Spk 21.7.41 F20/53. Paavo Susitaival on jälkikäteen painottanut rykmenttinsä saaneen liian vähän täydennystä suhteessa tappioihin hyökkäysvaiheen aikana ks. Susitaival 1948, 10.

²⁵⁴ T-916/3 Lähetysilmoituksia, Lähetettyjä.

suomalaisjoukot vahvennetun 5.D:n voimin pitkin Laatokan rantaa Salmista kohti Tuulosta. Idässä hyökkäyksen kärkenä etenivät 1.D:n joukot.

Uomaalta rykmentti jatkoi marssia Kolatselkään, jossa se alistettiin hyökkäyksen kärkenä etenevälle eversti Paavo Paalun 1.Divisioonalle.²⁵⁵ Marssi Kolatselkään oli rasittava pölyisten teiden sekä metsäpalojen savun takia sekä lentokoneiden konekivääritulen aiheuttaman ilmavaaran vuoksi.²⁵⁶ Kolatselässä rykmentti kohtasi siviiliväestöä, pääasiassa vanhuksia, joita venäläiset eivät olleet evakuoineet alueelta.²⁵⁷

5.5. Hyökkäyssodan ensimmäiset viikot – salamasotaa Laatokan Karjalassa

Heinäkuun puolivälissä, toista viikkoa kestäneen nopean hyökkäysjakson hetkeksi tauotessa alkoi keskipohjalaisrykmentin rooli osana 11.Divisioonaa hahmottua. Varusmiesrykmentti JR 8 ja osin myös JR 50 kulkivat divisioonan kärjessä suorittaen tehtäviä painopistesuunnassa kun taas Susitaival rykmentteineen sai suorittaakseen tehtäviä sivustoilla tai etujoukkojen taustalla. Jo ensimmäisen sotaviikon tapahtumat kuitenkin hyvin osoittavat kuinka keskipohjalaisrykmentin rooliksi tuli Heiskasen divisioonassa ”reservirykmentin” rooli, josta alistuksin erotetuilla joukoilla painopisteessä taistelevia joukkoja vahvennettiin, keskipohjalaisrykmentin pääosan suorittaessa tehtäviä sivustoilla. Rykmentin määrävahvuisista yksiköistä erikoisasemassa ensimmäisten viikkojen aikana oli rykmentin jääkärikomppania ja rykmentille alistettu 13. Tyk.K, jotka joutuivat karkiosastona olemaan liki jatkuvassa liikkeessä pysytellessään vetäytyvän puna-armeijan kannoilla.

Taulukkoon 4 on koottu hyökkäyssodan ensimmäinen jakso liikekannallepanosta heinäkuun 22.päivään asti, jolloin rykmentti siirtyi 1.Divisioonan alaisuuteen. Alistus vieraalle yksikölle on merkitty kyseisen yksikön kohdalle alistussuhteen alkamispäivämäärän kohdalle. Paluu oman kantarykmentin yhteyteen on vastaavasti merkitty lisäämällä sarakkeeseen rykmentin lyhenne

---

²⁵⁵ Spk 22.7.41 F20/53; Susitaival 1948, 59. 1.Divisioona oli Lounais-Suomen sotilasläänin perustama divisioona, joka alun perin oli määrätty Karjalan Armeijan reserviksi. Paalun divisioonan alaisuudessa JR 29 taisteli 22.7.-12.8. välisen ajanjakson.

²⁵⁶ Spk 21.7.41 F 20/53.

²⁵⁷ I/JR29:n spk 22.7.41 F14/19. Havaintoja sotatoimialueelle jääneestä siviiliväestöstä tehtiin useissa suomalaisjoukoissa.

– JR 29 – paluupäivämäärän kohdalle. Alistusprosentit on saatu laskemalla prosentuaalinen osuus kokonaisajasta, jonka yksikkö on ollut alistettuna vieraalle yksikölle.

Taulukko 4: Alistukset 26.6.–22.7.1941²⁵⁸

JR29:N OSIEN ALISTUKSET / RYKMENTILLE								
ALISTETUT JOUKOT 26.6.–22.7.1941 ²⁵⁹								
	I/JR29	II/JR29	III/JR29	Krh.K	Tyk. K	Jääk. K	JR29 (rykmentti alistettu)	JR29:lle alistetut
26.6.	JR 8							
27.6.	11.D							Kev.Os.10, Kss.K.23, Tyk.K.30
28.6.	JR29							
2.7.								13.Tyk.K, Rajajääkärit?
3.7.	JR 8							
5.7.		11.D				I/KTR 4		3./Pion.P28?
7.7.		JR29	11.D					
8.7.								
10.7.						JR 29?		III/JR50, 7./JR 8
11.7.	11.D		JR 8, JR 50					
13.7.	JR29		JR29					
16.7.							AK:n reservi	III/K TR 9
17.7.							5.D (huolto)	
19.7.								
20.7.			Kev.Os. 6			Pitkär anta		13.Tyk.K(loppui?)
22.7.						JR29	1.D	Kev. Os. 6
Alist. %	48%	9%	30%	0%	0%	24%		

²⁵⁸ Taulukon tiedot kerätty sotapäiväkirjoista. Mikäli lähdetieto on epävarma on tiedon perään lisätty kysymysmerkki.

²⁵⁹ Taulukon alle on laskettu alistusten prosentuaalinen osuus ts. ajallinen osuus, jonka tietty rykmentin osa on ollut alistettuna toiselle yksikölle ja on siten ollut erossa kantarykmentistään. Alkupisteeksi on otettu sotaanlähtötarkastus kesäkuun 20.päivä.

Hyökkäys Laatokan Karjalassa, kenraali Talvelan armeijakunnan lohkolla eteni heinäkuun alkupuolella pääasiassa ylijohdon suunnitelmien mukaisesti, joskin etenemistä helpotti saksalaisten neuvostojoukkoja sitonut eteneminen etelässä, itärintamalla. Hyökkäysvaiheessa voimasuhteet olivat suomalaisjoukoille edulliset, sillä jalkaväen osalta ylivoiman on arvioitu olleen nelinkertainen, tykistön osalta yhdeksänkertainen.²⁶⁰ Talvisodan mottitaisteluiden opetuksena venäläisjoukot pelkäsivät saarrosta ja vetäytyivät paremmille puolustuslinjoille silloin kun mottiin jäämisen uhka oli olemassa.²⁶¹

Heinäkuun puoliväliin päättyi myös rykmentin ensimmäinen hyökkäysjakso eversti Heiskasen 11.Divisioonan osana. Ainakin esikuntatasolla siirto Paavo Paalun divisioonaan oli ilmeisen toivottu heti alusta pitäen, sillä muistelmateoksessaan Susitaival kiitteli siirtoa vuolaasti:

*”Samalla oli tässä erinomainen tilaisuus tehdä vertailuja oman divisioonan kankeahkolta ja jäykältä tuntuvan työskentelytavan ja tämän uuden alaisiinsa ystävällisesti suhtautuvan ylemmän komentoportaan välillä”.*²⁶²

6. VANHAN RAJAN YLI – 1. DIVISIOONAN ALAISUUTEEN

6.1. Rajanylitys

Marssilla Kolatselkään keskipohjalaisrykmentti ylitti vanhan valtakunnan rajan. Muiden rintamayksiköiden tapaan myös JR29:n miesten keskuudessa vanhan rajan ylitys jakoi mielipiteitä. Rykmentissä konekivääriryhmän johtajana palvellut Aarne Pulkkinen on muistellut rajan ylitystä seuraavasti: *”Hyväksyin aluksi sen. Olivathan rajantakaiset karjalaiset sukulaiskansamme. Kun sitten puhuttelimme paikoilleen jääneitä, niin mieleni muuttui. Yksikään heistä ei kaivannut meitä sinne”.*²⁶³

---

²⁶⁰ Juutilainen 2005b, 140.

²⁶¹ Mottitaktiikka soveltui varsinkin talvisodankäyntiin. Kesäsodassa saarrosta useinkin jäi aukkoja, joista käsin venäläisjoukkoja pääsi irtautumaan.

²⁶² Susitaival 1948, 59.

²⁶³ Tunkkari 2001. Vaiettu muisto, *Keskipohjanmaa* 9.9.2001.

Pulkkisen havainnot tukevat käsitystä, jonka mukaan rajaseudun asukkaita ei pidetty luotettavina. Esimerkiksi Joensuussa rajakomendanttina ja 14.D:n komentajana toiminut Erkki Raappana on todennut heidän olleen ”enimmäkseen epäluotettavia ja vanhoilta ajoilta Venäjään kiintyneitä.”²⁶⁴ Tarton rauhan rajan ylittämisestä osattiin kuitenkin kenttäarmeijan joukoissa odottaa, sillä jo ylipäällikkö Mannerheimin ”miekantuppipäiväkäsytys” kesäkuun 29.päivä tavoitteeksi asetettiin Äänisjärvi ja Syväri.²⁶⁵ Rajan ylityksen moninaiset suhtautumistavat liittyvät siihen, miellettiinkö Itä-Karjala vanhaksi suomalaiseksi alueeksi vai täysin vieraaksi maaksi.²⁶⁶

Heinäkuun 22. päivä III/JR29 otti kiinni vangin joka puhui suomea ja kertoi käyneensä neljä vuotta kansakoulua ja olevansa ammatiltaan opettaja.²⁶⁷ Susitaipaleen mukaan Paalun divisioonan hyökkäystä torjumaan oli lähetetty täydennyksinä huonosti koulutettuja aseistettuja siviilihenkilöitä, kuten Petroskoin suomalais-karjalaisen opettajaseminaarin opettajia ja oppilaita.²⁶⁸

6.2. Eteneminen Yläjoelle osasto Riitesuolla vahvennettuna

Laajan kukkuloiden taistelujen päätyttyä aina Kolatselälkään saapumiseen saakka keskipohjalaisrykmentti JR 29 oli saanut marssia taistelutoimintaan osallistuneiden etujoukkojen perässä. Tultuaan alistetuksi 1.Divisioonalle heinäkuun 22.päivä rykmentti komennettiin marsseille Hirsylän lounaispuoliselle järviolueelle. Uudelle ryhmitysalueelle saavuttua divisioonasta käskettiin JR29:n yhdessä sille alistetun, alueelle jo valmiiksi ryhmittyneen kevyt osasto Riitesuon²⁶⁹ kanssa hyökätä päävoimillaan Sotjärven luoteispäähän ja katkaista vihollisen peräytymistiet.²⁷⁰ Tällä operaatiolla haluttiin osaltaan tukea myös pohjoisempana Suojärven suunnalla taistelevia joukkoja sekä varsinkin Paalun divisioonan muiden joukkojen etenemistä divisioonan päätoimintasuunnalla Vieljärvellä, Sotjärven eteläpuolella.²⁷¹ Venäläisjoukoille tärkeä

---

²⁶⁴ Partanen & Pohjonen & Tuunainen 2007, 135.

²⁶⁵ Juutilainen 2005b, 142–143. Ks. myös Heinilä 2005, 286–294.

²⁶⁶ Heinilä 2005, 286.

²⁶⁷ III/JR29:n spk 22.7.41 F14/19.

²⁶⁸ Susitaival 1948, 63.

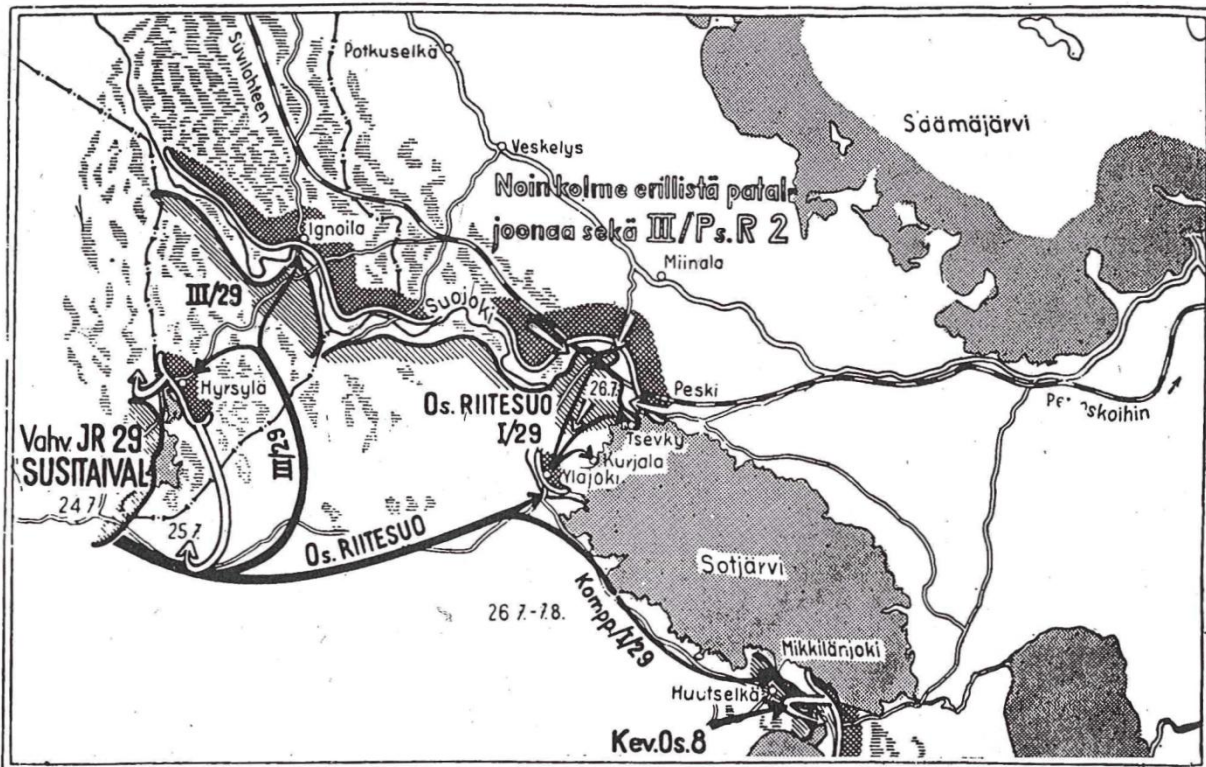
²⁶⁹ Kev.Os.6 käsitti kaksi jääkärikomppaniaa, yhden konekiväärikomppanian ja kranaatinheitinjoukkueen. Kevyet Osastot olivat divisioonien määrävahvuuteen kuuluneita yksiköitä, jotka oli tarkoitettu erityisesti sivustojen suojaamiseen ja tiedusteluun. Ks. Raunio 2003, 14.

²⁷⁰ Divisioonan komentajan käsky rykmentin komentajalle 22.7.41 F124/500; Nurmio 1952, 240.

²⁷¹ Niiranen 1977, 167.

Suojärven-Petroskoin rautatie kulki aivan Sotjärven pohjoispuolitse, joten se katkaisemalla Suojärven huoltoyhteyksiä saatettiin häiritä ratkaisevasti. I/JR29 marssi divisioonalle alistettuna Saarimäkeen ja jätti ensimmäisen komppanian varmistustehtävään Suonan suunnalle.²⁷²

OS. SUSITAIVAL JA OS. RIITESUO SOTJÄRVEN–HYRSYLÄN RINTAMALLA 23. 7.–15. 8.1941.

Kartta 4: Sotjärven-Hyrsylän rintama

Lähde: Antila, Olavi (toim.)(1977): Suomen rintamamiehet 1939–1945: 11.Divisioona.

Tiedustelutiedot kertoivat Hyrsylään ryhmittyneen hyökkäysvaunuin vahvistetun pataljoonan vahvuisen venäläisosaston, joten komentaja Susitaival päätti, että Hyrsylä vallattaisiin ensin työntäen samalla vihollisen joukot Suojoen yli. Vasta tämän jälkeen hyökkäystä voitaisiin jatkaa Yläjoelle osasto Riitesuon ja vahvennetun II/JR29:n voimin. Juuri ennen Hyrsylän kylän valtausoperaatiota myös I/JR29 palautettiin rykmentin vahvuuteen, joten joukkojen keskittäminen

²⁷² I/JR29:n spk 23.7.41 F14/19; Isoherrasen muistiinpanot; vrt. Susitaival 1948, 66. Suonassa komppanian majoitusalueelle tuli siviilipukuinen vihollissotilas. Spk:n mukaan mies haavoitti käsikranaatilla kuolettavasti yhden miehen Ks. I/JR29:n spk 23.7.41 F14/19. Varmistustehtävä Suonassa päättyi 27.7., jolloin komppania marssi Yläjoelle.

Yläjoen suuntaan voitiin aloittaa limittäin Hyrsylän operaation kanssa. Kärkenä kohti Yläjokea hyökkäsi osasto Riitesuo.

Hyrsylän kylä vallattiin heinäkuun 25.päivän operaatiossa, jossa ratsumestari Eerolan komentama vahvennettu III/JR29 koukkasi valehyökkäyksellä hämättyjen venäläisjoukkojen selustaan. Juuri ennen hyökkäyksen alkua venäläisjoukot suorittivat asemistaan vastahyökkäyksen, joka kuitenkin torjuttiin. Välittömästi kylän valtauksen jälkeen pataljoona jatkoi hyökkäystä pohjoiseen ja ryhmittyi puolustukseen Suojoen etelärannalle, Ignoilan kohdalle.²⁷³ Hyrsylän mutkan hyökkäyksestä mielenkiintoisen tekee hyökkäyksen alkuasetelma: suomalaisjoukot hyökkäsivät Tarton rauhan rajalinjasta katsottuna Neuvostoliiton puolelta Suomen puolelle ryhmittyneitä neuvostojoukkoja vastaan.

Hämmennystä Hyrsylän valtauksen alettua heinäkuun 25.päivä aiheutti omien osastojen väliin kiilautunut vihollisosasto, joka hyökkäyksellään uhkasi rykmentin komentopaikkaa. Erityistä huolta aiheuttivat katkenneet viestiyhteydet. Tykkimiesten ja rykmentin huoltomiesten onnistui kuitenkin lyödä vihollinen jo ennen kuin I/JR29 ehti paikalle. Sotapäiväkirjojen mukaan vihollisen lyömisessä auttoi tosin 2./JR29.²⁷⁴ Mielenkiintoinen kasku oli ratsulähetti Hakalan ja rykmentin tiedusteluupseeri Hägerströmin paluu vahingoittumattomana osasto Riitesuon luota Yläjoelta läpi vihollisketjun.²⁷⁵ Tapauksesta on myöhemmin kertonut Aarne Pulkkinen: *”Rykmentin komentajan ratsulähetti tuli läpi sen partion täyttä vauhtia ratsastaen. Oli Kokkolan miehiä. Oli tuuria miehellä.”*²⁷⁶ Jälkikäteen todettiin venäläisjoukkojen aloittaneen sattumalta kaksipuolisen saarrostushyökkäyksen, johon aamupäiväinen hyökkäyskin liittyi, tismalleen samanaikaisesti suomalaisten joukkojen hyökkäyksen alkaessa.

Yläjoen suunnalla osasto Riitesuo ja II/JR29 saavuttivat Suojoen länsirannan Yläjoen kylän kohdalla, mutta joen ylittäneen kääntösillan ollessa vedettynä vihollisen puolelle joutuivat

---

²⁷³ Spk 25.7.41 F20/53; Nurmio 1952, 241.

²⁷⁴ Spk 25.7.41 F20/53; Susitaival 1948, 72. ks. myös Kol/JR29:n spk 25.7.41 F124/500. Ilmeisesti kolonnan henkilöstö ei joutunut taisteluun.

²⁷⁵ Susitaival 1948, 74.

²⁷⁶ Pulkkinen: Muistelmia sota-ajalta, 3.

ryhmittymään puolustukseen.²⁷⁷ Krh.K:n saavuttua paikalle ammuttiin Yläjoen kylään epäsuoraa tulta, jottei vihollinen pääsisi tuhoamaan käänösiltaa.

Pian Hyrsylän taisteluiden tauottua myös I/JR29 sai käskyn liittyä Yläjoelle suuntautuneeseen hyökkäykseen. Pataljoonan kranaatinheitinjoukkue törmäsi marssin aikana vihollisosastoon, jonka se tuhosi kokonaisuudessaan.²⁷⁸ Hyrsylän ja Yläjoen valtauksen aikana rykmentistä oli radioyhteys Suonan suunnan varmistusjoukkoihin. Puhelinyhteys komppanian ja pataljoonan välillä katkesi varmistusjakson aikana ainakin kahdesti venäläisten ilmapommituksen seurauksesta.²⁷⁹ Viestiyhteyksien ollessa poikki saatettiin rykmentissä käyttää esimerkiksi moottoripyörälähettiä viestinviejänä.

Erytystä kiitosta Hyrsylän suunnan hyökkäyksen onnistuneesta etenemisestä komentajan taholta on sittemmin annettu huoltojoukoille ja työkomppanioille, jotka loivat edellytykset liikkumiselle poikkeuksellisen vaikeakulkuisessa maastossa.²⁸⁰ Varsinkin kolonnan huoltokuljetuksia, muonitusta ja ammustäydennyksiä huonokuntoinen tiestö hankaloitti ja useita kärryjä menikin rikki.²⁸¹ Siellä missä tiestö oli paremmassa kunnossa, pystyttiin esimerkiksi muonakuljetukset hoitamaan autoilla, jolloin kolonnan hevoset saivat levätä. Epävarmuutta Hyrsylän taisteluvaiheen aikana aiheuttivat alueella harhailleet vihollisosastoista irralleen joutuneet joukot, minkä vuoksi maastoa jouduttiin haravoimaan tehostetusti lukuisin partioin.²⁸² Heinä-elokuun vaihteessa III/JR29 kävi torjuntataisteluita asemistaan käsin joenyritystä yrittäneitä venäläisosastoja vastaan ja yritti ajoittain myös itse Suojoen ylitystä. Elokuun 3.päivänä pataljoona alistettiin JR 50:lle, joka oli siirtynyt alueelle oltuaan etulinjojen takana levossa.²⁸³

6.3. Torjuntataistelut Yläjoella ja Mikkelinjoella

Yläjoen suunnalla hyökkäyksen edistymistä vaikeutti Suojoen ylimeno, joka tuotti hankaluuksia käänösillan ollessa käännettynä vihollisen puolelle. Henkilöllisyydeltään tuntemattomaksi jääneen

---

²⁷⁷ Spk 25.7.41 F20/53.

²⁷⁸ Kertomus Hyrsylän tienhaaran–Yläjoen välisellä tiellä tapahtuneesta vihollisosaston tuhoamisesta 26.7.41 F124/1399.

²⁷⁹ I/JR29:n spk 24.7.41 F14/19. *“Kirkasjohdot katkesivat”* ja 26.7.41 F14/19.

²⁸⁰ Susitaival 1948, 83; Marjakangas 2001, 53.

²⁸¹ Kol/JR29:n spk 26.7.41 F124/500.

²⁸² ks. rykmentin komentajan adjutantint ilmoitus I/JR29:n spk 24.7.41 F14/19.

²⁸³ Spk 3.8.41 F124/1399.

sotamiehen noudettua joen vastarannalta veneen, suoritettiin pienellä osastolla ylimeno, jonka jälkeen kääntösilta käännettiin paikoilleen. Jääkärikomppania jatkoi välittömästi tämän jälkeen takaa-ajoa joen yli, sillä ilmeisesti venäläisillä oli rintamalohkolla vaihto kesken. Joen ylityksen jälkeen komppania kuitenkin pian törmäsi vastarannalla vihollisosastoon.²⁸⁴ Sillanpäästä käsin käytiin useita torjuntataisteluita²⁸⁵ vihollispartioita vastaan ja rykmentin tiedustelupartiot pääsivät vastaavasti rintamien läpi tiedustelemaan esimerkiksi liikennettä Säämäjärven maantiellä. Valtaosa rykmentin tappioista aiheutui venäläisten voimakkaasta kranaattitulesta.²⁸⁶ Venäläisjoukkojen voimakas vastarinta Yläjoella johtui ilmeisesti Suojärven-Petroskoin rautatieyhteydestä, joka kulki aivan Sotjärven pohjoispuolitse.

Heinäkuun 26. päivän iltana pioneereilla vahvistettu komppania hyökkäsi Suojärven-Petroskoin rautatielinjalle, joka kiivaiden taisteluiden jälkeen saavutettiin ja räjäytettiin useasta kymmenestä kohdasta, noin kahden kilometrin matkalta. Radan katkaisun seurauksena Suojärven suunnan venäläisjoukot jäivät Suojärven mottiin.²⁸⁷ Radan pohjoispuolisen sillanpääseman rykmentin miehet ristivät ”Tappokukkulaksi”, sillä sieltä käsin katkaistua rautatieyhteyttä puolustettiin kiivaissa taisteluissa heinä-elokuun vaihteessa. Pahimpana päivänä, heinäkuun 29.päivänä, tankkien tukemat venäläisjoukot hyökkäsivät ”Tappokukkulalla” yksitoista kertaa yhden vuorokauden aikana. Paavo Talvelan muistelmat kertovat ”*rautatien hallussapidolla vihollisen selustassa olleen suunnaton merkitys.*”²⁸⁸

Tilanteen vakiinnuttua Yläjoen suunnalla osasto Riitesuo siirrettiin VI Armeijakunnan käyttöön Varloihin.²⁸⁹ Rykmentin komentopaikka siirrettiin heinäkuun 26.päivän iltana Hyrsylän mutkan länsipuolelta Yläjoen tienhaaran alueelle.²⁹⁰ Kaksi päivää tämän jälkeen rykmentissä vietettiin poikkeuksellisesti kenttähautajaisia etulinjassa, kun kahdeksan kaatunutta haudattiin väliaikaisesti Sotjärven pohjoispuolella olevaan hautausmaahan. Pastorit siunasivat omien pataljooniensa

---

²⁸⁴ Spk 26.7.41 F20/53; Susitaival 1948, 87.

²⁸⁵ Spk 27.7.-1.8.41 F20/53.

²⁸⁶ Pulkkinen: Muistelmia sota-ajalta, 4.

²⁸⁷ Spk 27.7.41 F20/53; Marjakangas 2001, 53; Uusitalo: Muistoja reservistä (pioneerijoukkue).

²⁸⁸ Talvela 1976, 391. 28.7.–1.8. välisenä aikana ”tappokukkulalla” torjuttiin 22 hyökkäystä. Erytisen kiivas taistelupäivä oli 29.7., jolloin vihollinen teki 11 hyökkäystä.

²⁸⁹ Spk 10.8.41 F20/53; Susitaival 1948, 96,113.

²⁹⁰ Spk 26.7.41 F124/1399; I/JR29:n spk 1.-3.8.41 F14/19.

ruumiit. Länä olivat rykmentin komentaja Susitaival sekä rykmentin esikunnan upseerit sekä osasto Riitesuo.²⁹¹

Heinä-elokuun vaihteessa vahvennettu 1./JR29 siirtyi Sotjärven eteläpuolelle, Mikkelinjoelle, jossa asettui puolustukseen uudelle varmistuslinjalle joen länsirannalle. Myös tällä rintamaosuudella jouduttiin pian torjuntataisteluihin.²⁹² Myös Mikkelinjärven-Sotjärven kannaksella rintamatilanne kehittyi. Kun 11.Divisioona oli 11.8. ottanut vastuulleen Hyrsylän puolustuslohkon, alueelle siirrettiin kuorma-autoilla ratsumestari Eerolan III/JR29 kokonaisuudessaan ja I/JR29:n osat siirrettiin Yläjoen sillanpään oikealle sivustalle pataljoonan pääosan yhteyteen. Myös tällä suunnalla partiotoiminta oli molemmin puolin vilkasta.²⁹³ III/JR29:n lohkoa laajennettiin sittemmin Nuosjärvelle saakka.²⁹⁴ Mikkelinjoella rintamavastuu oli elokuun 9.päivä siirtynyt Kev.Os. 8:lle, jolta alue otettiin vastaan 13.8.²⁹⁵ Mikkelinjoen kannaksen joukkojen tehtävä oli varmistaa Yläjoella taistelevien joukkojen selusta. Elokuun 8.päivänä venäläisjoukot yrittivät rakentaa siltaa Mikkelinjoen yli, mutta tulivat lyödyksi takaisin.

Viholliskoneiden Yläjoen siltoja vastaan kohdistunut aktiivinen ilmatoiminta aiheutti ylimääräistä päänvaivaa Yläjoen taisteluvaiheen aikana.²⁹⁶ Heinäkuun 31.päivän iltana alueelle saatiin divisioonasta ilmatorjuntaosasto suorittamaan ilmapuolustusta.²⁹⁷ Aina venäläislentäjien koordinaatitkaan eivät kuitenkaan olleet kohdallaan, sillä esimerkiksi elokuun 5.päivänä venäläiskoneet ampuivat Sotjärven kannaksella omia asemiaan.²⁹⁸ Venäläisten harhauttamiseksi majoituspaikkoja vaihdeltiin säännöllisesti. Elokuun 12.päivä pudotettiin rykmentin aseisiin viholliskoneista lentolehtisiä, joissa väitettiin saksalaisten valmistelevan kaasusotaa.²⁹⁹

Etenkin tykistötulen merkitystä puolustustaisteluissa on jälkikäteen pidetty ensiarvoisena asemien säilyttämisen kannalta. Hyrsylän-Yläjoen-Mikkelinjoen –rintaman taisteluissa III/KTR 9 käytti

---

²⁹¹ I/JR29:n spk 28.7.41 F14/19.

²⁹² Spk 1.8.41 F20/53.

²⁹³ Spk 11.8.41 F20/53; Susitaival 1948, 102,106.

²⁹⁴ Susitaival 1948, 114.

²⁹⁵ Spk 9.8.41 F20/53, Spk 13.8.41 F20/53. Rintamalohkon komentajana toimi ratsumestari Rönqvist.

²⁹⁶ Spk 27.7-4.8.41 F20/53; Susitaival 1948, 93-94. Sotapäiväkirjan mukaan tavanomaiset lentoajat olivat päivällä klo 6.30-8.30, 11.30-12.30 sekä 17-19 melkein poikkeuksetta.

²⁹⁷ Spk 31.7.41 F20/53; Susitaival 1948, 99.

²⁹⁸ I/JR29:n spk 5.8.41 F14/19; Kallinen: Muistiinpanoja YH:n ajoilta, 5.8.1941.

²⁹⁹ I/JR29:n spk 12.8.41 F14/19.

kuutisentuhatta kranaattia, joista lähes viisituhatta puolustustaisteluissa. Rykmentin kranaatinheittimien tulisuunnitelma yhdistettiin torjuntataisteluiden aikana tykistön suunnitelmiin. JR29:n tykistötukea täydennettiin Yläjoen vaiheen aikana raskas patteristo 30:lla, samalla kun Tirrosen patteriston kalustoa uusittiin.³⁰⁰ Vanhoista putkista muodostettiin väliaikaisesti ylimääräinen patteri 10/KTR 9.

Yläjoen taisteluiden aikana suunniteltiin armeijakunnassa myös JR29:n käyttämistä Hyrsylän mutkan pohjoisosassa Suojoen rautatie- ja maantiesiltojen valtauksessa, mutta lopulta suunnitelmasta luovuttiin rykmentin komentaja Susitaipaleen aloitteesta.³⁰¹ Saksalaisen 163.Divisioonan ja ryhmä Oinosen joukkojen hyökkäys Suojärven suuntaan ei ollut edennyt toivotulla tavalla, minkä vuoksi Susitaival pelkäsi rintaman jäävän siltä suunnalta avoimeksi, mikäli hyökkäystä jatkettaisiin.³⁰² Sittemmin operaatio toteutettiin osana yleishyökkäystä. Suojärven suunnan vaikeudet ja yhtäältä Karjalan Kannaksen hyökkäysten alkaminen samaan aikaan pysäyttivät Karjalan Armeijan etenemisen hyökkäyssuunnassa, mistä seurasi yli kuukauden kestänyt asemasodan vaihe, jonka JR 29 vietti Hyrsylän-Yläjoen-Mikkelinjoen rintamilla.³⁰³ Varsinaisten puolustustaistelujen ohella merkittävän osan rykmentin arkipäivästä puolustusvaiheen aikana täytti ryhmitysalueiden välisten miehittämättömien alueiden jatkuva valvonta partioimalla. I/JR29:n komentaja majuri Saarelaisen sairastuttua, pataljoonan komentajana toimi elokuun 16. päivästä alkaen rykmentin esikunnasta kapteeni Armas Rapeli.³⁰⁴

Yläjoen menestyksekkään taisteluvaiheen ansioista rykmentin komentaja Susitaival palkittiin toisen luokan vapaudenristillä tammenlehvien kera.³⁰⁵ Kunniamerkki oli korkein Mannerheim-ristin jälkeen ja niitä myönnettiin jatkosodan hyökkäysvaiheessa hyvin harvoin. Vaikka Yläjoella käytiin asemasotaa, oli tilanne jatkuvasti niin hektinen, ettei komentaja Susitaival oman kertomansa mukaan ehtinyt koko vaiheen aikana vieraillla III/JR 29:n asemilla Hyrsylän-Ignoilan alueella eikä liioin Mikkelinjoella.³⁰⁶

---

³⁰⁰ Susitaival 1948, 106.

³⁰¹ Susitaival 1948, 100.

³⁰² Raunio 2003, 139. Myös Sortavalan suunnalla taistelut jatkuivat edelleen, minkä vuoksi VI Armeijakunnan oli ryhmittäydyttävä puolustukseen.

³⁰³ Viljanen 1965, 382. Suojärven suunta selvitetiin 19.–21.8., minkä jälkeen hyökkäys saattoi jatkua.

³⁰⁴ I/JR29:n spk 16.8.41 F 14/19; Isoherrasen muistiinpanot 16.8.1941.

³⁰⁵ Susitaival 1948, 109.

³⁰⁶ Susitaipaleen haastattelu 21.1.1990.

Yläjoen torjuntavaiheen aikana esiintyi rykmentissä myös kurittomuutta, jonka johdosta ainakin III/JR29:n komentaja joutui ojentamaan miehiään. Tiedotteessaan yksiköilleen hän korosti, että sotasaaliin osien ottaminen omaan käyttöön on ehdottoman kiellettyä. Tietyistä ainakin hyökkäysvaunujen ja panssariautojen voltti- ja ampeerimittareita oli irroteltu. Myös laittomista kalastustavoista, etenkin käsikranaateilla kalastamisesta, huomautettiin ja ne todettiin sopimattomiksi.³⁰⁷ Kurittomuutta ja karjalaisen siviiliväestön jälkeensä jättämän materiaalin turmelemista esiintyi hyökkäysvaiheessa yleisemminkin. Ainakin Kolatselän ja Veskelyksen kylässä suomalaisten valtausjoukkojen tiedetään tunkeutuneen rakennuksiin ja turmelleen irtaimistoa. Elokuun loppupuolella VII Armeijakunnan komentaja Woldemar Hägglund lähetti asianmukaista käyttäytymistä koskevan ohjeistuksen joukoilleen, niiden joukossa myös JR29:lle.³⁰⁸ Kunkin vallatun asetuskeskusten valvojaksi käskettiin komendantti, jonka tehtäväksi tuli valvoa annetun ohjeistuksen noudattamista. Suomalaisjoukkojen tiedetään myös ampuneen sotasaaliiksi saatuja sotakoiria, mistä joukkoja erityisesti huomautettiin. Sota toi mukanaan monenmoisia ei-toivottuja tapahtumia, joista lähteet useimmiten vaikenivat.

6.4. Hyökkäys vaihtuu puolustustaisteluksi – viikot 1.Divisioonalle alistettuna

Paavo Susitaipaleen mukaan Hyrsylän-Yläjoen taistelujakso muodosti kaikkein mielenkiintoisimman vaiheen keskipohjalaisrykmentin historiassa. Susitaipaleelle vaihe 1.Divisioonalle alistettuna oli myös henkilökohtaisesti tärkeä, sillä kaikesta päätellen komentaja Paavo Paalu luotti häneen Heiskasta enemmän. Myös yhteistyö Eino Tirrosen komentaman tukipatteriston sekä osasto Riitesuon kanssa oli yhtäältä niin esikuntatasolla kuin muutenkin ilmeisen vaivatonta ja jälkikäteen juuri heinä-elokuun kiivaita taistelupäiviä on rykmentin keskuudessa muisteltu lämpimästi, vaikkakin taistelutapahtumien osalta jakso oli yksi rykmentin historian raskaimmista. Kaikesta päätellen jo talvisodassa itsenäisesti omalla toimintasuunnallaan toiminutta ryhmä Sutta komentanut Susitaival oli omimmillaan, kun hän sai esimieheltään ”itsenäisen” tehtävän. Paalun divisioonan jalkaväkirykmenttien kanssa Susitaipaleen

---

³⁰⁷ III/JR29:n komentajan tiedote yksiköille F124/500.

³⁰⁸ T-916/1 Pioneeri ym. kirjelmiä.

keskipohjalaisrykmentti ei ilmeisesti ollut tekemisissä vaan kyseessä todella oli itsenäinen erillisoperaatio osasto Riitesuon kanssa.³⁰⁹

Ei liene liioiteltua sanoa, että se yhteishenki, joka keskipohjalaisrykmentissä vallitsi jatkosodan kuukausina ja sodan päätyttyäkin varmasti kehittyi pitkälle juuri Hyrsylän-Yläjoen jakson aikana. Rykmentti sai toimia lähes täydessä kokoonpanossa ja varsin itsenäisesti omalla toimintasuunnallaan. Rykmentillä oli tänä aikana myös ”suurempaa kuvaa” ajatellen tärkeä tehtävä, kun se piti Suojärven-Petroskoin rataa katkaistuna. Paalun divisioonan hyökkäyssuunnassa Hyrsylän-Yläjoen taisteluissa oli kuitenkin kyse sivutoimintasuunnassa tapahtuneista operaatioista.

Taulukko 5: Alistukset 22.7.–11.8.1941³¹⁰

JR29:N OSIEN ALISTUKSET / RYKMENTILLE ALISTETUT JOUKOT								
22.7.–11.8.1941³¹¹								
	I/JR29	II/JR29	III/JR29	Krh.K	Tyk.K	JK	R	Rykm. alist.
22.7.						JR2 9	1.D	Kev.Os. 6
23.7.	11.D							
24.7.	JR29							
3.8.			JR50					Rask.Psto 30?
8.8.								Kev.os.8.
10.8.								Kev.Os.6 (loppui)
11.8.			1.D				11. D	
Alist. %	10%	0%	42%	0%	0%	0%		

Vaikka aika Paalun divisioonalle alistettuna oli komentaja Susitaipaleelle mieluista aikaa, on kuitenkin syytä huomata, ettei rykmentti tuolloinkaan aivan koko aikaa ollut täydessä vahvuudessa komentajansa käytettävissä. Taulukkoon 5 tehdyt laskelmat osoittavat, että itse asiasta esimerkiksi rykmentin kolmas pataljoona oli suuren osan tuosta ajasta alistettuna JR 50:lle Hyrsylän suunnalla.

³⁰⁹ Tämän vuoksi Susitaipaleen ja Paavo Paalun välistä suhdetta ei tässä erikseen tarkemmin analysoida. Paavo Paalusta ks. esim. Tuokko 1995 ja Tuokko 2003.

³¹⁰ Tiedot saatu sotapäiväkirjoista.

³¹¹ JK = jääkärikomppania, R = rykmentti,

7. KIILAN KANNASSA ÄÄNISLINNAN PORTEILLE

7.1. Suojärven-Äänislinnan tien katkaisu

Karjalan Armeijan organisaatio ei jatkosodan hyökkäysvaiheessa ollut muuttumaton vaan sitä uudistettiin tilannekuvan muuttuessa. Elokuun 11. päivä perustettiin uusi VII Armeijakunta, johon kuuluivat Paavo Paalun 1.D ja K.A. Heiskasen 11.D. Armeijakunnan tavoitteeksi määriteltiin Petroskoin kaupungin valtaus. Armeijakunnan komentajana toimi kenraalimajuri Woldemar Hägglund, joka oli aikaisemmin talvisodassa johtanut joukkoja samalla suunnalla. Paavo Talvelan VI Armeijakunta, johon Kiila-divisioona hyökkäyssodan alkuvaiheissa kuului, jatkoi etenemistään etelään kohti Aunusta ja Syväriä.³¹² Ennen uudelleenjärjestelyjä Talvela ehti vaihtaa JR 50:n komentajaksi majuri Martti Ahon, sillä hän ei ollut tyytyväinen Yrjö Nahin toimintaan.³¹³

Yläjoen taisteluvaiheen jälkeen JR29 liitettiin takaisin osaksi 11.Divisioonaa, joka oli saapunut Hirsylään heinä-elokuun vaihteessa. Tuolloin myös eversti Heiskanen vieraili keskipohjalaisrykmentin asemilla Yläjoella. Susitaipaleen mukaan divisioonan komentajan tuolloinen vierailu keskipohjalaisrykmentissä jäi ainutkertaiseksi.³¹⁴

Elokuun puoliväliin mennessä Karjalan Armeijan hyökkäys Laatokan Karjalan eteläosissa oli edennyt vauhdikkaasti, mutta pohjoisemmassa, etenkin Suojärven suunnalla venäläisjoukot viivyttivät hyökkäystä tehokkaasti. Jotta yleishyökkäys Petroskoita kohti olisi mahdollinen, Suojärven suunnan eteneminen tuli saada vauhtiin ja vastaavasti maastollisesti puolustusta suosiva Sotjärven-Säämäjärven kannas tuli avata saavuttaen asemat, joista käsin yleishyökkäys voitaisiin aloittaa. 11.Divisioonan tehtäväksi tuli Hirsylästä ja Yläjoelta käsin toteuttaa tämä välivaihe ennen yleishyökkäyksen alkamista.³¹⁵

Divisioonan hyökkäysrintaman painopistesuunnassa äärimmäisenä vasemmalla hyökkäsi JR 50 Suojoen yli ja edelleen metsien kautta valtaamaan Suojoen tärkeät rautatie- ja maantiesillat,

³¹² Viljanen 1965, 386; Sorko 1991, 101.

³¹³ Sorko 1988, 49. Nahi siirrettiin VI AK:n Henkilötäydennyskeskuksen päälliköksi. Talvelan mukaan Nahi johti joukkojaan liian kaukana etulinjasta.

³¹⁴ Tätä voidaan pitää osoituksena keskipohjalaisrykmentin luonteesta divisioonan ”reservirykmenttinä”. Heiskanen johti hyökkäysoperaatioita usein muiden rykmenttien hyökkäyssuunnissa.

³¹⁵ Niiranen 1977, 170–175.

joiden valtausta vielä Yläjoen vaiheen aikana suunniteltiin keskipohjalaisrykmentille. Varusmiesrykmentti JR 8 hyökkäsi Hyrsylän asemista käsin ryhmytyksen keskimmäisenä Suojoen yli Ignoilaan ja edelleen kohti Suojärven-Petroskoin maantietä, josta rykmentti jatkaisi hyökkäystä tämän jälkeen Veskelykseen ja edelleen kohti Tshalkkia. Keskipohjalaisrykmentin tuli tällä välin varmistaa Sotjärven-Säämäjärven kannas mahdollisimman kaukana idässä. Rykmentin pääosan tuli hyökätä 19.8. Yläjoen sillanpäästä Säämäjärven maantielle, samalla kun 1.Divisioonalle alistetun III/JR29:n tulisi säilyttää asemansa Mikkelinjärven kannaksella. Tämän vuoksi pataljoonasta irrotettiin konekiväärijoukkueella vahvistettu komppania, joka alistettiin II/JR29:lle.³¹⁶ Rykmentin hyökkäystä tuki JR 8:n reserviläispataljoona III/JR 8.³¹⁷ Divisioonan hyökkäyksen edellä keskipohjalaisrykmentti oli yhtäjaksoisesti taistellut etulinjoissa viikkokausia, JR 8:n ja JR 50 ollessa levossa linjojen takana.³¹⁸

II/JR29:n tehtäväksi tuli katkaista Suojärvi-Petroskoi maantie ja I/JR29:n vallata Sotjärven eli Peskin asema ja edelleen Somban kylä. II/JR29:n hyökkäys viivästyi lähetettyjen partioiden jouduttua keskenään tulitaisteluun.³¹⁹ Pekkelän suunnassa Visurin pataljoonan joukot kohtasivat vastarintaa, minkä vuoksi elokuun 20.päivä rykmentille alistettiin reserviläispataljoona III/JR8, joka hyökkäisi Pekkelän tien suunnassa kapteeni Kivilahden johdolla hyökkäystä tukien.³²⁰ Pataljoonan tehtävä oli Pekkelän-Miinalan tienhaaran valtauksen jälkeen sulkea Sotjärven-Säämäjärven kannas mahdollisimman kaukana kaakossa.³²¹ Pekkelän kylän tultua vallatuksi lähti aikaisemminkin takaa-ajotehtävissä kunnostautunut rykmentin jääkärikomppania kohti Kurmoilaa, jonne vetäytyneet venäläisjoukot pakottivat komppanian pysäyttämään etenemisen.³²² Seuraavana päivänä II/JR29 jatkoi hyökkäystään Prokkoilaan.

Prokkoilan suunnalla keskipohjalaisrykmentin hyökkäyssuunnassa tapahtui toistamiseen Helmelänvaaran tapauksen kaltainen ”viestiaukko”, kun kuorma-autollinen tietävästi divisioonan viestijoukkoja läpäisi etulinjan 5./JR 29:n vastuualueella ajaen suoraan vihollisylläkköön. Ilmeisesti

---

³¹⁶Spk 18.8.41 F20/53; Susitaival 1948, 115.

³¹⁷ Susitaival 1948, 115; Brantberg 2000, 100; Sorko 1991, 110. Rykmentin tulitukena Rask.Psto 30 ja III/KTR 9.

³¹⁸ Poislukien varmistus Jänisjokilinjalla Sortavalan mottia vastaan sekä JR 8:n osallistuminen Mantsinsaaren ja Lunkulansaaren maihinnousujen torjuntaan. JR 50 perusti tosin sissiosaston, joka toimi venäläisten selustassa 27.7.–7.8.

³¹⁹ Spk 19.8.41 F20/53; Marjakangas 2001, 57.

³²⁰ Spk 20.8.41 F20/53. Sorkon mukaan tämä olisi tapahtunut vasten Autin tahtoa, ks. Sorko 1991, 103.

³²¹ Sorko 1991, 110.

³²² Susitaival 1948, 118.

viestijoukkoja oli tällä kertaa varotettu etulinjasta, mutta tästä huolimatta joukot jatkoivat etenemistä.³²³ Tapahtuneen tarkemmista seurauksista ei ole säilynyt dokumentteja, mutta Helmelänvaaran kaltaista huolimattomuutta tuskin katsottiin suopeasti divisioonan esikunnasta käsin.

Eteneminen ja huollon järjestäminen soisella Sotjärven-Säämäjärven kannaksella oli hyvin hankalaa ja esimerkiksi ammustäydennyksiä jouduttiin viimeiset kilometrit etulinjaan kantamaan käsin. Myös eksymisiä tapahtui, kun esimerkiksi elokuun 20.päivä kolonnan ammustäydennyksiä kuljettaneet miehet harhailivat puutteellisen opastuksen vuoksi useita tunteja metsiköissä ennen kuin täydennykset saatiin perille.³²⁴

I/JR29:n hyökkäys pataljoonan komentaja sijaisena edelleen toimineen kapteeni Rapelin johdolla kohti Peskin asemaa onnistui alun vaikeuksien jälkeen vaivattomasti, kun venäläisjoukot vetäytyivät asemakylästä. Peskin aseman valtauksen yhteydessä tapahtui rykmentin jälkimaineen kannalta tärkeä välikohtaus – venäläisen panssarijunan valtaus.³²⁵ Yllättävä tapahtumasarja on jälkikäteen tarkasteltuna ollut selvästi mieleenpainuva tapaus rykmentissä, sillä tapausta on selvitetty useissa muistelmissa hyvin seikkaperäisesti. Poikkeuksellinen sotasaalis on myös ikuistettu valokuviiin näyttävästi ja muusta kuva-aineistosta poiketen panssarijunan vierellä on suorastaan poseerattu.

Aarne Pulkkinen kertoo: *”Juna puksutteli asemiamme kohti. Emme antaneet tulta, kun näimme, että se oli panssaroitu. Edessä oli avovaunu, jossa oli ratapölkkyjä. Kyseessä oli radankorjausjuna, jossa ei ollut muuta aseistusta kuin konekivääreitä miehistövaunussa. Piiskatykki välissämme jytkäisi ammuksen ja hyvällä tuurilla se osui veturin alaosaan panssarilevyjen saumaan katkaisten näin höyryputken. Juna pysähtyi ja jäi siihen eteemme. Ampujana toimi Väinö Lempiälä.”*³²⁶

Suojärven-Petroskoin maantien katkaisu onnistui 11.Divisioonan lohkolla koko leveydellä operaatioissa, joissa keskipohjalaisrykmentin vastuulle jäi Sotjärven-Säämäjärven kannaksen

³²³ Susitaipaleen haastattelu 21.1.1990, joukkueenjohtajana toimineen haastattelija Eino Joki-Hollannin kertomus.

³²⁴ Kol/JR29:n spk 20.8.41 F124/500.

³²⁵ Spk 22.8.41 F20/53; I/JR29:n spk 22.8.41 F4/19. Petroskoin ja Suojärven välisen rautatien rakentaminen oli aloitettu talvisodan aikana. Ks. Raunio 2003, 100. Panssarijuna kuljetettiin omien linjojen taakse.

³²⁶ Pulkkinen: Muistelmia sota-ajalta, 5; Hannonen 1996 Kokkolan veteraanimatricelli, 49. Ks. myös Kokkolan veteraanimatricelli 67–69.

haltuunotto. Venäläisten vastarinta vaikuttaa olleen voimakkain JR 50:n ja JR 8:n hyökkäyssuunnissa, sillä venäläisten hyökkäysvaunut, jotka ilmeisesti aikaisemmin olivat Yläjoella toimineet JR 29:n joukkoja vastaan, oli siirretty pohjoisemmaksi.³²⁷ II/JR 29:n ja I/JR 29:n hyökkäykset onnistuivat venäläisten vetäytyessä alkuvaiheessa hyvin ja suurimmat tappiot aiheutuivat vetäytyvien venäläisjoukkojen jälkeensä jättämissä ansakentissä. Koska vetäytyminen tapahtui Säämäjärven pohjoispuolitse, oli vastarinta voimakkainta Säämäjärven länsipuolella, mutta tilanteen kehittymisestä liioin Sotjärven-Säämäjärven kannaksella ei voitu tietää tarkemmin. Ilmapiiiri oli arvatenkin hyvin jännittynyt ja odottava siis myös keskipohjalaisrykmentissä.

Divisioonan hyökkäyksen kärkenä painopistesuunnassa uuden komentajansa majuri Ahon johtamana edennyt JR 50 otti haltuunsa Suojärven tärkeät rautatiesillat ehjänä ja jatkoi hyökkäystä aina Suvilahteen asti, jossa taistelujen tauottua saatiin yhteys saksalaisjoukkoihin. Hyökkäyksen jälkeen Karjalan Armeijan komentaja Erik Heinrichs kiitteli vuolaasti rykmentin toimintaa Suvilahden suunnalla.³²⁸ Vaikka keskipohjalaisrykmentin suorittamaa Säämäjärven-Sotjärven kannaksen katkaisua on pidetty operatiivisesti huomattavana saavutuksena, jäi se veljesrykmenttien saavutusten varjoon.

7.2. Mottitaistelut Säämäjärven-Sotjärven kannaksella

Divisioonan hyökkäys Säämäjärven länsipuolella päättyi Tshalkin ja Suvilahden valtauksiin. Koska Ryhmä Oinosen hyökkäys pohjoisessa Suojärven suunnalla pääsi tämän jälkeen etenemään, käännettiin 11.Divisioonan joukot takaisin Säämäjärven-Sotjärven kannakselle, jossa JR 29:n pääosa oli ryhmittäytynyt puolustukseen. Divisioonan seuraavaksi tehtäväksi tuli jatkaa hyökkäystä itään puhkaisemalla kannaksen linjat ja jatkaa hyökkäystä edelleen Säämäjärven ja Sotjärven rantojen suuntaisesti. Kannaksen pohjoisosassa hyökkäsi majuri Ahon komentama JR 50 ja etelässä III/JR 8:lla vahvennettu JR 29. Hyökkäyksen alkuvaiheessa Tshalkissa kovasti taistellut JR 8 jäi muilta osin etulinjan taakse reserviin.

Vaikka venäläisjoukkojen pääosa vetäytyi itään Säämäjärven pohjoispuolitse, oli myös järvien välisellä kannaksella vahvasti linnoitettuja tukikohtia ja alueen soinen ja järvinen maasto suosi

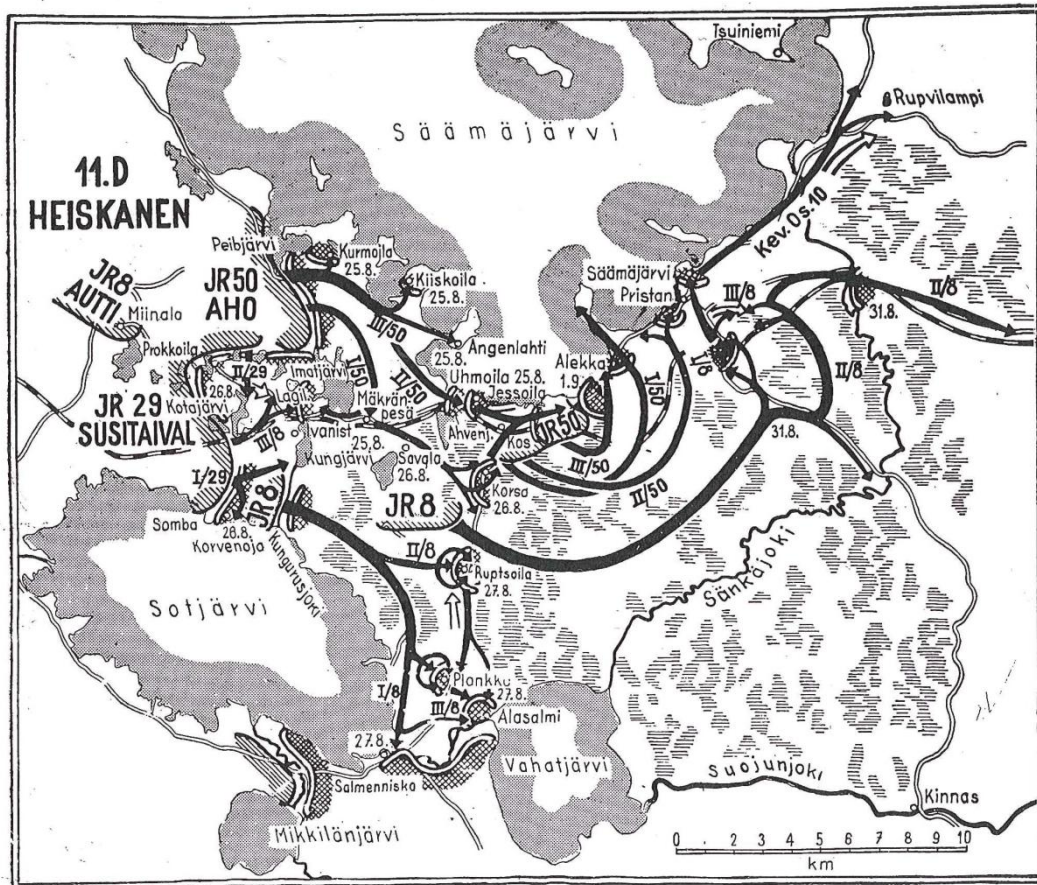
---

³²⁷ JR 8:n tappiot Tshalkin suunnassa: K 1+6+28, H 7+14+58 ks. Sorko 1991, 112.

³²⁸ Sorko 1988, 63–77.

puolustustaistelua. Säämäjärven-Sotjärven kannaksella käytiin ensimmäiset varsinaiset mottitaistelut, joissa keskipohjalaisrykmentti oli mukana.

11.D:N LÄPIMURTO SOTJÄRVEN—SÄÄMÄJÄRVEN KANNAKSELLA 25.— 31. 8. 1941.

Kartta 5: Sotjärven-Säämäjärven kannaksen taistelut

Lähde: Antila, Olavi (toim.)(1977): Suomen rintamamiehet 1939–1945: 11.Divisioona.

Elokuun 24. ja 26. päivän välisenä aikana II/JR29 ja sille alistettu III/JR 8 valloittivat vahvasti linnoitetun Prokkoilan tukikohdan.³²⁹ Venäläisjoukot saarrostitettiin kolmelta suunnalta ja lopulta II/JR 29:n pohjoisesta suorittaman läpimurron onnistui tunkeutua tukikohtaan. Kiivaiden lähitaistelujen jälkeen joukot antautuivat ja rykmentti sai mittavan sotasaaliin.³³⁰ Prokkoilan

³²⁹ Rykmentin hyökkäyskäsky 24.8.41 F124/1399.

³³⁰ Kertomus Prokkoilan taistelusta 21.–26.8.41 F124/1399. Käsikranaattien toimittamisessa etulinjaan oli Prokkoilan taistelussa vaikeuksia, Susitaipaleen haastattelu 21.1.1990.

taisteluvaiheen kuluessa sää oli jo alkanut muuttua syksyisen viileiksi ja koleiksi, mutta piristystä hyökkäyssodan rasitukseen toi mottitaisteluiden päätyttyä keskipohjalaisten kansanedustajien lähetystö, joka vieraili rykmentissä ja toi kotirintamalta tuliaisia.³³¹

Samanaikaisesti hieman etelämpänä Somban suunnalla kävi I/JR29 jääkärikomppaniolla ja 7./JR29:llä vahvennettuna taisteluita niin ikään vahvasti linnoitettua venäläistukikohtaa vastaan.³³² Myös Sombassa venäläisjoukot saatiin ”motitettua”. Somban valtauksen päätyttyä elokuun 26.päivä alistettiin I/JR29 JR8:lle, joka reservistä siirrettiin etulinjaan jatkamaan hyökkäystä Sotjärven rantojen suuntaisesti.³³³ JR 8:lle alistettuna I/JR29 osallistui Sotjärven-Vahatjärven kannaksen miehittämiseen.

I/JR 29:n päivät Sotjärven-Vahatjärven kannaksella olivat tyypillistä asemasotaa: partiointia, molemminpuolista epäsäännöllistä tulenvaihtoa sekä vilkasta venäläisten lentotoimintaa. Syyskuun 5. päivä irrotettiin 2./JR29 ja yksi konekiväärijoukkue rykmentin käyttöön Kintaan kylään.³³⁴ Kolme päivää myöhemmin syyskuun 8.päivä myös 1./JR29 ja yksi konekiväärijoukkue käskettiin palaamaan rykmenttiin ja jäljelle jääneet pataljoonan osat alistettiin suoraan armeijakunnalle.³³⁵ Ilmeisesti käskyn alkuosa kuitenkin peruutettiin ja koko jäljellä oleva pataljoona alistettiin armeijakunnalle, kun pataljoona armeijakunnan käskyllä siirrettiin kuorma-autoilla syyskuun 9. päivä Säämäjärven koillispäähän, jossa alueella taistellutta ratsuväkiprikaatia uhkasi mottiin joutuminen. Säämäjärven kannaksen taistelujakson, I/JR29:n ”korpisodan”, päätyttyä pataljoona siirrettiin syyskuun 16. päivä autokuljetuksin Prääsään, jossa pataljoonan komentajaksi palasi majuri Saarelainen.³³⁶ Korpisodan aikana pataljoona oli alistettuna kuudelle eri yhtymälle, mikä osoittaa, että alistukset saattoivat tilanteen niin salliessa ketjuuntua ja pataljoona taistella pitkäänkin omasta rykmentistään erillään.³³⁷

---

³³¹ Susitaival 1948, 148. 3./I/JR29 taisteli Prokkoilassa.

³³² Spk 23.8.41 F 20/53. Kertomus Somban kylän valtauksesta 21.8.–26.8.1941 F124/1399.

³³³ Spk 26.8.41 F20/53; Isoherrasen muistiinpanot 26.8.1941; Susitaival 1948, 147.

³³⁴ I/JR29:n spk 5.9.41 F14/19.

³³⁵ I/JR29:n spk 8.9.41 F14/19.

³³⁶ I/JR29:n spk 16.9.41; Susitaival 1948, 153, 157.

³³⁷ Säämäjärven operaation aikaisista alistussuhteista ei kaikista ole merkintöjä sotapäiväkirjassa, mutta pataljoona toimi varmasti ainakin neljälle eri komentoportaalille alistettuna – komentosuhteet saattoivat siis vaihtua tiuhaan.

Prokkoilan ja Somban taisteluiden aikana III/JR29:n pääosa oli edelleen ryhmittäytyneenä puolustukseen Mikkelinjärvellä 1.Divisioonalle alistettuna. Partiointi alueella oli aktiivista ja esimerkiksi elokuun 26. päivän tiedustelumatkalla pataljoona kärsi tappioita.³³⁸

Säämäjärven-Sotjärven kannaksen onnistuneen puhkaisun päätyttyä lepäsi rykmentin pääosa Sukkoilassa, Kung-järven pohjoispuolella, ja samalla palkittiin ja ylennettiin ansioituneita miehiä. Ylennykset olivat merkityksellisiä, sillä ne vaikuttivat päivärahaan sekä mahdolliseen eläkkeeseen.³³⁹ Yleistä mielialaa rykmentissä nostatti tieto Viipurin takaisinvaltauksesta. Elokuun viimeiset päivät rykmentti oli levossa ja suoritti huoltoa kunnes se elokuun 30.päivä siirtyi Korsan alueelle.³⁴⁰

Keskipohjalaisrykmentin lepojaksen aikana divisioonan hyökkäys jatkui JR 50:n voimin pohjoiseen JR 8:n hyökätessä itään. Vaikka keskipohjalaisrykmentin pääosa Säämäjärven-Sotjärven kannaksen taisteluissa oli taistellut aluksi vahvasti etulinjassa, vastasivat nuoremmat rykmentit hyökkäyksen jatkamisesta divisioonan nopeana kärkenä tästä eteenpäin. Kimmo Sorkon mukaan Säämäjärven-Sotjärven kannaksen taisteluja seurannut jakso oli ainakin JR 8:lle hyökkäysvaiheen raskain ja uhkarohkein. Ilmeisesti juuri saarrostoperaatioistaan suomaastossa Säämäjärven rannoille Ahon ja Autin rykmentit keräsivät kunniaa, sillä marsalkka Mannerheim kävi paikanpäällä seuraamassa JR 50:n etenemistä.³⁴¹ Myöhemminhän sekä Autti, että Aho saivat pitkälti hyökkäysvaiheen ansioista Mannerheim-ristit.³⁴²

7.3. Säämäjoen ylimeno ja Kintaan taistelu

Säämäjärven-Sotjärven kannaksen taisteluiden jälkeen hyökkäystä suoraan itään Petroskoin-Suojärven radan suuntaisesti jatkoi JR 8, jonka aukaisemaa uraa Kutismajoen ylityksen jälkeen tuli jatkamaan everstiluutnantti Ruotsalon JR 35. Kutismajoen suunnan taisteluissa JR 8:n joukot kärsivät tappioita oman tykistön keskityksessä, joten divisioona sai jälleen kokea raskaat seuraukset omien joukkojen huolimattomuudesta. Kutismajoen ”Paskamotin” taistelun aikaan

---

³³⁸ Spk 26.8.41 F124/1399.

³³⁹ Susitaival 1948, 149.

³⁴⁰ Spk 28.-31.8.41 F20/53.

³⁴¹ Sorko 1991, 123. JR 8:n tappiot Sotjärven-Säämäjärven taisteluissa: K 2+8+26, H 7+18+84.

³⁴² ks. Hurmerinta & Viitanen 2004.

sattui JR 8:n joukoissa myös sotamies Jyrkisen tapaus, jossa korttipelissä rahansa hävinnyt sotamies ampui hyökkäyksen aikana aseveljensä.³⁴³

Säämäjärveltä 11.Divisioona suuntasi kohti Prääsää. Hägglundin armeijakunnan tarkoituksena oli Pyhäjärven alueella kaksipuolisella saarrostuksella lyödä alueelle ryhmittyneet venäläisjoukot: 11.D hyökkäisi pohjoisesta Kintaan kautta ja 1.D etelästä Kotkatjärven suunnalta. Heiskasen divisioonan kärkenä Kintaalle komennettiin JR 50, jonka tehtäväksi tuli pohjoisesta koukata Kintaan-Säämäjärven maantielle venäläisjoukkojen selustaan ja siten ottaa vaurioitumattomana haltuunsa tärkeä Kinnasvaaran silta. Susitaipaleen JR 29 tuki hyökkäystä Säämäjoen sillan suunnalta venäläisjoukkoja harhauttamalla. Syyskuun alkupäivinä rykmentti taisteli jo tuttuun tapaan hajallaan. I/JR29 oli erillisoperaatiossa Sotjärven-Vahatjärven kannaksella, josta se myöhemmin siirrettiin Säämäjärven koilliskulmaan jo edellä kerrotulla tavalla. III/JR 29 oli edelleen Mikkelinjoella, josta se vasta syyskuun alussa palautettiin rykmentin yhteyteen. Alkuvaiheessa rykmentti jatkoi hyökkäystä Kintaan kautta kohti Prääsää II/JR 29:n ja erikoisyksiköiden vahvuudessa.

Syyskuun ensimmäisenä päivänä JR29 sai tehtäväkseen ottaa vastuulleen asemat Säämäjokilinjan pohjoispuolelta JR 8:lta, jonne siirrettyä rykmentin vahvuuteen liittyi myös III/JR29.³⁴⁴ Vaihto suoritettiin samana iltana klo 18. Tykistötuli sekä konetuliaseiden häirintä oli rintamaosuudella voimakasta ja syyskuun 2. päivä torjuttiin joukkueen vahvuisen venäläisosaston hyökkäys. Koska venäläiset olivat räjäyttäneet Säämäjoen ylittävän sillan oli rykmentin suoritettava ylimeno, joka käskettiin vahvennetun 6./JR29:n tehtäväksi.³⁴⁵ Ylimenon jälkeen matkaa jatkettiin kolme kilometriä kaakkoon, jossa vaihdettiin asemat alueelle pohjoisesta koukanneiden JR50:n joukkojen kanssa.³⁴⁶ Säämäjoen ylimeno etulinjan takana onnistui hyvin, sillä majuri Ahon JR 50 oli onnistunut jatkamaan hyökkäystä divisioonan kärkenä Kintaan suunnassa. Joenylityksen jälkeen aloitettiin välittömästi tuhotun sillan kunnostaminen takalinjoilta tulevien joukkojen liikkeen edistämiseksi.

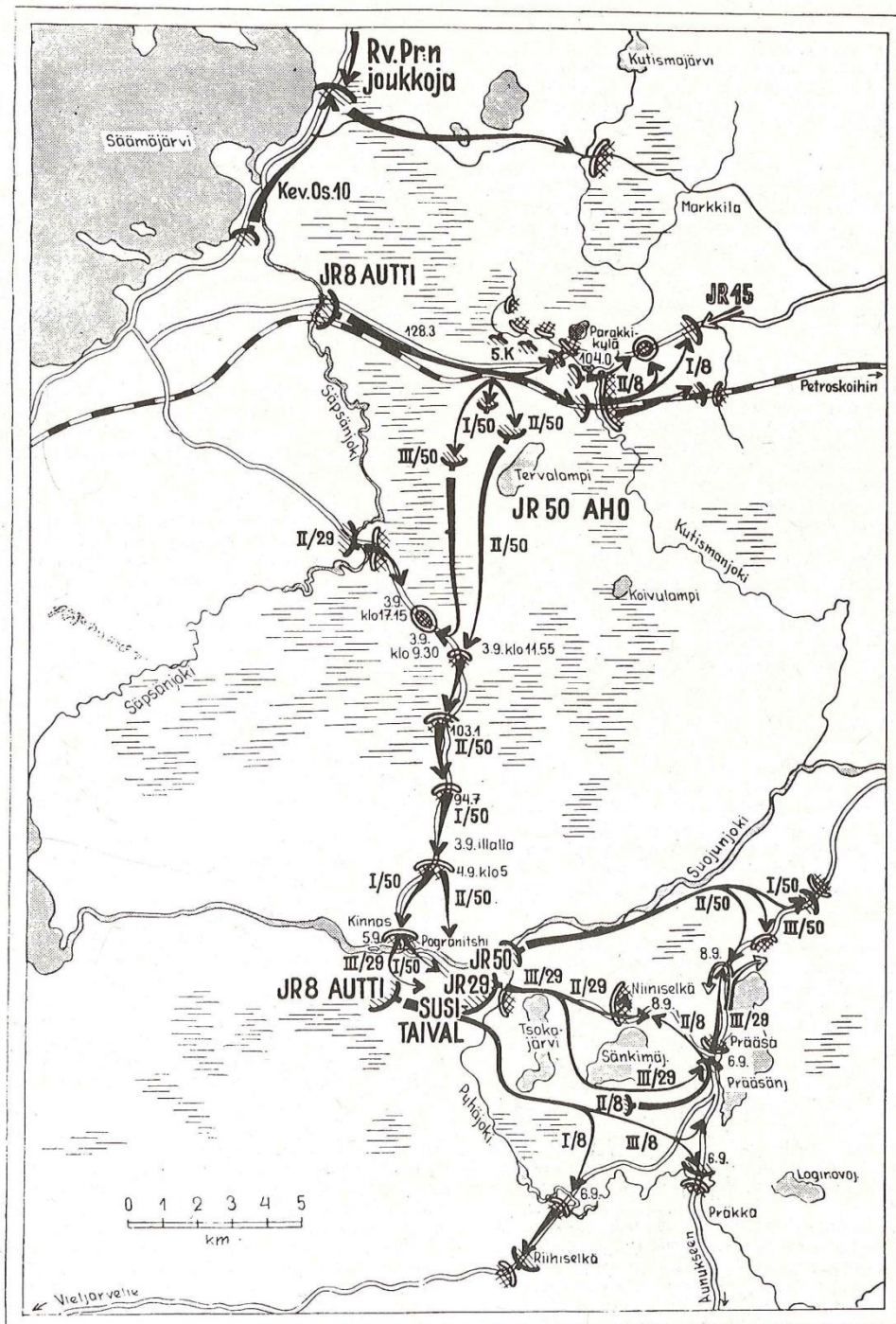
³⁴³ Sorko 1991, 133–141. JR 8:n tappiot Kutismajoella: K 6+10+56, H 6+29+145.

³⁴⁴ Spk 1.9.41 F20/53; Susitaival 1948, 161-162.

³⁴⁵ Spk 3.9.41 F20/53.

³⁴⁶ Kertomus Säämäjoen-Niiniselän taisteluista F124/1399.

11.D ETENEE KUTISMAN JA PRÄÄSÄN SUUNNILLA

1

Kartta 6: Säämäjärveltä Kintaalle

Lähde: Antila, Olavi (toim.)(1977): Suomen rintamamiehet 1939–1945: 11.Divisioona.

Ylimenon jälkeen rykmentti jatkoi etelään divisioonan kärjen käymien taisteluiden suuntaan. Perille saavuttaessa keskipohjalaisrykmentin tehtäväksi tuli etujoukkojen aikaansaaman motin sulkeminen. Susitaipaleen mukaan taisteluita käytiin pilkkopimeässä läpi yön, mutta lopulta taistelu voitettiin ja motista saatiin mittava sotasaalis, jonka hankkimisesta rykmentinkomentajat jälkikäteen kävivät kiistaa. Susitaival katsoi sotasaaliin keskipohjalaisrykmenttinsä ansioksi, kun taas tien avannut ja etulinjassa taistellut JR 50:n majuri Aho kirjasi sotasaaliin omalle rykmentilleen. Vähättelemättä keskipohjalaisrykmentin saavutusta, useimmiten etujoukkojen jäljessä taistelleiden joukkojen vastuulle jäi aikaansaadun tuhon järjestäminen ja harhailevien vihollisosastojen riisuminen aseista. Monesti tällöin myös sotasaaliin kirjaaminen jäi ”reservirykmentille”, koska hyökkäystä pyrittiin aina jatkamaan mahdollisuuksien salliessa nopeasti eteenpäin vihollisen sekasortoa hyväksikäyttäen.

Divisioonan hyökkäys oli syyskuun 5. päivään mennessä saavuttanut Kintaan ja JR 50 oli vallannut sillanpään Suojoen eteläpuolelle. Koska divisioonan kärki oli käynyt kovia taisteluita, komennettiin JR 29 jatkamaan hyökkäystä sillanpäästä käsin. Tehtävä annettiin ratsumestari Eerolan III/JR 29:lle, joka pitkään Mikkelinjoella taisteltuaan oli pitkästä aikaa palannut rykmentin yhteyteen. Eerolan suunnitelman mukaan hän ohjaisi Suojoen ylitettyään pataljoonansa rantatörmän suojassa sivustaan, josta käsin Kintaan kylän valtaus toteutettiin.³⁴⁷ Vetäytyvien venäläisosastojen perään komennettiin tuttuun tapaan rykmentin jääkärikomppania.

Kintaan taistelun päätyttyä venäläisosastot vetäytyivät Savatjoen yli ja ehtivät räjäyttää sillan.³⁴⁸ Taistelu kohti Prääsää pääsi kuitenkin jatkumaan yöllisen ylimenon ansiosta, jonka suoritti JR 50:lle alistettu III/JR29.³⁴⁹

7.4. Eteneminen jatkuu kohti Prääsää

Kintaan miehittämisen aikoihin eversti Autin JR 8 siirtyi pohjoisesta Kutisman suunnalta 11.Divisioonan yhteyteen. Divisioonan seuraavaksi tavoitteeksi asetettiin Prääsän kauppalan tiesolmu, jonka haltuunotto katkaisisi venäläisten ainoan käyttökelpoisen huoltotien

---

³⁴⁷ Susitaival 1948, 169.

³⁴⁸ Spk 5.9.41 F20/53; Susitaival 1948, 174.

³⁴⁹ Spk 6.9.41 F20/53.

Petroskoihin.³⁵⁰ III/JR 29:llä vahvistetun JR 8:n tehtäväksi tuli katkaista Prääsään johtava maantie etelästä samalla kun JR 50 etenisi pohjoisesta Suojokivartta ja katkaisisi tien pohjoisessa. Tien katkaisun jälkeen III/JR 29:n tuli vallata Prääsä. Ilmeisesti Eerolan pataljoona oli Mikkelihoen vaiheen jäljiltä eniten levännyt, joten sitä pystyttiin käyttämään useissa hyökkäysoperaatioissa peräjälkeen.

Keskipohjalaisrykmentin pääosan tehtäväksi tuli hyökkäyssuunnitelmassa vallata vahvasti linnoitettu, jylhä Niiniselän tukikohta.³⁵¹ Tulitukena rykmentillä oli käytössään vain kranaatinheittämiä ja suorasuuntauksella ampuneita panssaritorjuntatykkejä varsinaisen tykistön ollessa keskitetty JR 8:n ja JR 50:n hyökkäyssuuntiin. Hyökkäys Niiniselkää vastaan oli vaikea, sillä venäläisten asemat oli sijoitettu rinteeseen kolmeen, paikoitellen neljäänkin kerrokseen. Ylimpänä kukkulan laella olivat hirsibunkkerit, ruispelloilla ampumahaudat yhdyshautoineen ja tien varressa yksittäisten miesten kuopat, jotka oli naamioitu ruislyhteillä.³⁵² Ensimmäinen yritys kukkulan valtaamiseksi epäonnistui, mutta tämän jälkeen tilanne helpottui, kun venäläiset irrottivat osan tukikohtaa puolustaneista hyökkäysvaunuista Prääsän puolustukseen, jonne Eerolan pataljoona samanaikaisesti hyökkäsi Sankimajärven eteläpuolitse. Taistelun päätyttyä rykmentin komentopaikka siirrettiin Niiniselän kukkuloille, jonne myös joukot majoittuivat syyskuun 8.päivä.³⁵³ Niiniselän valtauksessa rykmentti sai tuekseen armeijakunnan kaasukomppanian savujoukkueen, jonka ampumaa suojasavutusta käytettiin hyökkävien joukkojen tukena.³⁵⁴

Samanaikaisesti Niiniselän valtauksen aikana III/JR29 2./JR29:llä vahvennettuna hyökkäsi Prääsän länsiosaan, jossa joutui kahdellatoista hyökkäysvaunulla vahvennetun vihollisen vastahyökkäyksen yllättämäksi kärsien suuria tappioita.³⁵⁵ Ilmeisesti venäläisjoukkojen hyökkäys yllätti nukkuvan pataljoonan, kun raskaasta marssista väsynyt vartiomies oli nukahtanut vartiopaikalle.³⁵⁶ Paavo Susitaival kuvaa taisteluista pataljoonalle koko sodan ”*raskaimmiksi ja kriittisemmiksi*”. Prääsän taisteluissa poistui pataljoonan vahvuudesta yli 150 miestä ja varsinkin perholaisten 2.K:lla tappiot

---

³⁵⁰ Susitaival 1948, 176.

³⁵¹ Spk 6.9.41 F20/53; Susitaival 1948, 178.

³⁵² Kertomus Säämäjoen-Niiniselän taisteluista F124/1399. Niiniselän kukkula sai rykmentissä nimen Ruiskukkula, ruiskuhilaiden alle naamioituneiden tarkka-ampujien mukaan ks. Marjakangas 2001, 58.

³⁵³ Kertomus Säämäjoen-Niiniselän taisteluista F124/1399;Spk 8.9.41 F 20/53.

³⁵⁴ Aito Variksen päiväkirjamerkinnot Pk 1406/2.

³⁵⁵ Susitaival 1948, 186. Susitaival arvio III/JR 29:stä kaatuneen taisteluissa n.150 miestä.

³⁵⁶ Susitaipaleen haastattelu 21.1.1990.

olivat suuret. Tappioistaan huolimatta pataljoona pystyi valtaamaan Prääsän kauppalan länsiosat, JR 50:n vastatessa itäosien miehittämisestä.

Prääsän valtauksen jälkeen rykmentti siirrettiin Prääsajärven pohjoispuolelle, jossa se miehitti JR 50 valtaamat asemat syyskuun 9.päivänä.³⁵⁷ Seuraavan liki kaksiviikkoisen ajanjakson aikana rykmentti kävi asemistaan kiivaita torjuntataisteluita, joiden lisäksi partiotoiminta oli aktiivista.³⁵⁸ Epäsuorassa tulesa kaatui rykmentistä puolustusvaiheen aikana kranaatinheitinkomppanian pidetty päällikkö kapteeni Uunila sekä joukkueen johtaja vänrikki Ketonen teltaan sattuneesta täysosumasta. Myös hevos- ja kalustotappiot olivat Prääsän jakson aikana suuret.³⁵⁹ Venäläiset tukivat hyökkäyksiä hyökkäysvaunuilla ja ilmatoiminta oli molemmin puolin aktiivista. Neuvostosotilaita saatiin vangittua runsaasti ja kuten Aito Varis päiväkirjamerkinnöissään osuvasti ilmaisi, elonkorjuu sai paljon kaivattua työvoimaa sotatoimien lomassa: *”Kyllä suuret ruispellot täällä työntekijöitä tarvitsevatkin”*.³⁶⁰

Prääsän suunnan taisteluita kuvataan taistelukertomuksessa rykmentin raskaimmiksi siihen mennessä. Voimakkaassa lentopommituksessa ja tykistötulesa rykmentin taistelumoraalissa alkoi ensi kerran ilmetä heikkoutta ja epäröintiä hyökkäykseen lähdettäessä.³⁶¹ Keskipohjalaisrykmentin ollessa puolustuksessa Prääsajärven pohjoispuolella JR 50 oli levossa Prääsän kauppalassa. Prääsän eteläpuolella JR 8 osallistui kiivaisiin taisteluihin Pyhäjärven mottia vastaan. Prääsän puolustusvaiheen aikana JR 29 sai käyttöönsä 1.pataljoonansa, joka palasi rykmentin yhteyteen Säämäjärven suunnan erillisoperaatiostaan. Heti ryhmitysalueelle saavuttua majuri Saarelaisen pataljoona kärsi epäsuorassa tulesa liki kolmenkymmenen miehen tappiot.³⁶²

Syyskuun 16.päivänä armeijakunnan komentaja Hägglund antoi eräänlaisena välitilinpäätöksenä päiväkäskyn, jonka sisältö on heijastunut negatiivisella tavalla keskipohjalaisrykmentti JR 29:n jälkimaineeseen:³⁶³

---

³⁵⁷ Kintaan taisteluiden jälkeen JR 50:n joukoissa oli esiintynyt laajamittaista niskurointia ja kieltäytymisiä hyökkäyksen jatkamisesta. Puhuttelulla väsyneet miehet kuitenkin suostuivat jatkamaan hyökkäystä, ks. Sorko 1988,116.

³⁵⁸ Spk 10.-18.9.41 F20/53. Kertomus Prääsä-Petroskoin ja Petroskoin pohjoispuolisen maaston taisteluista F124/1399. Merkinnät sotapäiväkirjoissa käyvät yhä yksipuolisemmiksi.

³⁵⁹ Susitaival 1948, 196.

³⁶⁰ Aito Variksen päiväkirjamerkinnät Pk 1406/2.

³⁶¹ Kertomus Säämäjoen-Niiniselän taisteluista F124/1399.

³⁶² Susitaival 1948, 197.

³⁶³ VII AK:n päiväkäsky nro 4 16.9.1941.

”Erikoiset kiitokset lausun eversti Heiskaselle ja hänen komentamalleen 11.Divisioonalle, joka on kulkenut voitosta voittoon: Veskelys, Suvilahti, Tsalkki, Jessoila, Kinnas, Prääsä, vain tärkeimmät mainitakseni...

Kiitän rykmentin komentajia eversti Auttia ja majuri Ahoa, jotka häikäilemättä ja henkilökohtaisella esimerkillä ja kylmäverisyydellä ovat erikoisesti vaikuttaneet edellä mainittujen voittojen saavuttamiseen”

Susitaipaleen rykmentistä päiväkäskyssä ei suoranaisesti puhuta sanaakaan.

7.5. Saartorengas Petroskoin ympärillä kiristyy

Prääsän toista viikkoa jatkunut torjuntavaihe päättyi divisioonan hyökkäykseen syyskuun 20.päivä.³⁶⁴ JR 29:n tehtäväksi tuli annetussa käskyssä hyökätä Petroskoihin johtavan tien suunnassa.³⁶⁵ II/JR29 ja III/JR29 hyökkäsivät tien molemmin puolin ja samalla jääkärikompanialla vahvistettu I/JR29 koukkasi kahden hyökkäysvaunun ja kahden panssariauton tukemana Valkealammen itäpuolitse ja katkaisi tien venäläisjoukkojen selustassa. JR 8:n tehtäväksi tuli metsätietä pitkin koukata Valkealammen eteläpuolitse ja katkaista tie Domenuskissa. JR 50 hyökkäsi ryhmyksen oikealla siivellä tavoitteenaan Matrossa.³⁶⁶ Divisioonan hyökkäystä tuki poikkeuksellisen voimakas tykistö, sillä hyökkäyksen edellä tykistöä oli keskitetty Prääsäjärven itäpuolelle.

Hyökkäyksessä syntyi kolme mottia: Valkialampi, Domenusk ja Matrossa, joista ensimmäisen purkaminen jäi keskipohjalaisrykmentin vastuulle. Taisteluissa kunnostautui mm. kersantti Kolppanen, joka myöhemmin palkittiin Mannerheim-ristillä.³⁶⁷ Valkealammen motin taisteluissa rykmentin komentajan Susitaipaleen ja Heiskasen välit jälleen kärjistyivät, kun divisioonan komentaja syytti keskipohjalaisrykmenttiä viivyttelystä motin purkamisessa. Ahon rykmentti divisioonan kärjessä kaipasi tulitukea ja tykistön kuljettaminen onnistui ainoastaan tietä pitkin. Susitaipaleen mukaan Heiskasen purkaus johtui tietämättömyydestä, sillä taistelut motin

---

³⁶⁴ Divisioonalle alistettiin Kev.Os. 8 panssariosastoinen sekä rajakomppaniat 32 ja 42, sekä tulitueksi Rask.Psto 1, 28, 35, KTR 5 ja 2./Jär. Psto 3.

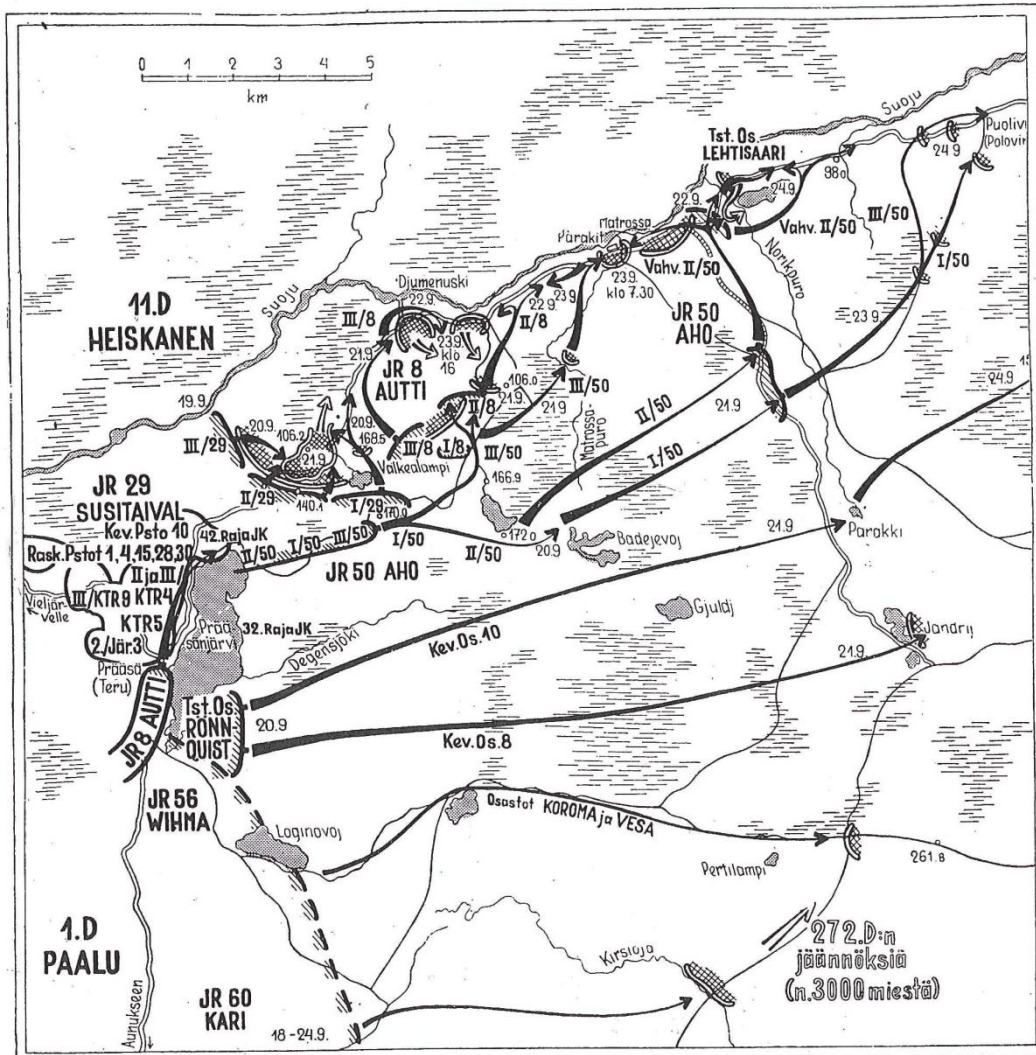
³⁶⁵ Spk 19.9.41 F20/53.

³⁶⁶ Susitaival 1948, 204.

³⁶⁷ Susitaival 1948, 210; ks. Hurmerinta & Viitanen 2004.

laukaisemiseksi olivat jatkuvasti kiivaasti käynnissä. Myös JR 8:lla oli vaikeuksia Domenuskin motin purkamisessa.³⁶⁸

11.D ETENEE PUOLIVÄLIIN 19.–24.9. 1941

Kartta 7: Mottitaistelut Prääsan itäpuolella

Lähde: Antila, Olavi (toim.)(1977): Suomen rintamamiehet 1939–1945: 11.Divisioona.

³⁶⁸ Susitaival 1948, 211.

Taisteluvaiheen päätyttyä rykmentti alkoi olla levonpuutteen vuoksi yllirasittunut, mikä näkyi sairastumisina. Ainakin I/JR29:stä lähetettiin lähetystö rykmentin komentajan puheille, jonka tehtävänä oli pyytää pataljoonalle lepoa. Syyskuun 23. päivä ainakin 2./JR29 ja 1.konekiväärikomppania kieltäytyivät rasitukseen vedoten lähtemästä marssille.³⁶⁹ Vastustuksista huolimatta divisioonasta käskettiin rykmentin siirtyä metsätietä divisioonan etujoukkojen perässä Matroosaan. Matroosan eteläpuolella rykmentti sai levätä kolmatta vuorokautta. Siirtymämarssin aikana Domenuskin motista karanneet venäläisjoukot hyökkäsivät leiriytymässä ollutta JR 29:ä vastaan, mutta yllättävä hyökkäys saatiin torjuttua. Susitaipaleen mukaan eversti Autti olisi ollut yhteydessä JR 50:n komentopaikalle ja varoittanut lähestyvistä vihollisosastosta. Kirjassaan Susitaival esittää, että Ahon rykmentissä oltaisiin tietoisesti vältetty välittämästä tietoa keskipohjalaisrykmenttiin.³⁷⁰ Syyskuun 27. päivänä divisioonasta käskettiin JR 29 uudelle ryhmitysalueelle, Polovinan lounaispuolelle, alueelle, jonka divisioonan kärkenä edennyt JR 50 oli vallannut.³⁷¹

Saartorengas Petroskoin ympärillä kiristyi syyskuun viimeisinä päivinä kun Woldemar Hägglundin VII Armeijakunta lähestyi kaupunkia idästä ja pohjoisesta. Paavo Talvelan VI Armeijakunta ja osasto Lagus olivat saavuttaneet Syvärin ja käänsivät hyökkäyksensä etelästä kohti Petroskoita. Petroskoin suurtaistelun viimeisinä päivinä 11.Divisioona hyökkäsi kaupungin pohjoispuolelle ja keskipohjalaisrykmentin viimeiseksi ryhmitysalueeksi ennen kaupunkiin marssimista tuli Suollusmäki. Tätä ennen käytiin vielä kiivaita taisteluja Vilgan kylässä. Petroskoin kaupunkiin ensimmäisenä marssivat Paavo Paalun komentaman 1.Divisioonan sekä Laguksen joukot.

Vilgan kylän läntisten osien tultua vallatuksi JR 50:n toimesta, marssi JR 29 syyskuun 28.päivä kylän itäpuolisiin aseisiin: vahvistetut II/JR29 ja I/JR29 määrättiin etulinjaan ja III/JR29:n loput osat jäivät rykmentin reserviksi.³⁷² Venäläisjoukkojen kuitenkin onnistui irtautua, jolloin rykmentti joutui ottamaan uudelleen yhteyden rintamaan. Tästäkin tapauksesta kehkeytyi yhteenotto

---

³⁶⁹ I/JR29:n spk 23.9.41 F14/19.

³⁷⁰ Susitaival 1948, 215.

³⁷¹ Spk 27.9.41 F20/53. II/JR29 oli käsketty divisioonan reserviksi 24.9. asti.

³⁷² Spk 29.9.41 F20/53; Susitaival 1948, 220.

divisioonan ja komentaja Susitaipaleen välille.³⁷³ Kosketuksen ottaminen etulinjaan annettiin rykmentin jääkärikomppanialle.³⁷⁴

Seuraavana päivänä hyökkäystä Vilgan kolhoosiin ryhmittynyttä vihollista vastaan jatkettiin samalla kun JR 8 katkaisi pohjoisempaan Suojoen siltojen luona Säämäjärven maantien ja JR 50 etelämpänä hyökkäsi Suollusmäkeen. II/JR29 oli divisioonan reservinä Suojokivartta varmistamassa.³⁷⁵ Vilgan kolhoosin valtauksessa keskipohjalaisrykmentistä kaatui pidetty III/JR29:n komentaja, ratsumestari Niilo Eerola. Eerolan kaatuminen on erikseen mainittu sotapäiväkirjassa ja useissa lähteissä, mikä osoittaa hänen olleen pidetty ja arvostettu esimies.³⁷⁶ Eerolan jälkeen III/JR29:ä komensi rykmentin adjutantti Rapeli. Vilgan valtauksen jälkeen hyökkäystä jatkettiin Suollusmäen pohjoispuolelle vetäytyvän vihollisen perässä II/JR 29:n ja I/JR29:n voimin. Venäläisten viimeinen vastarintayritys Petroskoin-Prääsän tiellä torjuttiin II/JR29:n ja JR50:n joukkojen toimesta.³⁷⁷

Vilgan taistelujen päätyttyä tie Äänislinnaan oli avattu ja rykmentti määrättiin VII Armeijakunnan reserviksi itäisen Vilgan kylän ja Suollusmäen tienhaaran alueelle. III/JR29 oli 6.10. alkaen alistettuna Äänisen rannikopuolustustehtäviin Derevjannoen kylässä Äänislinnan eteläpuolella.³⁷⁸ Äänisen rannikopuolustuksesta vastaamaan perustettiin lokakuun 27.päivä Äänisen rannikoprikaati, jolla rannikopuolustus järjestettiin samaan tapaan kuin Laatokallakin.³⁷⁹ Pataljoonan tehtäväksi tuli varmistaa rannikko ja suorittaa varustustöitä mahdollisen maihinnousun varalta.³⁸⁰

---

³⁷³ Susitaival 1948, 221.

³⁷⁴ Spk 29.9.41 F20/53.

³⁷⁵ Susitaipaleen haastattelu 21.1.1990.

³⁷⁶ Spk 30.9.41 F20/53. *“Urhea komentaja, ratsumestari Eerola”*

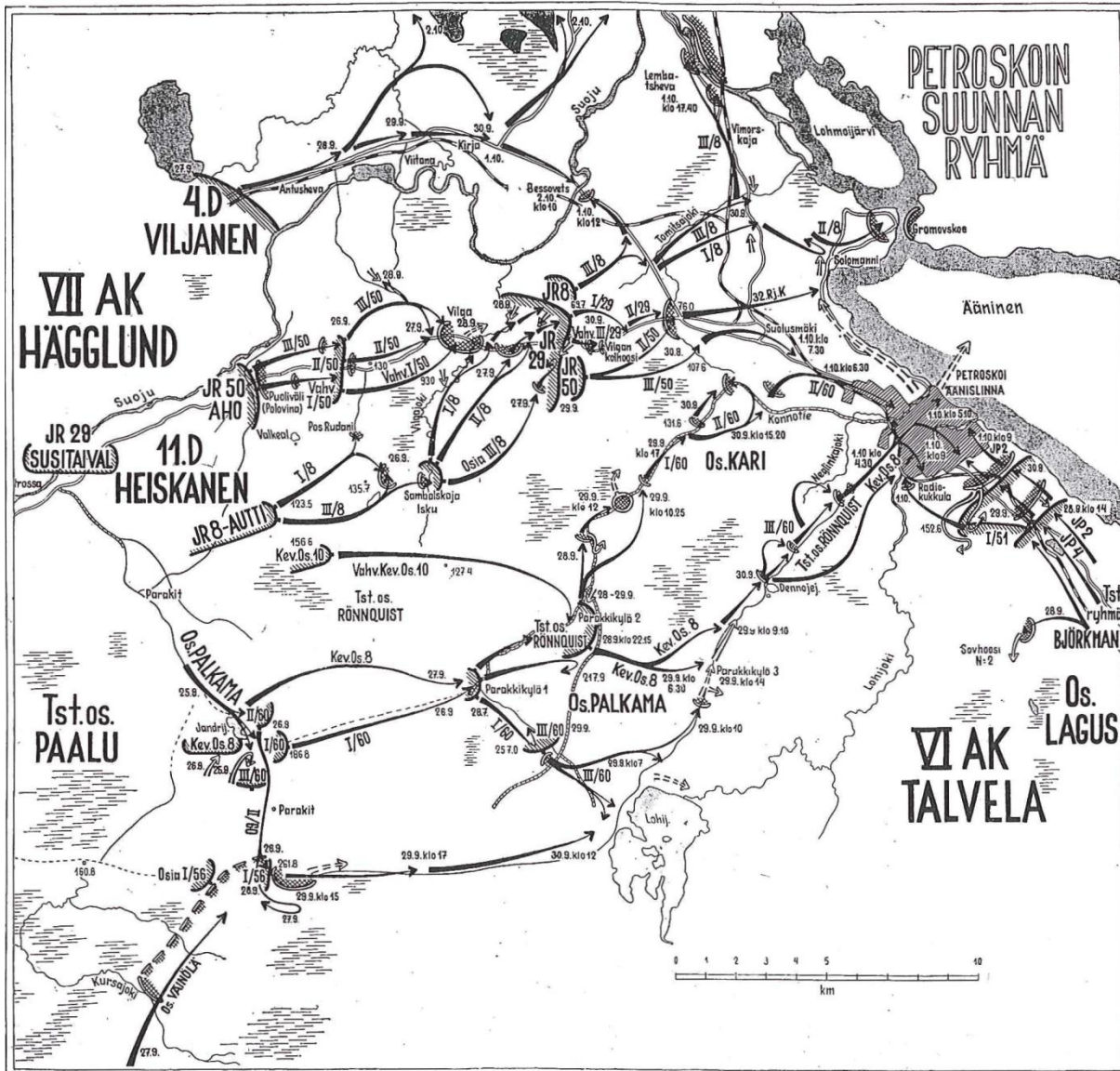
³⁷⁷ Kertomus taistelusta Prääsän-Säämäjärven tien risteyksessä F124/1399.

³⁷⁸ Spk 6.10.41 F20/53; Pk 1669 11.DE:n puhelinsanoma; Susitaival 1948, 231.

³⁷⁹ Viljanen 1965, 388.

³⁸⁰ Susitaival 1948, 231.

PETROSKOIN SUURTAISTELU 26. 9.—1. 10. 1941

Kartta 8: Taistelu Petrozskoista

Lähde: Antila, Olavi (toim.)(1977): Suomen rintamamiehet 1939–1945: 11.Divisioona.

Vilgan taisteluihin päättyi everstilutnantti Susitaipaleen jatkosota rykmentin komentajana.³⁸¹ JR 29:n komentajaksi määrättiin majuri Reino Kalervo, joka oli aikaisemmin toiminut Autin rykmentissä I/JR 8:n komentajana. Autin ja Kalervon välille oli kuitenkin syntynyt syyskuussa 1941 luottamuspula, jonka vuoksi Kalervo siirrettiin divisioonaan ja sieltä edelleen keskipohjalaisrykmenttiin. Kimmo Sorkon mukaan syy tapahtuneeseen oli täyttämättä jätetty

³⁸¹Spk 3.10.41 F20/53; III/JR29:n spk 3.10.41 F14/19; Susitaival 1948, 228.

käsky koskien pataljoonan komentopaikan siirtoa rykmentin siirryttyä Prääsän eteläpuolelle Pyhäjärveltä.³⁸² Kalervon tultua keskipohjalaisrykmentin komentajaksi, Paavo Susitaival nimitettiin Äänisen rannikopuolustuksen jalkaväkikomentajaksi ja marraskuun 9.päivästä lukien Äänislinnan varuskunnan päälliköksi.³⁸³

Paavo Susitaipaleen ja Kaarlo Heiskasen hankala suhde ei korjaantunut sodan päätyttyäkään vaan jätti jälkensä myös rykmentin sodanjälkeiseen asevelitoimintaan. 1950-luvulla puolustusvoimien komentajakin toiminut Heiskanen nimittäin kieltäytyi osallistumasta rykmentin sotienjälkeiseen perinneyhdistystoimintaan sekä vuotuisiin tapaamisiin, joihin hänet oli tapana kutsua.³⁸⁴ Olipa kyse arvostuksenpuutteesta keskipohjalaisrykmenttiä kohtaan tai kahdenvälisistä kaunoista ”Suden” kanssa, niin Heiskasen tiedetään suhtautuneen muutenkin hyvin pidättyväisesti tämänkaltaisiin tilaisuuksiin – mieluummin hän jättäytyi niistä sivuun. Esimerkiksi Mannerheim-ristin ritareiden kokouksiin Heiskanen ei osallistunut. Hän ei myöskään osallistunut vuonna 1950 perustetun Kenraalit evp. –yhdistyksen tilaisuuksiin.³⁸⁵

7.6. Hyökkäyssodan jälkimmäinen jakso – paluu kantadivisioonan yhteyteen

Yläjoen puolustusvaiheen jälkeen keskipohjalaisrykmentti JR 29 palasi 11.Divisioonan yhteyteen ja hyökkäys jatkui jatkosodan alkuviikkojen tapaan. JR 8 ja JR 50 hyökkäsivät painopistesuunnissa ja usein kiiruhtivat divisioonan kärkenä vetäytyvien venäläisjoukkojen perässä kun taas keskipohjalaisrykmentti sai tehtäväkseen usein vaatimattoman tulituen turvin suorittaa tehtäviä divisioonan hyökkäyskiilan sivustoissa. Sotjärven-Säämäjärven kannaksen puhkaisusta alkaneen hyökkäyksen alusta lukien rykmentti oli lisäksi aina Prääsän taistelun loppuvaiheeseen asti alistusten vuoksi hajotettuna erilleen. Rykmentin kolmas pataljoona oli syyskuun alkuun asti alistettuna edelleen Paalun 1.Divisioonalle, mikä osoittaa, että jalkaväkirykmentti saatettiin suhteellisen pitkäksi aikaa hajottaa eri divisioonien alaisuuteen, mikä tilanne sitä edellytti. Keskipohjalaisrykmentille ei tarkastelussa olleena ajanjaksona liiemmin alistettu muita joukkoja vaan pitkälle jatkosodan alkuviikkojen tapaan Heiskanen käytti rykmenttiä eräänlaisena

---

³⁸² Sorko 1991,161 ja kuvaliitteen teksti majuri Kalervon kuvan yhteydessä.

³⁸³ Susitaipaleen haastattelu 21.1.1990; Niinistö 1998, 192. Äänisen rannikopuolustuksen komentajana toimi eversti A.E. Lyytinen.

³⁸⁴ Esim. Pk 1406/2 Kutsukirje rykmentin sotaanlähdön 20-vuotispäivään.

³⁸⁵ Brantberg 2000, 239.

reservinään. Milloin Susitaival ”vahvennuksia” sai, oli kyseessä lähinnä aikaisempaan tapaan varusmiesrykmentti JR 8:n ainut reserviläispataljoona.

Taulukko 6: Alistukset 11.8.–6.10.1941³⁸⁶

JR29:N OSIEN ALISTUKSET / RYKMENTILLE								
ALISTETUT JOUKOT 11.8.–6.10.1941								
	I/JR29	II/JR29	III/JR29	Krh.K	Ty k.K	Jää k.K	JR29 (rykmentti alistettu)	JR29:lle alistetut
11.8.			1.D				11.D	
20.8.								III/JR8
26.8.	JR 8							III/JR8 (loppui)
1.9.			JR29					
2.9.								
5.9.			JR 50					
6.9.			JR29, JR 8					
8.9.	VII AK							
9.9.			JR29					
10.9.	HRR							
15.9.	JP 1							
16.9.	JR29							
30.9.		JR50						
1.10.		JR 29						
6.10.			Äänisen rannikopuolustus					
Alist.%	40%	4%	46%					

Taulukko 6 osoittaa hyvin, kuinka rykmentin ensimmäinen ja kolmas pataljoona taistelivat suuren osan hyökkäysvaiheen loppujaksosta vieraille komentajille alistettuna. Mielenkiintoinen tapaus on rykmentin toinen pataljoona, jota ei juurikaan koko hyökkäysvaiheen aikana alistettu erilleen kantarykmentin yhteydestä. Olivatpa syyt mitkä tahansa niin myöhemmin hyökkäyksen jatkuessa Petroskoista pohjoiseen, juuri rykmentin toinen pataljoona oli se yksikkö, jonka vahvuudesta suuri joukko miehiä kieltäytyi käskystä ja joutui kurinpidollisten toimien kohteeksi kuten edempänä tullaan kuulemaan. Kenties toinen pataljoona oli joutunut liian lujille, kun se lähestulkoon jatkuvasti joutui kantamaan suuren osan vastuusta rykmentille annetuista tehtävistä muiden pataljoonien ollessa usein alistettuna muihin tehtäviin.

³⁸⁶ Tiedot sotapäiväkirjoista.

8. ASEMASODAN AIKA JA KEVÄÄN 1942 UUELLEENJÄRJESTELYT

8.1. Äänislinnan varuskunnasta uusiin tehtäviin

Äänislinnan valtauksen jälkeen rykmentti majoitettiin kaupungin luoteiskasarmeille samana päivänä jona satoi syksyn ensilumi.³⁸⁷ Rykmentin pääosan levätessä varuskunnassa alistettiin pienempiä osia lyhytkestoisiin erikoistehtäviin. Rykmentin kolmas pataljoona oli rannikopuolustuksessa Äänisen rannalla, lokakuun 9.päivänä lähti 5./JR29 vartiopalvelukseen Säämäjärvelle ja myös rykmentin kolonna alistettiin 1.Divisioonalle lokakuun 11. päivä kuormastokomppanian käyttöön kaupungin pohjoispuolelle.³⁸⁸ Koulutus ja huoltojaksoa kesti aina lokakuun 15.päivään saakka, jolloin rykmentti komennettiin 1.Divisioonan miehittämälle rintamalle Suunuun, Kontupohjan suuntaan.³⁸⁹

Kaupungin valtauksen kunniaksi lokakuun 12.päivä järjestettiin Äänislinnan valtausparaati, johon rykmentistä osallistui noin komppanian vahvuinen, eri yksiköistä koottu osasto.³⁹⁰ Ilmavaaran vuoksi varuskunnan päällikkö kielsi paraatijoukkoihin kuulumattomia joukkoja liikkumasta kaupungin alueella muutoin kuin palvelustehtävissä.³⁹¹ Äänislinnan valtausparaatin otti vastaan Karjalan Armeijan komentaja Erik Heinrichs kaupungin vanhalla historiallisella keskusaukiolla, jonka keskellä sijannut vallankumousjohtaja Leninin patsas vaihtui pian kaupungin valtauksen jälkeen suomalaiseen kenttätykkiin. Valtausparaatia edeltäneinä päivinä kotirintamalta kävivät kansanedustajat Klemola ja Lepistö tapaamassa rykmentin miehiä.³⁹²

Varuskuntajakson aikana joukoilta tiedusteltiin tiettyjä erityistaitoja hallitsevia miehiä: esimerkiksi kassaholvien ja –kaappien aukaiseminen ja keskuslämmityskurssi olivat erikoistaitoja, joiden taitajille löytyi vallatusta kaupungista töitä.³⁹³ Myös Akateeminen Karjalaseura kokoontui JR 29:n ollessa Äänislinnan varuskunnassa lokakuun 13.päivä.³⁹⁴ Varuskuntajakson aikana järjestettiin

---

³⁸⁷ Spk 9.10.41 F20/53. III/JR29 oli edelleen alistettuna Äänisen rannikopuolustuksen komentajalle. Suomalaismiehityksestä Petroskoissa ks. Kulomaa 1989.

³⁸⁸ Spk 9.10.41 F20/53; Kol/JR29:n spk 11.10.41 F124/500.

³⁸⁹ Spk 3.-15.10.41 F20/53.

³⁹⁰ Spk 12.10.41 F20/53.

³⁹¹ T-916/4 Puhelinsanoma N:o 3. 7.10.41.

³⁹² T-916/4 Puhelinsanoma N:o 1 7.10.41.

³⁹³ T-916/4 Pulinsanoma N:o 2 8.10.41 ja puhelinsanoma N:o 6 10.10.41.

³⁹⁴ T-916/4 Puhelinsanoma N:o 9 11.10.41.

lisäksi luentoja mm. Itä-Karjalan historiasta sekä asevelitoiminnasta. Myös elokuvanäytöksiä järjestettiin ja mm. rakennettiin saunoja. Vielä tässä vaiheessa myös yleisen mielialan raportoitiin rykmentissä olleen optimistinen, sillä kenties toivottiin päästävän pian kotirintamalle pois etulinjan operaatioista.

8.2. Kenttäoikeus ojentaa kieltäytyjiä

Komennuksesta Kontupohjan suunnan operaatioon seurasi rykmentissä laajamittaista niskoittelua, minkä seurauksena hyökkäysvaiheessa olennaisesti heikentynyt rykmentti joutui osallistumaan taisteluihin Suunussa entistäkin vajaalukuisempana. Tapahtuneesta seurasi laaja kurinpitomenettely rykmentin sisällä.³⁹⁵ Sotapäiväkirjoissa kieltäytymisistä ei ole minkäänlaista merkintää, kun vasta 24.päivän kohdalla. Joukkokieltäytymisen taustoista on jälkikäteen kertonut alikersantti Aarne Pulkkinen seuraavasti: *”Rykmentin ollessa majoittuneena Petroskoin luoteiskasarmeilla rykmenttiin tuli naapurikomppanian miehiä, jotka kertoivat komentajansa luvanneen heille kahden viikon levon. Yhteistuumin päätettiin kieltäytyä lähtemästä kasarmeilta mihinkään ennen lupauksen toteuttamista. Aarne Pulkkinen tuvasta kieltäytymiseen osallistui 23 miestä. Lähtökäskyn jälkeen osa miehistä olisi halunnut liittyä oman yksikkönsä mukaan, sillä kuulivat lakkoo puuhanneiden miesten pettäneen lupauksensa. Aarne Pulkkinen joukkueesta tuomittiin 23 miestä sota-oikeudessa sotakuuliaisuuden rikkomisesta rangaistuspataljoonaan neljäksi vuodeksi.”*³⁹⁶

Pulkkinen kertomuksessa kyseessä olivat ilmeisesti kieltäytymiset, jotka edelsivät rykmentin siirtoa Petroskoista Syvärille. Vastaavan kaltaisia kieltäytymisiä esiintyi kuitenkin jo Suunun suunnan taistelujen edellä. Vastuuta niskoittelusta Pulkkinen sysää myös esimiehille, jotka olivat ylittäneet valtuutensa luvatta miehilleen lepoa raskaan hyökkäysvaiheen päätteeksi. Ilmeisesti niskoittelua tapahtui myös divisioonan muissa yksiköissä, sillä Pulkkinen mukaan JR29 komennettiin Suunun operaatioon JR 50:n miesten mentyä lakkoon.³⁹⁷ Tapauksia käsiteltiin marraskuun 24. ja 25.päivä 7.Divisioonan kenttäoikeuden istunnossa.³⁹⁸ Valistusupseereiden

---

³⁹⁵ Susitaival 1948, 233–234.

³⁹⁶ Tunkkari 2001, Vaiettu muisto, *Keskipohjanmaa* 9.9.2001.

³⁹⁷ Pulkkinen: Muistoja sota-ajalta, 9,12; Juutilainen 2005b, 145.

³⁹⁸ Ks. Sotaoikeuden pöytäkirja N:o 11.

raporttien perusteella kieltäytymiset koskivat nimenomaisesti hyökkäystaisteluita ja mukana olleet kertoivat olleensa isänmaallisia ja tarvittaessa valmiita puolustustaisteluun.³⁹⁹

Lokakuisista kurittomuuksista yhteenvedon keskipohjalaisrykmentin osalta laati sotilashallintotoimiston päällikkö kapteeni Veikko Jalkanen. Kieltäytymiset alkoivat lokakuun 15.päivä kun yhteensä 106 aliupseeria ja miehistön jäsentä II/JR 29:stä kieltäytyi lähtemästä Suunuun. Seuraavana päivänä samasta pataljoonasta kieltäytyjien joukkoon liittyi 67 miestä ja vielä jo Suunun etulinjoille siirtyneestä rykmentistä 7 miestä karkasi. Suunun operaation jälkeen rykmentin uusi komentaja Gösta Snellman piti puhuttelun kieltäytyjille, jolloin 124 miestä lupasi palata Syvärille siirtyvään rykmenttinsä. Puhuttelusta huolimatta 56 miestä kieltäytyi lähtemästä Syvärille ja rykmenttiä lastattaessa juniin myös I/JR 29:stä liittyi miehiä kieltäytyjien joukkoon. Lokakuun 28.päivä kuulusteltiin yhteensä 118 miestä. Lopulta sotilaskuriin alistuneista koottiin erillinen komppania, joka siirrettiin rykmentin vahvuuteen Syvärille ja loput kieltäytyneet tuomittiin sota-oikeudessa ja komennettiin Nikke Pärmin rangaistuspataljoonaan. Rykmenttiä kieltäytymisten aikaan komentaneen Reino Kalervon mukaan keskeisimmät syyt kieltäytymisille olivat väsymys, johtajien lupaukset levosta sekä yleiseen mielialaan vaikuttanut kaatuneiden kokoamispaikka rykmentin majoitusalueen välittömässä läheisyydessä.⁴⁰⁰

8.3. Suunun erillisoperaatio

Lokakuun 15. päivän yön ja seuraavan aamun kuluessa rykmentti siirtyi uudelle ryhmitysalueelle Suunun salmen eteläpuolelle Muurmannin radan länsipuoliselle alueelle. Äänislinnan varuskunnan lounaiskasarmeille jätettiin vartiokomennuskunta, ja rykmentin pääosan perässä seurasivat huolto, kuormasto ja kolonna. Seuraavana aamuna kohdistui venäläisten tykistötuli majoitusalueen suuntaan, joten uhatuimmat osat rykmentistä siirrettiin noin kolme kilometriä etelään. Samana iltana annettiin valmistautumiskäskeä hyökkäyksestä.

Suunun suunnalla rykmentti pakotti venäläisjoukot vetäytymään Suunujoen yli ja valtasi vetäytyvien joukkojen polttaman Zasovskajan kylän. Hyökkäyksen jälkeen rykmentti puolusti

---

³⁹⁹ T-916/14 Viikkoraportit, Valistusupseerin viikkoilmoitus 20.10.1941. Mukana oli myös suojeluskuntaan kuuluneita miehiä.

⁴⁰⁰ T-916/19 JR 29 Karkureita koskevat asiat, N:654/Sot.hall./39.sa.: kurittomuusilmiöitä JR 29:ssä; Kalervon kirje 1.D:n komentajalle 21.10.41; Marjakangas 2001, 60.

saavutettuja asemia kolme vuorokautta. Venäläiset olivat vetäytyessään räjäyttäneet kylän pohjoispuolella sijainneen sillan, joten nuo kolme vuorokautta olivat lähinnä tavanomaista asemasotaa, molemminpuolista häirintätulta ja partiointia.⁴⁰¹ Lokakuun 20.päivä I/JR29:n etulinjaan saapui JP 1:n yhdyspartio, joka ilmoitti pataljoonan edenneen Kontupohjaa kohti. Suunun taistelujen aikana III/JR29 oli edelleen rannikkovarmistustehtävissä Derevjannoessa, Äänisjärven rannalla. Pataljoonan ryhmitysalueella kävivät tarkastuksella lokakuun 20.päivä eversti Lyytinen ja everstiluutnantti Susitaival.⁴⁰²

Lokakuun 22. päivä rykmentti luovutti rintamavastuunsa JR 5:lle ja kevyt Osasto 8:lle ja palasi Äänislinnaan, jossa rykmentin uudeksi komentajaksi määrättiin everstiluutnantti Gösta Snellman.⁴⁰³ Lokakuun 24.päivä Äänislinnan luoteiskasarmeilla suoritettiin kuulusteluja varsin laajassa mitassa koskien aikaisempia kieltäytymisiä. Lokakuun 26.päivä pidettiin kasarmialueen kentällä kenttäjumalanpalvelus ja suoritettiin ohimarssi, jonka otti vastaan rykmentin komentaja Snellman.⁴⁰⁴

Komentaja Snellman on myöhemmin majuri Kalervon komentajakautta arvioidessaan kertonut mielialan olleen rykmentissä tuona aikana kieltäytymisten ja rivistä poistumisten vuoksi hyvin alhaalla.⁴⁰⁵ Snellmanin mukaan rykmentti oli: *”verrattain pitkälle menevässä hajaantumistilassa”*, mutta tästä huolimatta majuri Kalervo ei ollut toiminut tilanteen parantamiseksi. Minkäänlaisia puhutteluja ei oltu järjestetty eikä liioin valistustoimintaa organisoitu. On epäselvää, miten kaukaa tyytymättömyys juontaa, sillä Snellman arvioi tilanteen olleen tulehtunut jo Kalervon ottaessa rykmentin vastaan Susitaipaleelta. Yhteenvedossaan hän piti Kalervon suhtautumista alaisiinsa tyytymättömänä eikä pitänyt tätä soveltuvana komentajan tehtäviin.

Annetuista tehtävistä kieltäytymisten ohella yleistä kurittomuutta ja välinpitämättömyyttä suhtautumista annettuja määräyksiä kohtaan esiintyi Suomen kenttäarmeijassa, myös JR 29:n joukoissa, läpi sotavuosien. Tapaukset olivat usein yksittäisten miesten tai pienempien porukoiden kolttosia, jotka joskus saattoivat johtaa ikäviinkin seurauksiin. JR 29:n osalta yksi

---

⁴⁰¹ Spk 18.10.41 F20/53. Suunun taisteluissa kaatuivat komppanianpäällikkö luutnantti Visuri sekä luutnantti Saraste.

⁴⁰² III/JR29:n spk 20.10.41 F14/19.

⁴⁰³ Spk 24.10.41 F20/53; Susitaival 1948, 237.

⁴⁰⁴ Kol/JR29:n spk 26.10.41 F124/500.

⁴⁰⁵ T-916/13 JR 29 Palkitseminen, Gösta Snellmanin kirje divisioonan komentajalle 10.2.42.

kohtalokkaimmista tapahtumista sattui lokakuun 8.päivänä III/JR 29:n ollessa varmistustehtävissä Derevjennoessa. Yhdeksännestä komppaniasta ryhmä miehiä lähti luvanvastaisesti kalastamaan käsikranaateilla. Ilmeisesti huolimattomasta käsittelystä johtuen kranaatti räjähti veneessä, jolloin korpraali Matti Hietala ja korpraali Väinö Lehtola kuolivat sekä sotamies Martti Fiskaali ja sotamies Jalo Leppälä haavoittuivat.⁴⁰⁶

8.4. Asemasotaa Syvärin eteläpuolella

Lokakuun loppupuolella siirrettiin rykmentti useiden viivytysten jälkeen junakuljetuksin Äänislinnasta Syvärin asemalle, josta se jatkoi marssien Homorovitsaan, VI Armeijakunnan rintamalohkolle. Kuljetuksen johti luutnantti Koski, sillä majuri Saarelaisen oli siirretty 7.Koulutuskeskukseen.⁴⁰⁷ Ilmeisesti niskurointia esiintyi jossain määrin vielä tässäkin vaiheessa, sillä ainakin I/JR29:stä tiedetään seitsemän miehen jääneen luvatta Petroskoihin. Samasta pataljoonasta poistui marssin aikana rivistä 14 miestä, joiden syistä ei sotapäiväkirjassa tarkemmin kerrota.⁴⁰⁸

Syvärille tulon jälkeen rykmentti alistettiin 7.Divisioonalle. Marssin aikana lokakuun 30.päivä II/JR29:n kuormasto joutui vihollispartion yllättämäksi.⁴⁰⁹ II/JR29 ja III/JR29 miehittivät Kim-järven itäpuolisen maaston ja I/JR29 komennettiin Juksovskajan kylään, jossa toimi JR 51:lle alistettuna.⁴¹⁰ Rykmentin lohkolla pataljoonat vaihtoivat asemat JR30:n joukkojen kanssa marraskuun alkupäivinä. Aika Syvärin eteläpuolella oli tyypillistä asemasotaa: vartiointia, partiointia, varustautumista sekä ajoittaisten iskujen ja hyökkäysten torjuntaa. Mielenkiintoinen seikka oli rykmentin komentaja Snellmanin osallistuminen henkilökohtaisesti partiomatkoille.⁴¹¹ Lokakuusta helmikuuhun rykmentti kuului 7.Divisioonan alaisuuteen. Marraskuun 19.päivä rykmentin puolustuslohkoa laajennettiin, jolloin rykmentille alistettiin III/JR30.⁴¹² Saumakohdan järjestämisestä vasemmalla rajalla sovittiin JR51:n komentajan kanssa. Joulukuun 20.päivä rykmentin jääkärikomppania lähetettiin divisioonan käskystä Baranin suuntaan, jossa se oli

---

⁴⁰⁶ T-916/8 Kuulustelupöytäkirja; Susitaival 1948, 232.

⁴⁰⁷ Spk 27.10.41 F20/53. 27.10. ensimmäiset merkinnät pakkasesta ja lumisateesta.

⁴⁰⁸ I/JR29:n spk 30.10.41 F14/19.

⁴⁰⁹ Spk 30.10.41 F20/53; Kol/JR29:n spk 31.10.41 F124/500.

⁴¹⁰ I/JR29:n spk 31.10.41 F14/19; Susitaival 1948, 238.

⁴¹¹ Spk 12.11.41 F124/1399; III/JR29:n spk 10.11.41 F14/19; Susitaival 1948, 240.

⁴¹² Spk 19.11.41 20/53.

tammikuun 10.päivään saakka.⁴¹³ Helmikuun 10.päivästä lukien rykmentti toimi alueelle siirtyneelle 11.Divisioonalle alistettuna. Helmikuun 18.päivästä lähtien 11.Divisioona kuului kenraalimajuri Einar Mäkisen komentamaan V Armeijakuntaan.⁴¹⁴

Keskeisimpiä tapahtumia asemasodan kuukausina olivat tiedustelupartioiden matkat. Lähipartioinnilla selvitettiin vihollisen etulinjan kulku, puolustusasemat ja miehitys kun divisioonasta lähetettyjen joukkojen tehtävänä oli taaempien puolustuslaitteiden, teiden ja majoitusalueiden kartoittaminen. Päämajan kaukopartiot tiedustelivat kauempana vihollisen selustassa.⁴¹⁵ Marraskuun 21. päivänä tehtiin väkivaltainen tiedustelu, jonka suoritti III/JR29:n asettama osasto Sjargozevan kylään.⁴¹⁶

Asemasotavaiheelle tyypillinen tarkka-ampujatoiminta organisoitiin systemaattisesti ilmeisesti vasta vuoden 1943 puolella, jolloin rykmenttien pataljooniin koulutettiin vähintään kolme kuusimiehistä tarkka-ampujaryhmää.⁴¹⁷ Ilmeisesti siis JR29 ei juurikaan ottanut osaa tähän toimintaan eikä ainakaan sotapäiväkirjoissa ole merkintöjä tarkka-ampujien toiminnasta. Liioin tappioita tarkka-ampujien luodeista vuosina 1941–1942 ei juuri näytä kirjatun, joten ilmeisesti toiminta organisoitui vasta asemasodan pitkittyessä. Liioin muitakaan asemasodalle niin tyypillisiä varsinaisia koulutuskursseja ei JR 29:n olemassaolon aikana tiettävästi ehditty panna toimeen.

Asemasotajakson tappioista valtaosa seurasi tykistötulesta, joka asemasodan aikana oli lähestulkoon päivittäistä, joskin epätasaista voimakkuudeltaan. Venäläisten epäsuorasta tulesta suurimmat tappiot sattuivat marraskuun 27.päivä, kun kranaatti osui 8./JR29:n komentotelttaan.⁴¹⁸ Myös tapaturmia sattui. Esimerkiksi joulukuun 10.päivä ampui oma kranaatinheitin suuntausvirheen vuoksi 2./JR29:n aseisiin, jolloin yksi mies kuoli ja kaksi haavoittui. Myös omissa miinakentissä syntyi tappioita lähes säännöllisesti.⁴¹⁹ Epäsuoran tulen ja muiden sattumusten vaikutuksesta rykmentin viestiyhteydet olivat lähestulkoon päivittäin jollakin suunnalla hetkellisesti poikki, ja viestimiehillä riitti korjattavaa. Vikapartiopäiväkirjan tavanomaisin

---

⁴¹³ Spk 20.11.41 F20/53; spk 10.1.42 F20/53.

⁴¹⁴ Niiranen 1977, 203.

⁴¹⁵ Brantberg 2000, 128.

⁴¹⁶ Spk 21.11.41 F20/53. Osaston vahvuus oli 6 upseeria ja 16 miestä. Partio tuhosi n.25 venäläistä ilman omia tappioita.

⁴¹⁷ Brantberg 2000, 129.

⁴¹⁸ Spk 27.11.41 F20/53.

⁴¹⁹ Ks. esim. I/JR29:n spk 17.12.41 F14/19;

merkintä on lyhykäisesti: ”johto poikki”. Myös hevosmiehet työllistivät korjauspartioita säännöllisesti katkoessaan huomaamattaan maassa kulkeneita johtoja.⁴²⁰

Asemasodan kuukausina rykmentti otti lohkollaan vastaan myös useita yliloikkareita, joilta saatiin kuulusteluissa tiedustelutietoa venäläisten ryhmyksestä.⁴²¹ Antautuneet kertoivat toimintansa syyksi mm. venäläisten vaatimattoman ruokahuollon, sillä keittoruoka oli kehnoa ja leipää sai 900g päivässä.⁴²² Myös vihollispartiointi suomalaisten joukkojen taakse oli aktiivista. Esimerkiksi tammikuun 9.päivänä pidätettiin suomalaisiin sotilaspukuihin pukeutuneita vihollisen vakoojia Bulajevan kylässä.⁴²³ Helmikuun 19. päivänä pidätettiin kaksi siviilipukuista nuorta naista, jotka myöhemmin todettiin vakoojiksi.⁴²⁴

8.5. Vapaa-ajan viettoä Syvärillä asemasodan aikaan

Kiertuetoiminta tavoitti asemasodan kuukausina myös JR29:n joukot, sillä ainakin joulukuun 2. päivä kävi Jahvetti kirjelaatikoineen keskustelemassa I/JR29:n miesten kanssa.⁴²⁵ Samalle päivälle osui myös George de Godzinskyn johtaman viihdytyskiertueen vierailu rykmenttiin. Vielä ennen joulun pyhiä vieraili keskipohjalaisrykmentissä myös armeijakunnan oma torvisoittokunta.⁴²⁶ Tämän lisäksi ainakin Pekka Tiilikainen äänitysautoineen kävi rykmentissä tammikuun 21. päivä.⁴²⁷ Myös muuta vapaa-ajan toimintaa järjestettiin: helmikuun 27. päivä divisioonassa pidettiin hiihtokilpailut, joiden järjestäminen oli JR29:n vastuulla.⁴²⁸ Myös rykmentin omat hiihtokilpailut pidettiin ainakin kertaalleen ja voittajaksi selviytyi kersantti Niilo Kotila jääkärikomppaniasta.⁴²⁹ Joukkuekilpailun voitti II/JR29. Divisioonan kilpailuissa JR 8 ja KTR 4:n miehet menestyivät parhaiten. Myös korsuissa kilvoiteltiin ja etenkin tammen pelaaminen oli rykmentin miesten keskuudessa suosittu ajanviete.

---

⁴²⁰ T-916/4 JR 29 Vikapartiopäiväkirja.

⁴²¹ Spk 9.12.41 F20/53; 25.12.41 F124/1399; spk 1.2.42 20/53; 11.3.42 F20/53.

⁴²² I/JR29:n spk 1.12.41 F14/19.

⁴²³ Spk 9.1.42 F20/53. Myös tammikuun 11. päivä pidätettiin kaksi vakoojaa Pertageron kylässä.

⁴²⁴ Spk 19.2.42 F124/1399; I/JR29:n spk 19.2.42 F14/19.

⁴²⁵ I/JR29:n spk 2.12.41 F14/19.

⁴²⁶ T-916/14 Viikkoraportit, valistusupseerin toimintakertomus 23.12.1941.

⁴²⁷ T-916/4 Valistusasioita 41–42, Valistusraportti 21.1.–5.2.42.

⁴²⁸ T-916/4 Valistusasioita 41–42, Divisioonan hiihtokilpailujen toimihenkilöt.

⁴²⁹ T-916/4 Valistusasioita 41–42, Rykmentin urheilukäsä N:o 2/42.

Rykmentin joukoissa kuunneltiin Aunuksen radiota, jonka ohjelma ei suinkaan aina ollut miesten mieleen. Keväällä 1942 radion ohjelmaa kritisoitiin pataljoonan valistusupseerien ja pastorien kirjoittamassa kirjelmässä kevyeksi ja ala-arvoiseksi.⁴³⁰ Erityisesti kirjelmässä korostettiin, ettei ohjelma ole rintamamiesten mieleen.

Rintamalehdistä keskeisin oli armeijakuntien yhteinen julkaisu *Karjalan Viesti*, jota miehistö kuitenkin piti propagandalehtenä.⁴³¹ Rykmentin valistushenkilöstön toimesta joukoille jaettiin asemasodan aikana ainakin Suomen Kuvalehtiä, kirjekuoria, postikortteja sekä muita lehtiä. Myös kirjallisuutta lainattiin.⁴³² Keskipohjalaisia lehtiä rintamalle saatiin kuitenkin ilmeisen vähän, minkä vuoksi niitä jouduttiin erikseen järjestämään Kokkolan suojeluskuntapiirin kautta.⁴³³ Kenttäpostin kulku oli kuitenkin ymmärrettävästi kovin hidasta, mikä säännöllisesti herätti tyytymättömyyttä mielialaraporttien yhteenvedoissa.

Jo sodan aikana rintamajoukoissa järjestettiin keräyksiä kotipaikkakuntien aseveliyhdistyksille ja kaatuneiden rintamamiesten omaisille.⁴³⁴ Keräysvaroja ohjattiin niitä tarvitseville myös Suomen Aseveljien Liiton kautta.

Postikorttien ja kirjeiden kirjoittaminen kotirintamalle oli hyvin suosittua asemasodan aikana. Rykmentin valistusupseeri joutui erikseen tilaamaan rykmenttiin postikortteja. Aiheiltaan niiden toivottiin olevan kukka-aiheisia tai leikkilisiä.⁴³⁵ Sodan kurjuuden keskelle jermut kaipasivat estetiikkaa ja huumoria.

Maakunnan edustajia kävi vierailmassa rykmentissä myös Syvärin jakson aikana. Rykmentissä tiedetään käyneen ainakin kansanedustajat Lepistö ja Simonen sekä sotilasvirkailija Lehtonen. Mukanaan he toivat usein tuliaisia, jotka otettiin kiitollisina vastaan. Lottakanttiini Homorovitsassa

---

⁴³⁰ T-916/4 Valistusasioita 41–42, Kirje pastori Sillanpäälle.

⁴³¹ T-916/4 Valistusasioita 41–42, Valistusupseerin toimintakertomus ajalta 24.12.41–6.1.42.

⁴³² T-916/4 Valistusasioita 41–42, Valistusupseerin aineistot.

⁴³³ T-916/4 Valistusasioita 41–42. Kirje Kokkolan Sk-piirin valistusohjaajalle 5.1.42; Kirje keskipohjalaisten sanomalehtien toimituksiin 4.1.42 (Kalajokilaakso, Keski-Pohjanmaa, Kokkola, Pohjanmaan kansa).

⁴³⁴ T-916/4 Valistusasioita 41–42, 7.D:n esikunnan tiedote joukoille.

⁴³⁵ T-916/4 Valistusasioita 41–42, Valistusupseeri Mattilan postikorttitilaus 26.1.42.

toimi II/JR29:n alueella, jossa myös III/JR29:n miehet kävivät. I/JR29:n alueelle valmistettiin oma kanttiinikorsu kevättälven 1942 aikana ja myös kanttiiniauto vieraili rykmentissä aika ajoin.⁴³⁶

Valistustoiminnan toteuttamisessa rykmentillä oli käytössä kaksi Kokkolan suojeluskuntapiirin lahjoittamaa Helvar-radiota sekä neljä HBG-korsuradiota. Valistusupseerit hankkivat miesten toivomuksesta lisäksi Fenno-Otava radioita mahdollisuuksien mukaan. Kaikkiaan rykmentissä oli asemasota-aikana 42 radiota. Rykmentillä oli myös oma kirjasto, jossa oli 446 kirjaa. Kirjoja kirjastoon saatiin oletettavasti myös kotirintamalta lahjoituksina, sillä valistusupseereiden tiedetään kirjoittaneen kotirintamalle rintamamiesten toiveista.⁴³⁷

Varustelutilanne oli valistusupseerin raporttien mukaan monilta osin hyvin puutteellinen asemasodan aikana, mutta erityisesti valitettiin heikkoja valaistusolosuhteita, mikä johtui valopetrolin heikosta saatavuudesta.⁴³⁸ Majoitusolojen kohentuminen telttamajoituksesta korsuihin kohensi kuitenkin mielialaa ja radioiden hankkimisen jälkeen mielialojen raportoitiin rykmentissä olevan kehitymässä paranemaan päin.

Loma kotirintamalla oli asemasodan kuukausina hartaasti odotettu tapahtuma, joka toteutuessaan saattoi venähtää sovittua pitemmäksi. Lomaylityksistä nuhdeltiin varsinkin upseereita milloin niitä tapahtui, sillä juuri päällystöltä odotettiin esimerkillistä käyttäytymistä.⁴³⁹ Myös viinan kanssa ajoittaisia ylilyöntejä tapahtui ja tässäkin suhteessa juuri päällystöltä odotettiin esimerkillisyyttä.⁴⁴⁰

Itsenäisyyspäivää, kuten myös joulujuhlaa, rykmentissä vietettiin korsuissa. Ohjelmassa oli lausuntaa ja yhteislaulua. Valistusupseereiden tiedetään kirjoittaneen puheita, joita upseerit miehilleen lukivat. Juhlinta oli luonnollisesti hillittyä, sillä oltiinhan etulinjassa.⁴⁴¹

Asemasodan aikaisen valistustoiminnan ja etulinjan olosuhteissa tapahtuneen kehityksen seurauksena yleinen mieliala rykmentissä kehittyi positiiviseen suuntaan. Kun vielä lokakuussa

---

⁴³⁶ T-916/4 Valistusasioita 41–42, Valistusraportti ajalta 21.1.-5.2.42.

⁴³⁷ T-916/ Valistusasioita 41–42, Valistusraportti ajalta 21.1.-5.2.42; T-916/14 Viikkoraportit, Valistusupseerin toimintakertomus 23.12.1941.

⁴³⁸ T-916/4 Valistusasioita 41–42, Kirje Tyk.K:sta rykmentin valistusupseerille 29.12.41.

⁴³⁹ T-916/13 JR 29 Palkitseminen, U.Leskisen kirje rykmentin komentajalle 1.12.41.

⁴⁴⁰ T-916/8 Rykmentin päiväkäsky N:o 4/42; JR 29 Muistojulkaisun käsikirjoitus Pk 1406/2.

⁴⁴¹ T-916/14 Viikkoraportit, Valistusupseerin viikkoilmoitus 9.12.1941.

1941 valistusupseereiden viikkoraporteissa puhuttiin HTT:stä, Hevosmiesten Tietotoimistosta, ja sen levittämistä mielialoihin negatiivisesti vaikuttaneista huhuista, ovat alkuvuoden 1942 raportit hengeltään jo pääosin hyvin positiivisia ja optimistisia.

8.6. Kotiutukset alkavat – Keskipohjalaisrykmentti hajotetaan

Vuoden vaihtuessa suomalaisjoukot ampuivat tykistön, kranaatinheitinten ja jalkaväen aseiden voimin venäläisten linjojen puolelle klo 00.00. Muuten vuodenvaihde ja uudenvuoden päivä menivät rauhallisesti.⁴⁴² Vuoden vaihtumista kommentoi Veikko Kallinen muistikirjassaan: *”Vuosi vanha saatettiin hautaan hiljaisuudessa radiota kuunnellen”*.⁴⁴³

Vuoden vaihtumisen jälkeen merkinnät sotapäiväkirjoissa typistyvät olennaisesti ja muuttuvat rutiininomaiseksi, kaavamaiseksi raportoinniksi kun ne vielä aikaisemmin saattoivat sisältää pitkiä ja yksityiskohtaisiakin selvityksiä päivittäisistä tapahtumista.

Helmikuussa aloitettiin vanhimpien ikäluokkien kotiuttamiset ja samalla aloitettiin armeijan uudelleen organisoiminen. Kotiutuksia oli rintamajoukoissa osattu jo odottaa ja valistusraporteissa on useita merkintöjä kiertäneistä huhuista.⁴⁴⁴ Suomalaisen jalkaväkidivisioonan määrävahvuudesta poistettiin kevyt osasto ja kaksi pataljoonaa. Maaliskuun 10. päivänä tuli käsky purkaa JR29 joka perustui divisioonasta edellisenä päivänä annettuun rykmentin kotiuttamiskäskyyn.⁴⁴⁵ I/JR29:stä muodostettiin prikaatimäärävahvuuden mukainen pataljoona. Vuonna 1912 ja sen jälkeen syntyneet siirrettiin I pataljoonaan (vahv.I/JR29) ja Kev.Os.10:een, ja kaikki vuonna 1911 ja sitä aikaisemmin syntyneet lähtökohtaisesti kotiutettiin.⁴⁴⁶ Keskeisin syy vanhimpien ikäluokkien kotiuttamiselle oli työvoiman tarve kotirintamalla – kevätkylvöt odottivat tekijöitään. Suunnitelmat kevään 1942 kotiutuksista laadittiin päämajan operatiivisessa osastossa, jonka esityksiä myös aluksi asiaan nihkeästi suhtautunut ylipäällikkö Mannerheim kääntyi puoltamaan.⁴⁴⁷ Vapaaehtoisena palvelusta sai kuitenkin jäädä jatkamaan.⁴⁴⁸ Kiila-divisioonan

---

⁴⁴² Spk 1.1.41 F124 /1399.

⁴⁴³ Kallinen: taskukalenteri vuodelta 1942.

⁴⁴⁴ T-916/4 Valistusasioita 41–42, Valistusraportti ajalta 7.-20.1.42.

⁴⁴⁵ Ks. T-916/13 JR29 1942 Komennus ja siirrot, Käsky JR 29:n kotiuttamisesta 9.3.42.

⁴⁴⁶ Spk 9.-10.3.42 F20/53; Susitaival 1948, 241. Toiviainen 1994, 539. Maavoimien uudelleenjärjestelyistä ks. Raunio 2003, 184–185.

⁴⁴⁷ Karjalainen 2009, 74.

veljesrykmenteistä myös JR 50 kävi kevättalvella läpi muodonmuutoksen kun vanhempia ikäluokkia vaihdettiin nuorempiin joukkoihin.⁴⁴⁹ II/JR29:n ja III/JR29:n asemat puolustuslohkolla siirtyivät Rajajääkäripataljoona 4:n vastuulle. Maaliskuun 11. päivän iltana kotiutettavien joukkojen miehistö siirtyi Homorovitsaan johtavan tien itäpuolelle odottamaan uudelleenjärjestelyä ja kotiuttamista.⁴⁵⁰

Vanhempien ikäluokkien kotiuttamisesta huolimatta hyökkäyssodan jatkaminen oli ainakin vuoden 1942 loppuun asti ajankohtainen kysymys ja sitä varten suunnitelmat oli laadittu.⁴⁵¹ Saksalaisjoukkojen kohtaamien vaikeuksien myötä hyökkäysaikeista kuitenkin sittemmin luovuttiin. Karjalan Armeija lakkautettiin maaliskuun alussa vuonna 1942, jonka jälkeen kolmen kannaksen ja rintamasuuntien mukaisesti muodostettiin uudet sotatoimiyhtymät: Kannaksen Ryhmä, Aunuksen Ryhmä ja Maaselän Ryhmä.⁴⁵²

Kotiuttamiskäskyn mukaisesti kotiutettavat yksiköt kuljetettiin paikkakunnalle, jossa ne liikekannallepanon alkaessa oli perustettu. Varsinainen kotiuttaminen tapahtui paikkakunnalla suojeluskuntapiirin toimesta, suojeluskuntapiireittäin.⁴⁵³ Maaliskuun 20.päivän aamuna aloitti II/JR29 siirtymisen Voronin kylään kotiuttamiskuljetusta varten. Samana iltana pataljoonaa seurasivat kotiutettavat III/JR29:n joukot. Kahtena seuraavana päivänä marssia jatkettiin Tokarin asemalle. Marssin aikana venäläinen hävittäjä tulitti Syvärin jäällä kolonnan marssirivistöä, jolloin yksi rykmentin kenttäkeittiöistä tuhoutui osittain. Maaliskuun 22.–24.päivän välisenä aikana rykmentin kotiutettavat osat kuormattiin Tokarin asemalla ja viimeisen junan lähtiessä 24.3.42 klo 18.40 oli Jalkaväkirykmentti 29 sotapäiväkirjaan kirjatuin sanoin *”taistelevana kokonaisuutena hajotettu”*.⁴⁵⁴

---

⁴⁴⁸ T-916/4 Puhelinsanoma N:o 40 12.2.42. Palvelusta vapaaehtoisesti jatkaneista ei ole tehty systemaattista kartoitusta.

⁴⁴⁹ Brantberg 2000, 124.

⁴⁵⁰ Spk 11.3.42 F20/53.

⁴⁵¹ Karjalainen 2009, 272.

⁴⁵² Tapola 2007, 177.

⁴⁵³ T-916/13 JR29 1942 Komennus ja siirrot, Käsky JR 29:n kotiuttamisesta.

⁴⁵⁴ Spk 24.3.42 F124/1399.

9. YHTEENVETO

JR 29 oli kesällä 1941 käytössä olleen liikekannallepanojärjestelmän vuoksi sodan alkuvaiheissa hyvin leimallisesti keskipohjalaisrykmentti. Jatkosodan pitkittyessä ja rykmentin saadessa täydennysmiehitystä rykmentin miesten kotipaikkojen kirjo monipuolistui ja loppuvaiheessa rykmentissä palveli miehiä lähestulkoon jokaisesta suojeluskuntapiiristä. Myös joitakin varusmiehiä sijoitettiin palvelemaan tähän reserviläisrykmenttinä aloittaneeseen yksikköön. Ainakin kotirintamalta katsottuna rykmentin sisälle muodostui kuitenkin selkeitä kotiseuturyhmiä, joista vielä sodan päätyttyäkin puhuttiin yhtenä kokonaisuutena: *Perhon komppaniat ja Lohtajan pojat* olivat nimityksiä, joita käyttämällä kotiseutuyhteyttä korostettiin. Eri suojeluskuntapiireistä rykmentille sota-aikana toimitettujen lähetysten saatekirjeissä nämä nimitykset toistuvat.⁴⁵⁵ Hyvin oletettavaa on, että kotiseutuyhteys myös miesten itsensä keskuudessa koettiin vahvana läpi sota-ajan ja yhteiset juuret muodostivat rykmentin sisälle eräänlaisia pienyhteisöjä, joiden piirissä vaihdettiin kuulumisia kotiseudulta. Varmasti jo aivan rykmentin perustamisvaiheessa kotiseutu loi yhdistävän tekijän ihmissuhteiden välille, joka sotakokemusten myötä syventyi ja tunsivathan monet miehistä toisensa jo ennalta.

Rykmentti hajotettiin suhteellisen pian jatkosodan hyökkäysvaiheen päätyttyä, joten voidaan ajatella, että se mitä rykmenttitunnus JR29 rykmentissä palvelleille merkitsi, muotoutui toisaalta etenkin hyökkäysvaiheen aikana, toisaalta sotienjälkeisen vuosikymmenet kestäneen asevelitoiminnan aikana. Tässäkin tutkimuksessa lyhyehkö asemasodan aika jää tutkimuksessa selvästi hyökkäysvaihetta vähäisemmälle tarkastelulle, sillä porrastetusti alkaneiden kotiuttamisten seurauksena hajosi rykmentti sellaisena, jona se jatkosodan hyökkäystaisteluihin oli ottanut osaa. Toisaalta on syytä muistaa, että osalla rykmentissä palvelleista sota jatkui myös JR 29:n hajottamisen jälkeen, ja heidän kokemusmaailmassaan rykmentin vaiheet kattavat vain pienen osan heidän henkilökohtaisesti kenties monivuotisestakin sotataipaleestaan.

Jalkaväkirykmentti 29:n vajaan vuoden mittaisen historian systemaattinen tarkastelu osoitti alistusten olleen lähinnä rykmentin pataljoonia ja sitä pienempiä yksiköitä koskettanut taktinen väline, jota varsinkin jatkosodan hyökkäysvaiheessa käytettiin tiuhaan. Liikekannallepanovaiheessa

---

⁴⁵⁵ T-916/4 Valistusasioita 41–42 Kirjalähetyksen saatekirje 9.2.42; Rykmentin valistusupseerin kirje Perhon kunnallislautakunnalle 3.2.42.

sotilasläänin perustamat divisioonat sitä vastoin säilyivät suhteellisen muuttumattomina ja esimerkiksi JR 29 toimi valtaosan hyökkäysvaiheesta ja myös koko jatkosodasta kantadivisioonalleen, 11.D:lle alistettuna. Alistussuhde divisioonaan saattoi pitkälle määrittää rykmentin käyttöä, sillä divisioonien komentajalla oli valta käyttää hänelle alistettuja joukkoja parhaaksi katsomallaan tavalla. Myös JR 29:n historiasta erottuu selvästi kaksi roolia. Ollessaan alistettuna 11.Divisioonalle rykmentti oli selkeästi komentaja Heiskasen reservirykmentti, josta irrottamallaan joukoilla hän tarpeen vaatiessa vahvisti divisioonansa muita rykmenttejä, etenkin varusmiesrykmentti JR 8:a. Tavallisesti reserviläisrykmentin pääosa sai Heiskaselta osakseen tehtävän, jolla tuettiin painopistesuunnassa etenevien divisioonan muiden joukkojen päätehtävää. Vastaavasti ollessaan kesäsodan keskivaiheilla alistettuna Paavo Paalun 1.Divisioonalle, JR 29 sai toimia varsin itsenäisesti omalla toimintasuunnallaan, kuten esimerkiksi Hyrsylässä ja Yläjoella. Alistus divisioonalle saattoi siten muodostua vedenjakajaksi, jolla saattoi olla yllättävänkin suuri rooli rykmentin toimintaedellytyksiin, tehtävään ja johtamiseenkin.

Taulukko 7: JR 29:n alistukset divisiooniin⁴⁵⁶

DIVISIOONA-RYKMENTTI –ALISTUSSUHDE			
	11.D	1.D	7.D
20.6.1941–24.3.1942 / RYKMENTIN HISTORIA	50 %	13 %	37 %
20.6.1941–22.10.1941 / HYÖKKÄYSVAIHE	78 %	22 %	

Taulukkoon seitsemän lasketut prosentit osoittavat, että huomattavan osan jatkosodan ajasta rykmentti taisteli 11.Divisioonan alaisuudessa. Varsinkin rykmentin johdossa ja esikunnassa divisioona-rykmentti -alistussuhde oli merkittävä tekijä, sillä kuten aikaisemmin on osoitettu toimintakulttuurit ja suhtautumistavat esikuntatasolla saattoivat olennaisesti poiketa toisistaan ja siten heijastua jopa yleiseen ilmapiiriin, jossa rykmenttiä johdettiin.

⁴⁵⁶ Alistusprosentit on saatu laskemalla prosentuaaliset osuudet ajasta, jonka rykmentti oli kullekin divisioonalle alistettuna suhteessa kokonaisuikaan Ks. aikaisemmat taulukot.

Taulukko 8: Rykmentin osien alistukset muille yksiköille

RYKMENTIN OSIEN ALISTUKSET MUIHIN YKSIKÖIHIN 20.6.1941-24.3.1942						
	JR 8	JR50	DIV. (11.D/1.D)	MUU	YHT.	
I/JR29	8 %	0 %	1 %	14 %	23 %	
II/JR29	0 %	0,30 %	0,70 %	0 %	1 %	
III/JR29	1,40 %	1,10 %	9 %	17 %	28 %	
Krh.K	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	
Tyk.K	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	
Jääk.K	0 %	0 %	0 %	2,50 %	2,50 %	

Taulukko 9: Alistukset hyökkäysvaiheessa

RYKMENTIN OSIEN ALISTUKSET HYÖKKÄYSVAIHEESSA 20.6.1941-22.10.1941						
	JR 8	JR50	DIV. (11.D/1.D)	MUU	YHT.	
I/JR29	18 %	0 %	3 %	6 %	27 %	
II/JR29	0 %	0,30 %	0,70 %	0 %	1 %	
III/JR29	3,00 %	2,00 %	20 %	38 %	63 %	
Krh.K	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	
Tyk.K	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	
Jääk.K	0 %	0 %	0 %	2,50 %	2,50 %	

Kuten divisioonan suhteessa rykmentteihin, myös jalkaväkirykmentin sisällä näyttää alistusprosenttien valossa sodan kehittyessä muodostuneen rooleja, jotka pääpiirteisesti kestivät läpi sodan.⁴⁵⁷ Esimerkiksi JR 29:n ensimmäinen pataljoona alistettiin selvästi muista useammin juuri JR 8:lle, kun taas rykmentin toista pataljoonaa ei juurikaan alistettu muille yksiköille. Kolmas jalkaväkipataljoona vastaavasti sai useimmiten osakseen erikoistehtävän etäällä kantarykmentistä,

⁴⁵⁷ Ks. taulukot 8 ja 9.

jonkin ulkopuolisen komentoportaan alaisuudessa. Rykmentin erikoisajelajia sitä vastoin ei juurikaan alistettu muille, vaan ne toimivat keskipohjalaisrykmentin komentajan alaisuudessa lähestulkoon koko rykmentin olemassaolon ajan. Tässä tutkimuksessa havaitun empiirisen evidenssin valossa kvantitatiivisesti tehtyjä havaintoja on kuitenkin haastavampi lähteä selittämään. Jotta esitettuihin tutkimuskysymyksiin saataisiin syvempiä vastauksia pitäisi tutkimusta jatkaa aineistopohjaa laajentamalla. Jatkotutkimuksessa voitaisiin kysyä esimerkiksi miksi tällaiset roolit rykmentin sisälle vakiintuivat ja mikä oli niiden vaikutus yleisemmin. Esimerkiksi haastattelujen avulla tähän kysymykseen voitaisiin saada lisävalaisua, mutta JR 29:n osalta muistitiedon tallentaminen, varsinkaan rykmentin päällystön osalta, ei riittävässä määrin ole enää mahdollista. Nuoremista ikäluokista muodostettujen varusmiesrykmenttien tutkimuksessa alistustematikkaa voitaisiin päästä analysoimaan seikkaperäisemmin.

Alistusten määrällinen tarkasteleminen asemasodan alkukuukausina osoitti alistusten olleen erityisesti hyökkäyssodankäyntiin liittyvä taktinen ominaispiirre: rintaman ollessa aloillaan joukkojen kokoonpanoja ei tarvinnut jatkuvasti muuttaa. Toki staattisessa asemasodassakin joukkoja alistettiin, mutta syksystä 1941 lähtien alistussuhteet vakiintuvat pitkäkestoisiksi toiminnan vakiintuessa. Toisaalta siviilielämän työvoimantarve jo pian vuoden 1942 puolella pakotti puolustuslaitosta tarkistamaan joukkojen vahvuuksia, jolloin aloitettiin joukkojen laajamittaiset kotiuttamiset.

Joukkojen kärsimien tappioiden kannalta keskipohjalaisrykmentistä tehdyt havainnot eivät tue ajatusta, että vieraat komentajat olisivat sumeilematta käyttäneet alistettuja joukkoja vaativimmissa paikoissa, tappioista piittaamatta. Kuten liitteeseen 5 koottu tilasto kaatuneista ja haavoittuneista osoittaa, rykmentin kärsimät tappiot jakautuvat melko tasaisesti hyökkäysvaiheen ajalle. Alistukset eivät siten ratkaisevasti vaikuttaneet rykmentin kärsimiin tappioihin. Jotta esitettyyn väitteeseen tappioiden ja alistusten välisestä yhteydestä saataisiin kunnolla valaisua, pitäisi tehdä myös laajapohjaisesti vertailua alistettujen varusmies- ja reserviläisrykmenttien kärsimien tappioiden osalta eri divisioonissa.

Jalkaväen taktillista toimintaa ohjanneiden ohjesääntöjen analyysin sekä yksittäisen jalkaväkirykmentin toiminnasta vuosina 1941–1942 tehdyn empiirisen syväluotauksen perusteella voidaan sanoa alistusproblematiikan olleen, vaikkakin virallisaineistoissa melko näkymätön, silti

rintamayksiköiden arjessa hyvin arkinen ja yleinen tekijä, jonka vaikutukset tuntuivat varsinkin jatkosodan hyökkäysvaiheessa. Tämän väittämän todenmukaisuus on tässä tutkimuksessa osoitettu ainoastaan Laatokan Karjalassa toimineen divisioonan kokoisen jalkaväkiyhtymän puitteissa, lähinnä sen yhden rykmentin osalta, joten ilmiön yleisempi, alueellisesti sekä myös ajallisesti laajempi selvittäminen jää tulevien tutkimusten haasteeksi. Tämän tutkimuksen herättämänä hypoteesina voitaneen kuitenkin esittää reserviläisrykmenttejä alistetun fyysisesti kestävämpien ja paremmin varustettuja varusmiesrykmenttien reserviksi. Jatkotutkimus voisi laajemmin selvittää nimenomaisesti reserviläisyksiköiden ja varusmiesyksiköiden välistä suhdetta ja alistusproblematiikkaa tässä kontekstissa.

Myös alistustematiikan perimmäiset syyt jäävät vielä tämän tutkimuksen puitteissa lähinnä spekulointia asteelle, joskin ilmiön ”näkyttömyys” ajan sotilasteksteissä ja etenkin ohjesäännöissä antaa olettaa alistuksissa jatkosodan alkuvuosina olleen kyse pitkälti tilannekohtaisesta, luovasta sotilasjohtamisesta. Joukkojen alistaminen oli väline, jolla pystyttiin tarvittaessa nopeastikin reagoimaan muuttuneisiin olosuhteisiin varsinkin hyökkäyssodan hektisessä todellisuudessa. Jo yhden jalkaväkirykmentin kokoisen otoksen tarkastelu tukee Vesa Tynkkysen esittämää väitettä, jonka mukaan clausewitziläinen, tilannesidonnainen johtaminen todella oli leimallista suomalaiselle sotilasjohtamiselle. Osaltaan alistusten käyttöä jalkaväessä on selitetty jalkaväkirykmentin puutteellisella organisaatiolla johon päällystössä oltiin ilmeisen laajasti tyytymättömiä. Lähtökohtaisesti alistuksin pyrittiin siis vahventamaan määrävahvuudeltaan riittämättömiä hyökkäysjoukkoja toteuttamaan taktiikkaa, jonka soveltamisesta käytännössä ei kesäolosuhteissa tapahtuneessa hyökkäyssodassa vielä ollut Laatokan Karjalan kaltaisessa maastossa kokemuksia.

10. LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

ARKISTOLÄHTEET

KANSALLISARKISTO (KA), SÖRNÄISTEN YKSIKKÖ, Helsinki.

Rykmentin sotapäiväkirjat 18.6.41–22.10.41, 23.10.41–19.3.42, mikrofilmirulla F 20/53.

18.6.41–24.3.42 konekirjoitettu, mikrofilmirulla F124/1399.

Pataljoonien sotapäiväkirjat

I/JR29 18.6.41–8.9.41, 9.9.41–31.12.42, mikrofilmirulla F14/19.

II/JR29 18.6.41–12.7.41, mikrofilmirulla F14/19.

III/JR29 18.6.41–28.3.42, mikrofilmirulla F14/19.

EK/II/JR29:n sotapäiväkirja, mikrofilmirulla 124/1399.

Krh.K/JR29:n sotapäiväkirja 18.6.41–31.3.42, mikrofilmirulla F124/501.

Kolonnan sotapäiväkirja, mikrofilmirulla 124/500.

Rykmentin sotapäiväkirjan liitteet, mikrofilmirulla F124/499.

Kertomus Hirsylän tienhaaran-Yläjoen välisellä tiellä tapahtuneesta vihollisosaston tuhoamisesta 26.7.41.

Rykmentin sotapäiväkirjan liitteet, mikrofilmirulla F124/500.

Divisioonan hyökkäyskäsky 12.7.1941.

Divisioonan hyökkäyskäsky 14.7.1941.

Armeijakunnan komentajan tiedote 17.7.1941.

Divisioonan käsky 20.7.1941.

1.Divisioonan komentajan viesti rykmentin komentajalle 22.7.1941.

Taistelukertomus, Koirinvaaran valtaus.

Taistelukertomus, Ilomäen valtaus.

Taistelukertomus ajalta 7.7.-11.7.41 Heinävaara-Värtsilä.

Taistelukertomus ajalta 16.7.-17.8.41 Vanha raja-Hirsylä-Yläjoki.

Rykmentin sotapäiväkirjan liitteet, mikrofilmirulla F124/1399.

Rykmentin hyökkäyskäsky 28.6.41.

Kertomus Tsiipakan taistelusta 3.7.-11.7.1941.

Rykmentin hyökkäyskäsky 24.8.41.

Kertomus Somban kylän valtauksesta 21.8.-26.8.1941.

Kertomus Proikkoilan taistelusta 21.-26.8.41.

Kertomus taistelusta Prääsän-Säämäjärven tien risteyksessä.

Kertomus Säämäjoen-Niiniselän taisteluista.

Kertomus Prääsä-Petroskoin ja Petroskoin pohjoispuolisen maaston taisteluista.

JR 29:n arkisto T-916:

- T-916/1 JR 29 Henkilöluettelo
JR 29 Tykkikomppania henkilöluettelo
JR 29 Krh.K henkilöluettelo
JR 29 I Pataljoona henkilöluettelo
JR 29 II Pataljoona henkilöluettelo
JR 29 Tilastoja ja luetteloita
Pioneeri ja ym. kirjelmiä
- T-916/3 Lähetysilmoituksia
- T-916/4 Puhelinsanomia
Valistusasioita 41–42
- T-916/5 Salainen diario
Diario Tsto I
- T-916/8 Kuulustelupöytäkirja
- T-916/13 JR 29 1942 Komennus ja siirrot
JR 29 1942 Palkitseminen

T-916/14 Viikkoraportit
T-916/17 Kirjelmiä
T-916/19 Karkureita koskevat asiat
T-916/26 Rykmentin päiväkäskyt

Pikkukokoelmat:

Pk 1406/2 Paavo Oskar Edvard Susitaival: Jalkaväkirykmentti 29:ään liittyvä aineistoa.
Pk 1669 Kapteeni Rapelin asiakirjoja

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

Isoherranen, Aki: Jatkosodassa kesällä 1941 tehtyjä muistiinpanoja 20.6.1941-26.8.1941, Aki Isoherranen 2./I/JR29. Tekijän hallussa.

Kallinen, Veikko: Muistiinpanoja "YH":n ajoilta ajalla 17.6.41-, koonnut vänrikki Veikko A. Kallinen. Kallisen pojan hallussa.

Kallinen, Veikko: Liikemiehen taskukalenteri 1942 (sotapäiväkirja 8.12.1941-), Kallisen pojan hallussa.

Pulkkinen, Aarne: Muistelmia sota-ajalta ja siellä sattuneista tapauksista. Risto Pulkkisen hallussa.

Sotaoikeuden pöytäkirja N:o 11, 24. ja 25.11.1941, Kopio Risto Pulkkisen hallussa.

Uusitalo, Kaarlo Veikko: Muistoja reservistä 18.6.1941–1944. JR 29 Pioneerijoukkue.

JULKAISTU ALKUPERÄISAINEISTO / PAINETUT LÄHTEET

Virallisaineistot, ohjesäännöt ja oppaat

Jalkaväen ohjesääntö I (1932) 1939.

Jalkaväen ohjesääntö II₁ (1932) 1940 (J.O. II₁) Taistelun yleiset perusteet.

Jalkaväen ohjesääntö II₂ (1932) 1941 (J.O. II₂) Yksikköjen taistelu.

Kenttäohjesääntö(K.O.) I, 1927.

Kenttäohjesääntö II (1929) 1930 (taistelujoukot/divisioona)

Muutokset ja lisäykset JO I:een ja JO II:een (1941)

Aikalaiskirjallisuus

Susitaival, Paavo (1948): Rykmentti taistelee. Jalkaväkirykmentti 29 vuosina 1941–1942. WSOY. Helsinki.

Päiväkirjat ja muistelmat

Järvelä, Eino O. (1999): Onneksi vain sirpaleita. Muistelmat vuosilta 1939–1944. Omakustanne.

Marjakangas, Aaro (2001): Patriootin pitkällä tiellä.

Rautila, Martti (toim.) (1987): Poterossa ja partiossa tapahtui. Himangan, Kannuksen ja Toholammin sotaveteraanit ry.

Siilasvuo, Hjalmar (1940): Suomussalmen taistelut, Otava.

Talvela, Paavo (1976): Sotilaan elämä, Muistelmat I, toim. Sampo Ahti & Vilho Tervasmäki. Kirjayhtymä.

Tirronen, Eino (1980): Jylisevät tykit. Arvi A. Karisto Oy, Hämeenlinna.

Sanomalehdet

Keskipohjanmaa

Kokkola

Lehtiartikkelit

Arponen, Antti (1998): Toisinajattelija Paavo Susitaival oli Suomen viimeinen fasisti, *Etelä-Saimaa* 19.7.1998.

Karonen, Vesa (1998): Aktivistit uskoivat aseisiin, *Helsingin Sanomat* 2.8.1998.

Lampèn, Anni (1998): Karjalaan kotiutunut aktivisti, *Karjala* 23.7.1998.

Tunkkari Mikko (2001): Vaiettu muisto, *Keskipohjanmaa* 9.9.2001.

Vasama, Y. (1948): Rykmentti taistelee –kirjan arvostelu, *Suomalainen Suomi* 9/1948.

Haastattelut

Paavo Susitaipaleen haastattelu 21.1.1990, haastattelijana Eino Joki-Hollanti. Äänite tekijän hallussa.

Matrikkelit

Antila, Olavi (toim.)(1977): Suomen rintamamiehet 1939–1945: 11.Divisioona. Etelä-Suomen kustannus Oy.

Kohtalon vuodet. Lohtaja. 1917–1918, 1939–1940, 1941–1945, Lohtajan sotaveteraanit r.y. (1993)

Kokkolan veteraanimatrikkeli 1939–1945. (1997)

Pulakka, Pentti (toim.)(1995): Keskipohjalaisia elämäkertoja.

Pöyhtäri, Ahti & Himanka, Olavi (toim.)(1990): Ratkaisun vuodet. Himanka. 1917–1918, 1939–1940, 1941–1945. Himangan sotaveteraanit, Sotainvalidien veljesliiton Himangan osasto.

Sodan vuodet. Toholampi-Lestijärvi. 1917–1918, 1939–1940, 1941–1945. Toholammin sotaveteraanit r.y. & Lestijärven sotaveteraanit r.y. (1987)

Sotavuodet. Kalajoki 1917–1918, 1939–1940, 1941–1945, Kalajoen veteraanijärjestöt. (1991)

Tuorila, Teuvo (2007): Kova aika. Himankalaiset II maailmansodassa. Historia ja matrikkeli. Himangan sotaveteraanit r.y.

Ullavalaiset isänmaan asialla 1917–1918, 1939–1940, 1941–1945.

Vapaus vaakakupissa. Kannus 1917–1918, 1939–1940, 1941–1945.

Sähköiset tietokannat

Menehtyneet tietokanta: <http://kronos.narc.fi/menehtyneet>

TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Ahtiainen, Eeva-Kaisa (2009): Woldemar Hägglund – Kollaan kenraali.

Bourke, Joanna (2006): *New Military History*, Teoksessa Hughes, Matthew & Philpott, William J. Ed. (2006): *Palgrave Advances in Modern Military History*, Palgrave Macmillan.

Brantberg, Robert (2000): Kylmä-Kalle. Jalkaväenkenraali ja Mannerheim-ristin ritari Kaarlo Aleksanteri Heiskasen elämäntarina, Kustannusosakeyhtiö Revontuli.

Elfvengren, Eero (2005): Korpividivisioonan eteneminen Rukajärvelle, Teoksessa Jatkosodan pikkujättiläinen.

Hahtela, Martti & Juutilainen, Antti & Salmela, Väinö (1987): Taisteleva JR 9 – Jalkaväkirykmentti 9 1941–1944, Karjalaisen Kulttuurin Edistämisseätiö.

Heinilä, Harri (2005): Vanhan rajan ylitys hyökkäysvaiheessa 1941 jalkaväkimiesten näkökulmasta, Teoksessa Jatkosodan pikkujättiläinen.

Heiskanen, Raimo & Juutilainen, Antti (1988): Suomea vastassa olleet neuvostojoukot, Teoksessa Jatkosodan historia 1 Sotatieteen laitoksen julkaisuja XXV, Toim. Sotatieteen Laitoksen Sotahistorian toimisto, WSOY.

Heiskanen, Raimo (1989): Saadun tiedon mukaan... Päämajan johtama tiedustelu 1939–1945.

Hurmerinta, Ilmari & Viitanen, Jukka (2004): Suomen puolesta – Mannerheim-ristin ritarit 1941–1945, Ajatus.

Häikiö, Martti (2005a): Jatkosodan ulkopoliitiikka: ennen sotaa 1940–1941, Teoksessa Jatkosodan pikkujättiläinen.

Häikiö, Martti (2005b): Jatkosodan ulkopoliitiikka: hyökkäysvaihe 1941–1943, Teoksessa Jatkosodan pikkujättiläinen.

Jaakonaho, Pasi (1985): Haapajärvi ja sota 1939–1945, Teoksessa Vihola, Teppo (toim.) (1985): Haapajärven kirja. JYY:n kotiseutusarja N:o 22.

Jokipii, Mauno (1987): Jatkosodan synty. Tutkimuksia Saksan ja Suomen sotilaallisesta yhteistyöstä 1940–1941, Kustannusosakeyhtiö Otava.

Juutilainen, Antti (1985): Mottien maa: IV Armeijakunnan sotatoimet talvisodassa, WSOY.

Juutilainen, Antti & Koskimaa, Matti (2005a): Maavoimien joukkojen perustaminen, Teoksessa Jatkosodan pikkujättiläinen.

Juutilainen, Antti (2005b): Hyökkäys kolmelle kannakselle, Teoksessa *Jatkosodan pikkujättiläinen*, WSOY.

Järvinen, Y.A. (1937): Jalkaväen raskas aseistus, sen tarve ja sijoitus organisaatioomme, *Tiede ja Ase* n:o 5/1937.

Kalela, Jorma (2000): *Historiantutkimus ja historia*, Gaudeamus.

Karila, Antti (2004): *Sotilasyhteisön normit ja käytäntö: Erillinen Osasto Savukoski 1942–1944. Suomen historian pro gradu –tutkielma*, Jyväskylän yliopisto.

Karjalainen, Mikko (2009): *Ajatuksista operaatioiksi. Suomen armeijan hyökkäysoperaatioiden suunnittelu jatkosodassa*, *Maanpuolustuskorkeakoulun Sotahistorian laitos julkaisusarja 1* N:o 12.

Kinnunen, Tiina & Kivimäki, Ville (toim.) (2006): *Ihminen sodassa: suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodasta*, Mineva Kustannus Oy.

Klefström, Kalevi (1999): *YH – Ylimääräiset harjoitukset*, Teoksessa *Talvisodan pikkujättiläinen*.

Koukkunen, Heikki (1965): *Koulutuksen järjestely puolustusvoimissa*, Teoksessa *Suomen sota 1941–1944*, osa 1. Sotahistoriallisen tutkimuslaitoksen sotahistoriallisen toimiston julkaisuja IX, Kustannusosakeyhtiö Sotateos.

Kronlund, Jarl (toim.)(1988): *Suomen puolustuslaitos 1918–1939. Puolustusvoimien rauhanajan historia*, Sotatieteen laitoksen julkaisuja XXIV.

Kulomaa, Jukka (1989): *Äänislinna. Petroskoin suomalaismiehityksen vuodet 1941–1944. Historiallisia tutkimuksia 148*.

Kuprijanov, G.N. (1984): *Jäämereltä Laatokalle. Taistelut Suomen rintamalla 1941–1944*.

Laaksonen, Lasse (1999): *Todellisuus ja harhat. Kannaksen taistelut ja suomalaisten joukkojen tila talvisodan lopussa 1940*, Helsinki University Press.

Laaksonen, Lasse (2004): *Eripuraa ja arvovaltaa: Mannerheimin ja kenraalien henkilösuhteet ja johtaminen*, Gummerus Kustannus Oy Ajatus Kirjat.

Manninen, Ohto (1978): *Syväri vai Kannas – Suomen hyökkäyssuunnan valinta kesällä 1941*, Sotahistoriallinen Seura ja Sotamuseo, Vuosikirja X.

Mikola, K.J. (1965): *Suomen puolustusvoimain saattaminen sodan kannalle ja alkuryhmitykset*, Teoksessa *Suomen sota 1941–1944, osa 1*, Sotahistoriallisen tutkimuslaitoksen sotahistoriallisen toimiston julkaisuja IX, Kustannusosakeyhtiö Sotateos.

Niinistö, L.J. (1998): *Paavo Susitaival 1896–1993: Aktivismi elämänasenteena*, Suomen Historiallinen seura, Bibliotheca Historica 29.

Niiranen, Pentti (1977): *11. Divisioonan historiikki*, Teoksessa *Suomen rintamamiehet 1939–1945*. Etelä-Suomen kustannus Oy.

Nurmio, H. (1952): *Karjalan armeijan hyökkäysvaihe heinäkuussa 1941*, Teoksessa *Suomen sota 1941–1944, osa 2*, Puolustusvoimain pääesikunnan sotahistoriallisen toimiston julkaisuja IX, Kustannusosakeyhtiö Kivi.

Näre, Sari & Kirves, Jenni (toim.) (2008): *Ruma sota. Talvi- ja jatkosodan vaiettu historia*, Johnny Kniga Publishing.

Palokangas, Markku (2005): *Jalkaväen aseistuksen ja sotavarustuksen kehittyminen 1941–1945*, Teoksessa *Jatkosodan pikkujättiläinen*.

Partanen, Jukka & Pohjonen, Juha & Tuunainen, Pasi (2007): *E.J. Raappana: Rajan ja sodan kenraali*, Kustannusosakeyhtiö Otava.

Pipping, Knut (1978): Komppania pienoisysteiskuntana, ruotsinkielinen alkuteos (1947) Kompaniet som samhälle – lakttagelser i ett finskt frontförband 1941-1944. Åbo Akademi.

Platonov, S.P. (1976): Taistelut Suomen rintamalla 1941–1944. suom. Helge Seppälä, Kirjayhtymä.

Pylkkänen, Ali (2001): Suojeluskuntalaiset – keitä he olivat? Vapaaehtoisten maanpuolustajien sosiaalinen kerrostuneisuus 1917–1944, Maanpuolustuskorkeakoulun Sotahistorian laitoksen julkaisusarja 1 N:o 5.

Raunio, Ari (2003): Suomi 85. Itsenäisyyden puolustajat – sodan kartat. Weilin+Göös.

Raunio, Ari & Kilin, Juri (2007): Jatkosodan hyökkäystaisteluita 1941, Karttakeskus

Reini, K.O. (1965a): Kevään 1940 sotilaallinen tilanne ja siitä johtuneet järjestelyt, Teoksessa *Suomen sota 1941–1944*, osa 1, Sotahistoriallisen tutkimuslaitoksen sotahistoriallisen toimiston julkaisuja IX, Kustannusosakeyhtiö Sotateos.

Reini, K.O. (1965b): Puolustusvoimain uudelleenjärjestely, Teoksessa *Suomen sota 1941–1944*, osa 1, Sotahistoriallisen tutkimuslaitoksen sotahistoriallisen toimiston julkaisuja IX, Kustannusosakeyhtiö Sotateos.

Reini, K.O. (1965c): Valmistelut puolustusvoimain saattamiseksi sodan ajan kannalle, Teoksessa *Suomen sota 1941–1944*, osa 1. Sotahistoriallisen tutkimuslaitoksen sotahistoriallisen toimiston julkaisuja IX, Kustannusosakeyhtiö Sotateos.

Saukkonen, T.S. (1965): Linnoitustyöt ja vakinaiset puolustusasemat, Teoksessa *Suomen sota 1941–1944*, osa 1. Sotahistoriallisen tutkimuslaitoksen sotahistoriallisen toimiston julkaisuja IX, Kustannusosakeyhtiö Sotateos.

Selén, Kari (2001): Sarkatakkien maa. Suojeluskuntajärjestö ja yhteiskunta 1918–1944, WSOY.

Selén, Kari & Pylkkänen, Ali (2004): Sarkatakkien armeija. Suojeluskunnat ja suojeluskuntalaiset 1918–1944.

Sevón, Raimo (1999): Kertausharjoitettu kenttäarmeija, Teoksessa *Talvisodan Pikkujättiläinen*.

Sinerma, Martti (1995): Lauri Malmberg ja suojeluskunnat, Otava.

Soikkanen, Timo (2005): Uhri vai hyökkääjä? Jatkosodan synty historiankirjoituksen kuvaamana, Teoksessa Jatkosodan pikkujättiläinen.

Sorko, Kimmo (1988): Kolmen rintaman rykmentti JR 50 1941–1944.

Sorko, Kimmo (1991): Hyökkäysvaihe 1941. Teoksessa Jokipii, Mauno (toim.): Tuntemattoman sotilaan rykmentti – JR8. Jalkaväkirykmentti 8:n historia, WSOY.

Sorko, Kimmo (1993): Kivääri, kirves, puukko ja pakki. Kevyt Osasto 10 jatkosodassa.

Sorko, Kimmo (1996): Eversti Blickin kevytjoukko. Kevyt Osasto 6 1941–1942.

Sorko, Kimmo & Parantainen, Juha-Pekka & Isosomppi, Sakari (2007): Vornan taistelutaival. Jalkaväkirykmentti 50 1941–1944.

Tapola, Päivi (2004): Ajan paino. Jalkaväenkenraali K.A. Tapolan elämä, Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tapola, Päivi (2007): Kenraalien kirjeet, Tammi.

Tiainen, I.K. & Koukkunen, Heikki (1965): Sodan alkutapahtumat itärajalla. Teoksessa *Suomen sota 1941–1944*, osa 1, Sotahistoriallisen tutkimuslaitoksen sotahistoriallisen toimiston julkaisuja IX, Kustannusosakeyhtiö Sotateos.

Tirronen, E.O. (1965): Materiaaliset valmistelut ja taloudellinen puolustusvalmius, Teoksessa *Suomen sota 1941–1944*, osa 1, Sotahistoriallisen tutkimuslaitoksen sotahistoriallisen toimiston julkaisuja IX, Kustannusosakeyhtiö Sotateos.

Toiviainen, Hillevi (1994): Kokkolan kaupungin historia IV osa 1879–1945.

Tuokko, Kaino (1995): 1.Divisioona 1941-1944. JR 56:n ja JR 60:nen Kilta – 1.D:n historiatoimikunta.

Tuokko, Kaino (2003): Vaiennettu kenraali – Paavo Johannes Paalu, JR35:n Kilta.

Turtola, Martti (1988): Erik Heinrichs – Mannerheimin ja Paasikiven kenraali, Kustannusosakeyhtiö Otava.

Turunen, Harri (2002): Me vartiomiehinä Pohjanmaan. Keski-Pohjanmaan suojeluskuntapiirin ja Kokkolan sotilaspiirin historia, Vapausotien Keski-Pohjanmaan perinneyhdistys r.y.

Tuunainen, Pasi (2006): ”Saamani kuva on masentava” – näkemyksiä suomalaisten sotapäiväkirjojen lähdearvosta, käytöstä ja säilyttämisestä, Tiede ja Ase 64.

Tynkkynen, Vesa (1996): Hyökkäyksestä puolustukseen, Taktiikan kehittymisen ensimmäiset vuosikymmenet Suomessa. Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos. Julkaisusarja 1/1996.

Tynkkynen, Vesa (1999): Hyödynnettiinkö sotakokemuksia? Teoksessa Talvisodan Pikkujättiläinen.

Uola, Mikko (1982): Sinimusta veljeskunta. Isänmaallinen kansanliike 1932–1944.

Vasara, Erkki (2005): Kotirintaman sarkatakkiset – suojeluskunnat lepovaihteella, sotilaspojat aktiivisina, Teoksessa Jatkosodan pikkujättiläinen.

Viitasaari, Yrjö (2005): Päämajan johtama tiedustelu ja tiedusteluarviot, Teoksessa Jatkosodan pikkujättiläinen.

Viljanen, T.V. (1965): Päämaja ja sen toiminta. Teoksessa *Suomen sota 1941–1944*, osa 1, Sotahistoriallisen tutkimuslaitoksen sotahistoriallisen toimiston julkaisuja IX, Kustannusosakeyhtiö Sotateos.

Virrankoski, Pentti (1997): Pohjanlahden ja Suomenselän kansaa. Kahdeksan vuosisataa Keski-Pohjanmaan historiaa, Keskipohjanmaa-säätiö.

Visuri, Pekka (1989): Totaalisesta sodasta kriisinhallintaan, Otava.

11.LIITTEET

JATKOSODANAIKAiset SOTILASLYHENTEET

AK = armeijakunta

D = divisioona

EK = esikuntakomppania

JR = jalkaväkirykmentti

I/JR29 = JR29:n ensimmäinen jalkaväkipataljoona

II/JR29 = JR29:n toinen jalkaväkipataljoona

III/JR29 = JR29:n kolmas jalkaväkipataljoona

1./JR29 = JR 29:n ensimmäinen komppania

JP = Jääkäripataljoona

Jpr = Jääkäriprikaati

Kar. A = Karjalan armeija

Kev. Os. = kevyt Osasto

Kol. = rykmentin kolonna

KKK = konekiväärikomppania

Krh.K = kranaatinheitinkomppania

Kss. = kaasusuojelu

KTR = kenttätykistörykmentti

Pion.P = pioneeripataljoona

RajaK. = rajakomppania

Rask. Psto. = raskas patteristo

SissiP = sissipataljoona

Spk = sotapäiväkirja

Tyk.K. = panssaritorjuntatykkikomppania

Liite 1: 11.Divisioonan organisaatio⁴⁵⁸

DIVISIOONAN ESIKUNTA		Äänekoski	
Divisioonan komentaja	ev.	Kaarlo	Heiskanen
EK-pääl.	ev.luutn.	Hjalmar	Raatikainen
JALKAVÄKI			
Kevyt Osasto	Kev.Os.10	Kannonkoski, Kivijärvi	
JR	JR 8	Joensuu	
JR	JR 50	Saarijärvi, Viitasaari, Suolahti	
JR	JR 29	Kokkola, Kannus, Sievi, Haapajärvi	
Tykkikomppania	30.Tyk.K	Karstula	
Kaasusuojelukomppania	23.Kss.K	Kannus	
TYKISTÖ			
Kenttätykistörykmentti	KTR 4	(kaksi kanuunapatteristoa ja yksi haupitsipatteristo)	
Raskas Patteristo	Rask.Psto 30	(moottoroitu, vain kymmenessä divisioonassa)	
ILMATORJUNTA			
Ilmatorjuntakkk	260. It.KKK	Äänekoski	
PIONEERI			
Pioneeripataljoona	Pion.P 28	Rautalampi	
Pioneerikolonna	28.Pion.Kol	Rautalampi	
VIESTI			
Viestipataljoona	VP 32	Äänekoski	
HUOLTO			
Autokomppania	72.Auto K	Kenttäpostikonttori	32.Kpk
Autokorjaamo	32.Autokorjaamo	Sotapoliisijoukkue?	17.Spol. J
Polttoainevarasto	32.Poltt.Os.		
At.varastokomppania	32.AVar.K.		
Taluskomppania	32.Tal.K		
Lääkintäkomppania	32.LK		
Kenttäsaairaala	32.KS		
Eläinlääkintäkomppania	32.ELK		

⁴⁵⁸ Taulukon tiedot on kerätty rykmentin arkiston (T-916) luetteloista ja teoksesta Rykmentti taistelee.

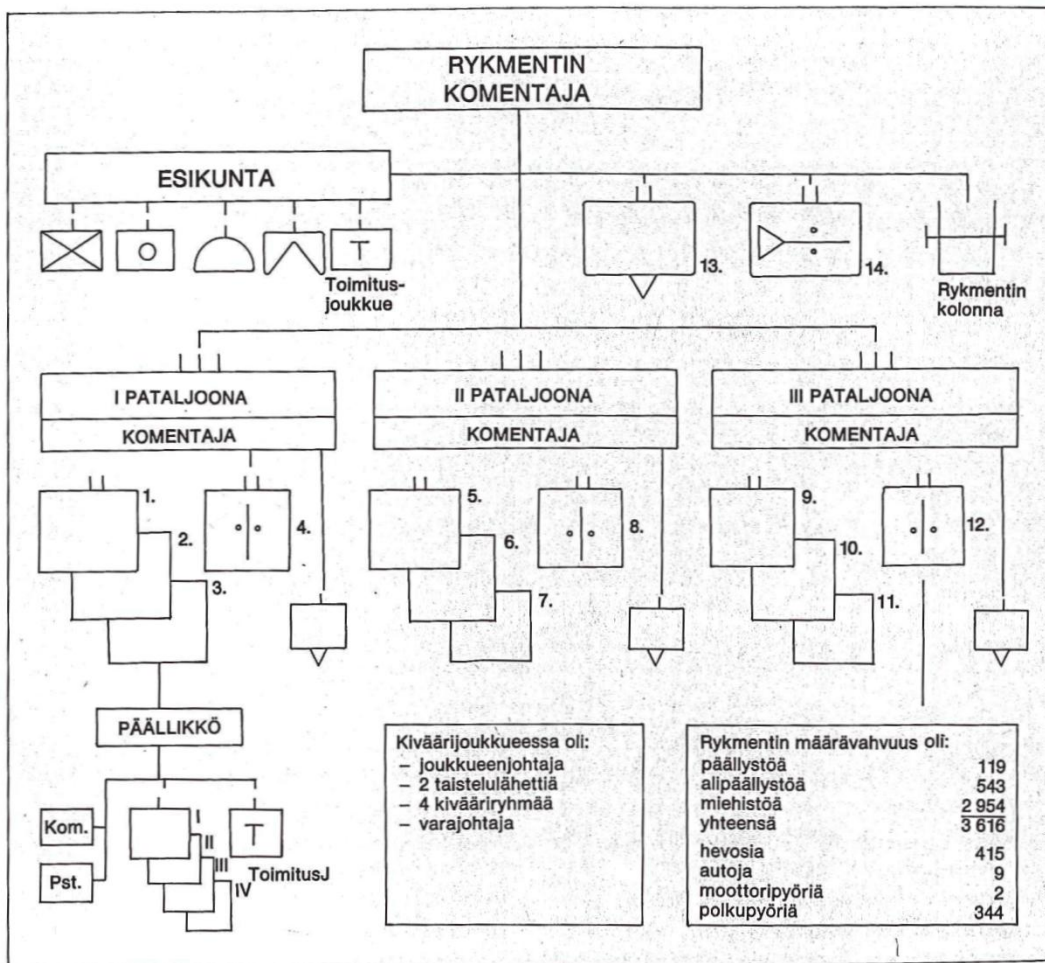

Liite 2: Rykmentin esikunta⁴⁵⁹

RYKMENTIN ESIKUNTA		JR 29 määrävahvuus = 119 ups + 543 au + 2954 m= 3616, taisteluvahvuus 2530		
Komentotoimisto				
Rykmentin komentaja	Ev.luutn.	Paavo	Susitaival	18.6.41-3.10.41
	maj.	Reino	Kalervo	3.10.41-24.10.41
	Ev.luutn.	Gösta	Snellman	24.10.41-
Rykmentin adjutantti				
	Kapt.	Armas A.	Rapeli	
	Kapt.	Gunnar	Åkerman	v.s. keväällä 1942
	luutn.	Auvo	Kotiaho	
Lähettopseeri				
	luutn.	Harry	Olsson	
	luutn.	Josua V.	Kangas	
Viestiupseeri				
	kapt.	Gunnar	Åkerman	
Tiedustelu-upseeri				
	kapt.	Sven H.	Hägerström	
Kss-upseeri				
	luutn.	Auvo I.	Kotiaho	
	vänr.	Antero	Järveläinen	10.3.42-
Pion.ups.				
	luutn.	Pentti	Kangas	
Valistusupseeri				
	luutn.	Veikko	Mattila	
	luutn.	Viljo	Karlsson	
Huoltotoimisto				
Huoltopäällikkö				
	luutn.	Hannes	Cajanus	
Aseupseeri				
	luutn.	P-E.	Hjort af Ornäs	
Asemestari				
	sot.virk.	Eero	Riihinen	
Talousupseeri				
	luutn.	Jorma	Suonperä	
Lääkärit				
	lääk.maj.	Erik E.	Cederberg	
	lääk.kapt	N.	Koivikko	
Hammaslääk.				
	lääk.luutn	Bengt H.	Stendahl	
Eläinlääkäri				
	el.lääk.ltn	Helmer T.	Pråhl	
ESIKUNTAKOMPPANIA (EK)				
	vahv.196			
Komentojoukkue				
Jääkärijoukkue				
Pioneerijoukkue				
	luutn.	Pentti	Kangas	
Viestijoukkue				
	luutn.	Gunnar	Åkerman	
Viestijoukkue				

⁴⁵⁹ Taulukon tiedot on kerätty rykmentin arkiston (T-916) henkilöluetteloista ja teoksesta Rykmentti taistelee.

Liite 3: Jalkaväkirykmentin organisaatiokaavio⁴⁶⁰

⁴⁶⁰ Jatkosodan historia 1 1988, Sotatieteen laitoksen julkaisuja XXV, Toim. Sotatieteen Laitoksen Sotahistorian toimisto, WSOY.

Liite 4: Pataljoonien esikunnat

I/JR29	vahv. 31+149+842 = 1022		26+130+710 = 866		taisteluvahvuus
Pat.kom.	maj.	Onni	Saarelainen	18.6.1941-16.8.1941 palasi myöhemmin	
	kapt.	Armas	Rapeli	16.8.41-	
	kapt.	Sauli A.	Harjula		
Adjutantti					
	luutn.	Kalervo	Nissilä	haavoittui 30.7.41	
	vänr.	Väinö	Vennonon	30.7.41 alkaen	
	luutn.	B.E.	Arra		
tied.ups.					
	luutn.		Hutoniemi		
viest.ups.	vänr.		Linna		
	vänr.	Uuno	Kärkkäinen	4.8.1941	
Läh.ups	luutn.	Kalle	Parpala	4.8.41 alkaen	
	luutn.	Bertel	Arra		
			Huttunen		
Kss.ups.	luutn.	Jorma	Holmberg		
	vänr.	Reino	Linna		
pastori	luutn.	Harry	Olsson		
	sot.past.	Reino	Kallio		
tal.ups.	vänr.	Alpo	Mustonen		
	vänr.	Pentti	Stavenhagen	5.12.1941 alkaen	
lääkäri	vänr.	Väinö	Kiuru	8.12.41 asti	
	lääk.kapt.	Niilo	Koivikko		

II/JR29					
Pat.kom.		maj.	Valter G.	Vieska	
		kapt.	Niilo	Visuri	13.7.41-
		kapt.	Urho	Leskinen	
Adj.		luutn.	Osmo J.	Nissi	
läh.ups.		luutn.	Jorma	Holmberg	
		vänr.	Reino	Rajaniemi	
tal.ups.		luutn.	Niilo Joh.	Mattila	
		kad.	E.	Tissari	
kss.ups.		luutn.	Veikko	Mattila	

pastori	sot.past.	Alpo	Mustonen
	vänr.	Reino	Kallio
viest.ups.	vänr.	Aarne	Antikainen
lääkäri	lääk.kapt.	Torsten	Forssell

III/JR29				
Pat.kom	maj.	Kalle	Riitesuo	26.6.-2.7.
	rats.mest	Niilo	Eerola	20.6.-26.6.; 2.7. - K Vilga 30.9.1941
			Rapeli	vs.
	maj.	Reino	Kalervo	26.10.41-15.11.41
	kapt.	Niilo	Visuri	
Adjutantti	vänr.	J.	Luhtavaara	1.7.-
	vänr.	Eero	Santaholma	
	luutn.	Esko I.	Vuorio	28.7.-
tal.ups.	vänr.	Pentti	Stavenhagen	5.12.1941 asti
	luutn.	Väinö	Kiuru	8.12.41 alkaen
kss.ups.	vänr.	Bror E.	Porko	K Prääsän itäpuol. 20.9.1941
	vänr.	Aimo J.	Hangasmaa	
läh.ups.	luutn.	J.	Tervonen	23.6.- 7.7.
	luutn.	Esko	Vuorio	9.7.-
	vänr.	Eero	Santaholma	
	vänr.	Matias	Huhtala	
viestiups.	luutn.	Pentti J.	Rahko	
pastori	sot.past.	Viljo H.	Pahikainen	
lääkäri	lääk.kapt.	Otto	Kiiskinen	
	lääk.kapt.	Arvo E.	Kumpula	

Liite 5: Kaatuneet ja haavoittuneet⁴⁶¹

KAATUNEET / HAAVOITTUNEET			
AIKA/PAIKKA	KAATUNEET (U+AU+M)	HAAVOITTUNEET (U+AU+M)	KADONNEET U+AU+M)
4.7. (I/JR29 partio + yöllinen tykistötuli)	1	3	
Ilomäki	0+2+3	1+8+29	
7.7. partio (II/JR29)		2+0+2	
Tsiipakka (I/JR29)	0+1+2	5+8+38	0+2+10
Heikkilä-Kukkovaara 8.7. (II/JR29)		2+3+9	
Heinävaara 10.7.	1+40(au+m) ???		
10.7. Heinävaaran eteläpuoli (II/JR29)		0+0+5	
11.7. (II/JR29)	0+3+0	3+2+21	
Juttulampi-Laaja	14	3+38	
Suona (1./JR29)	0+0+1		
Marssi Yläjoelle (Krh.J/I/JR29)		0+0+1	
Hyrskylä (III/JR29)	1+1+15	1+6+32	
Yläjoki (I/JR29)	0+0+5	2+0+0	
Mikkelinjärvi	2	0+0+5	1
Yläjoki 4.8. (ilmahyökkäys)		1+0+2	
Yläjoki 14.8. (epäsuoratuli)	0+0+1	0+0+2	
Mikkelinjoki (partio ansakenttään)	0+0+1	0+0+23	
19.-26.8. (Pekkelä,Somba, Prokkoila)	15	73	
Kintaa 2.-4.8.	4	15	
Niiniselkä	10	36	
Prääsä (torjuntataistelut 10.-18.9.)	21	116	
Mottitistelut (n. 20.- 21.9.)	12	61	
Vilga	1	8	

⁴⁶¹ Tiedot rykmentin kaatuneista on koottu rykmentin arkistossa säilytettävistä kaatuneiden luetteloista ja sotapäiväkirjoista. Tiedot on varmistettu sähköisestä kaatuneiden tietokannasta <http://kronos.narc.fi/menehtyneet>. Tietokannan mukaan kaatuneita olisi vielä arkistoaineiston kertomaan nähden jonkin verran enemmän, mutta tämän tutkimuksen tutkimuskysymysten kannalta oheinen taulukko on riittävän tarkka. Pääsääntöisesti voidaan nimittäin sanoa tappioiden jakaantuneen melko tasaisesti hyökkäysvaiheen ajalle.

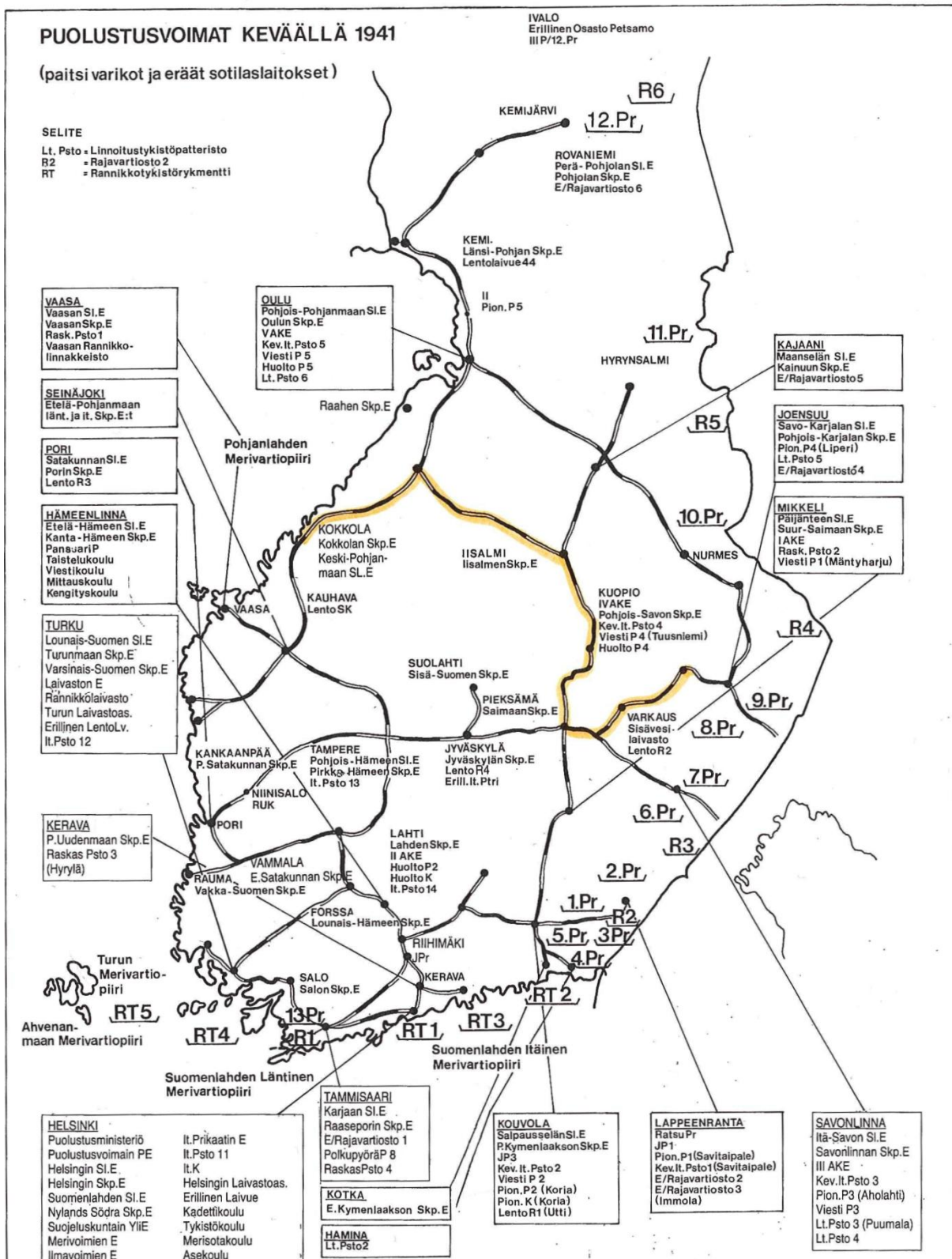
Suunu (I/JR29)	0+1+6	4+4+10 (luutn.Saraste kuoli sairaalaan viettäessä)
Suunu (II/JR29)		0+3+10
Suunu (eril.yks.)		1+1+4
30.10. marssi Homorovitsaan (II/JR29)	0+0+1	
HYÖKKÄYSVAIHEEN TAPPIOT:	2 U + 163 AU/M	25 U + 578 AU/M
ASEMASOTAA SYVÄRILLÄ		
6.11.		0+0+2
17.11.		0+0+1
25.11.	1	
27.11. (8./JR29)	4	1+0+4
28.11.	1	
29.11.	0+1+1	2
3.12.	4	3
5.12.	1	
10.12.	1	2
11.12.		3
17.12.	1	4
21.1.	2	
1.2.	1	2
15.2.		1+0+4
19.2.		4
ASEMASODAN TAPPIOT:	18 AU+M	2 U + 31 AU/M
TAPPIOT YHTEENSÄ:	2 U + 181 AU+M	27 U + 609 AU/M

Liite 6: Sotasaalis hyökkäysvaiheessa⁴⁶²

SOTASAALIS						
PAIKKA	Vangit	Hev.	Ajon.	KK	TYKIT/KRH	HYÖKKÄYSVAUNUT
Ilomäki	1	6	2			
Heikkilä-Kukkovaara	1					
Tsiipakka	18					
Värtsilä	3					3 palanutta
Juttulampi-Laaaja			5	5	2+5 (r.krh)	
Hyrskylä	23	3	4 (ka)		0+8+3 (p.krh)	3+2 panssariautoa
19.-26.8.	500		ps-juna	4	0+4 (p.krh)	1
Säämäjärvi (I/JR29)	5					
2.9.	20					
3.-4.9.	4+80	30	4+20		0+3	4
Niiniselkä	80					4
Prääsä (20.-21.9.)	150		1		0+14	
23.9.	30 pensasryssää					
Vilga	30+50			2		
2.-6.10.	useita harhailevia					
YHTEENSÄ	n. 1000					

⁴⁶² Taulukkoon on koottu rykmentin sotasaalis hyökkäysvaiheen osalta, siltä osin kun se on merkitty sotapäiväkirjoihin. Aineistot ovat hyvin puutteellisia, mutta tämän tutkimuksen tutkimuskysymyksen kannalta hankittu sotasaalis ei ole keskeinen tekijä. Luvut kuitenkin kertovat materiaalia kertyneen suhteellisen tasaisesti.

Liite 7: Liikekannallepano vuonna 1941⁴⁶³

⁴⁶³ Jatkosodan historia 1 1988, Sotatieteen laitoksen julkaisuja XXV, Toim. Sotatieteen Laitoksen Sotahistorian toimisto, WSOY.

